

VOJENSKÉ REFLEXIE

vedecko-odborný časopis

AOS

ROČNÍK IX.
ČÍSLO 2/2014

AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL
GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNKA

VJENSKÉ REFLEXIE

Akadémia ozbrojených síl
generála Milana Rastislava Štefánika

VJENSKÉ REFLEXIE

VEDECKO-ODBORNÝ ČASOPIS

ROČNÍK IX.
ČÍSLO 2/2014

VOJENSKÉ REFLEXIE

AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNICA
LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ, 2014

Redakčná rada / Editorial board / vojenského vedecko-odborného časopisu AOS
od 25. júna 2014

Predseda:

doc. Ing. Pavel **BUČKA**, CSc. mim. prof.,

AOS GMRŠ

Členovia:

brig. gen. doc. Ing. Boris **ĎURKECH**, CSc.,
genpor. Ing. Milan **MAXIM**,
generál v.v. Ing. Ľubomír **BULÍK**, CSc.
genpor. v.v. Ing. Peter **VOJTEK**,
genmjr v.v. Ing. Marián **MIKLUŠ**,
genpor. v.v. Ing. Jaroslav **VÝVLEK**,
genpor. Ing. Marián **ÁČ**, PhD.,
brig. gen. Ing. Ondřej **NOVOSAD**,
brig. gen. prof. Ing. Bohuslav **PŘIKRYL**, Ph.D.,
brig. gen. v. v. prof. Ing. Miroslav **KELEMEN**, Ph.D.,
col. prof. dr. hab. Dariusz **KOZERAWSKI**,
brig. gen. Ing. Josef **POKORNÝ**, PhD.,
brig. gen. Ing. Jaromír **ZÚNA**, MSc.,
col. prof. Klára S. **KECSKEMÉTHY**, PhD.,
plk. gšt. Ing. Radoslav **IVANČÍK**, PhD.,
Dr. h. c. prof. Ing. Miroslav **ŽÁK**, DrSc.,
Dr. h. c. prof. Ing. Miroslav **LIŠKA**, CSc.,
prof. Ing. Ladislav **ŠIMÁK**, PhD.,
prof. Ing. Vojtech **JURČÁK**, CSc.,
doc. Ing. Stanislav **SZABO**, PhD., MBA,
doc. Ing. Peter **SPILÝ**, PhD.,
doc. dr. Antoni **OLAK**

Rektor AOS GMRŠ
Náčelník Generálneho štábu OS SR
Bývalý náčelník Generálneho štábu OS SR
Bývalý náčelník Generálneho štábu OS SR
Bývalý náčelník Generálneho štábu Armády SR
Bývalý zástupca náčelníka Generálneho štábu OSSR
Náčelník Vojenskej kancelárie prezidenta SR
Veliteľ PS OS SR
Rektor Univerzity obrany, Brno, ČR
Rektor, VŠBM, Košice
Rektor Akademia Obrony Narodowej, Warszawa, PL
GŠ OS SR Bratislava
Riaditeľ agentúry logistiky AČR, Stará Boleslav, ČR
University of Public Service, Budapest, MR
GŠ OS SR, Bratislava
AOS GMRŠ
AOS GMRŠ
Dekan Fakulty špeciálneho inžinierstva ŽU v Žiline
AOS GMRŠ
Dopravní fakulta, ČVÚT Praha, ČR
AOS GMRŠ
Prodekan Fakulty ekonomicko-inžinierskej, Katovice

Šéfredaktor:

Ing. Dušan **SALAK**

AOS GMRŠ

Adresa redakcie/editorial board:

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393

031 06 Liptovský Mikuláš 6

tel. +421 960 423875, +421 960 423388, fax. +421 960 423036

e-mail redakcie/editorial board: pavel.bucka@aos.sk, dusan.salak@aos.sk

Časopis dostupný na internete: http://www.aos.sk/?page=cas_reflexie

Poslaním vojenského vedecko-odborného elektronického časopisu „**VOJENSKÉ REFLEXIE**“ je publikovanie teoretických prác príslušníkov a absolventov kariérnych kurzov AOS, ako aj spolupracovníkov a partnerov AOS doma aj v zahraničí, bezpečnostnej komunity Slovenskej republiky, v širokej škále problematiky bezpečnosti, obrany, ochrany, vzdelávania, výcviku, vojenskej a policajnej teórie a praxe. Príspevky sú publikované v slovenskom jazyku, českom jazyku, poľskom jazyku, anglickom jazyku a sú recenzované. Názory a postoje prezentované v publikovaných príspevkoch nemusia byť v zhode so stanoviskom vydavateľa a redakčnej rady časopisu, ale za ne zodpovedajú autori.

Recenzenti / Reviewers

doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.

*Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Liptovský Mikuláš*

prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD.

*Permanent Representation of the Slovak Republic to the European Union
EDA Brussels POC*

doc. PhDr. Rastislav KAZANSKÝ, PhD.

*Univerzita Mateja Bela,
Banská Bystrica*

dr. Éva Harnos JAKUSNÉ

*National University of Public Service, Maďarsko
Budapešť*

plk. gšt. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD.

*Generálny štáb Ozbrojených síl SR,
Bratislava*

Ing. Vladimír KMEC, CSc.

*Odbor krízového riadenia a kritickej infraštruktúry,
Bratislava*

doc. Ing. Miroslav ŠKOLNÍK, PhD.

*Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Liptovský Mikuláš*

doc. RNDr. Ferdinand CHOVANEC, CSc.

*Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Liptovský Mikuláš*

doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD.

*JV – BUKO s.r.o.
Polomka*

OBSAH

CONTENTS

doc. Ing. Pavel **BUČKA**, CSc.,

SLOVO NA ÚVOD _____ 6

VEDECKÉ ČLÁNKY:

plk. gšt. Ing. Radoslav **IVANČÍK**, PhD.,

Mgr. Jaroslav **UŠIAK**, PhD.,

TEORETICKO-METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANIA TYPOLOGIE
TERORIZMU _____ 7

ODBORNÉ ČLÁNKY:

Prof. Klára Siposné **KECSKEMÉTHY**, CSc.,

GLOBAL PARTNERSHIP, NATO-JAPAN RELATIONS _____ 27

Ing. Lubomír **BELAN**, PhD.,

PRÍPRAVA PRVKOV NA STREĽBU DELOSTRELECKÝCH JEDNOTIEK _____ 42

mjr. Ing. Maroš **TRNKA**,

TRETIA ARABSKO-IZRAELSKÁ (ŠEŠŤDŇOVÁ) VOJNA _____ 50

Karina **GORSKA - ROZEJ**

Anna **ROZEJ**

THEORY AND PRACTICE OF MODERN MANAGEMENT CONCEPTS IN PUBLIC
ORGANIZATIONS _____ 62

Mgr. Monika **MASARIKOVÁ**

POSTAVENIE NÁRODNEJ RADY SR V SYSTÉME RIADENIA OZBROJENÝCH
SÍL SR _____ 78

Ing. Viera **FRIANOVÁ**, PhD.,

HĽADANIE ÚSPOR A ZVYŠOVANIE EFEKTÍVNOSTI VYUŽÍVANIA ZDROJOV
V REZORTE OBRANY AKO REFLEXIA NA SÚČASNÝ STAV _____ 94

RNDr. Eva **BAJČIOVÁ JUREČKOVÁ**, PhD.,

CHARAKTERISTIKA PRVÁKOV PRIJATÝCH V AKADEMICKOM ROKU
2013 / 2014 NA BAKALÁRSKE ŠTÚDIUM NA AOS GMRŠ Z POHLADU ICH
NÁZOROV NA VYUČOVANIE FYZIKY _____ 108

RECENZIE VEDECKÝCH MONOGRAFIÍ:

Recenzent: *plk. gšt. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD.,*

Autori: *doc. PhDr. Jana LASICOVÁ, PhD.,*

Mgr. Jaroslav UŠIAK, PhD.,

BEZPEČNOSŤ AKO KATEGÓRIA _____ 118

SLOVO NA ÚVOD

Vážení čitatelia,

Vojenské reflexie, ako vojenský vedecko-odborný časopis, sa venuje problematike bezpečnosti a obrany, vzdelávaniu, problematike vojenskej a policajnej teórie a praxe a ostatným aktuálnym témam už deväť rokov. Som presvedčený, že prítomnosť náčelníka Generálneho štábu Ozbrojených síl SR a jeho predchodcov a taktiež rektorov našich partnerských univerzít z Brna, Košíc a Varšavy v redakčnej rade bude mať pozitívny vplyv na snahu príslušníkov ozbrojených síl publikovať svoje vedecké alebo odborné príspevky v našom časopise. Zároveň by som rád zablahoževal zakladateľovi nášho časopisu brig. gen. v. v. prof. Ing. Miroslavovi Kelemenovi, PhD. k funkcii rektora Vysokej školy bezpečnostného manažérstva v Košiciach.

I v tomto ročníku sme sa snažili vytvoriť atmosféru všeobecnej informovanosti a podporovať budovanie novej profesionálnej kultúry, stimulujúcej zásady celoživotného vojenského vzdelávania a výcviku. Redakčná rada pokračovala v nastúpenom trende a zostavila aktuálne číslo z príspevkov, v ktorých autori reagujú na široké spektrum otázok bezpečnostného prostredia. Za zodpovednú prácu sa chcem poďakovať všetkým recenzentom, ktorí sa významnou mierou podieľali na kvalite našich príspevkov.

Pokračujeme v informovaní širokej verejnosti o nových publikáciách z vojenského a bezpečnostného prostredia a zoznamujeme ju s recenziou plukovníka gšt. Ing. Radoslava IVANČÍKA, PhD. vedeckej monografie "Bezpečnosť ako kategória", ktorej cieľom je priblížiť čitateľom celkový koncept bezpečnosti, vyzdvihnúť šírku bezpečnostnej problematiky a zdôrazniť, prečo je potrebné zaoberať sa agendou bezpečnosti nielen z praktického, ale aj teoretického hľadiska.

Do Vašej pozornosti taktiež odporúčam vedecký príspevok autorov plukovníka gšt. Ing. Radoslava IVANČÍKA, PhD. a Mgr. Jaroslava UŠIAKA, PhD. s názvom „Teoreticko-metodologické východiská skúmania typológie terorizmu“, v ktorom autori predstavujú negatívne javy jednotlivých typov terorizmu, ktoré sú schopné narušiť chod celej spoločnosti, či už po stránke politickej, sociálnej alebo ekonomickej. Aj preto sa v súčasnosti terorizmus považuje za najväčšiu aktuálnu bezpečnostnú hrozbu.

Vážení čitatelia, dovoľte mi poďakovať Vám za doterajšiu priazeň a verím, že i v tomto čísle nájdete pre Vás zaujímavé informácie a podnetné myšlienky, ktoré obohatia Váš vedomostný obzor v riešenej problematike.

V mene členov redakčnej rady Vám prajem príjemné čítanie a úspešný rok 2015.

doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.

TEORETICKO-METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANIA TYPOLOGIE TERORIZMU

plukovník gšt. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD.¹ – Mgr. Jaroslav UŠIAK, PhD.²

¹ Generálny štáb Ozbrojených síl SR, Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava,

e-mail: radoslav.ivancik@gmail.com

² Katedra bezpečnostných štúdií, Fakulta politických vied a medzinárodných
vzťahov, Univerzita Mateja Bela, Kuzmányho 1, 974 01 Banská Bystrica,

e-mail: jaroslav.usiak@umb.sk

Theoretical and Methodological View of Research into Typology of Terrorism

ABSTRAKT

Terorizmus patrí v súčasnosti k jedným z najvýznamnejších fenoménov súčasnosti. Predstavuje rozsiahly, viacdimenziálny, premenlivý a neustále sa vyvíjajúci spoločenský jav, ktorý zložitými psychologickými, sociálnymi a násilnými mechanizmami pôsobí na jednotlivcov, skupiny i celú spoločnosť. Ide pritom o jav, ktorý pre ľudstvo nie je vôbec nový, ale o fenomén, ktorý sprevádzal ľudskú spoločnosť v minulosti a sprevádza ju i v súčasnosti. Postupne s vývojom ľudskej spoločnosti sa však menili nielen jeho ciele, metódy, formy a prostriedky, ale aj jeho typológia a s tým spojená rozmanitosť a rôznorodosť jeho prejavov a podôb, ktoré ho robia mimoriadne premenlivým a protirečivým javom. A práve preto sa terorizmus a jeho typológia stali predmetom nášho skúmania. Zároveň je to jeden z dôvodov prečo s využitím štandardných i špecifických metód v rámci interdisciplinárneho vedeckého výskumu prinášame čitateľom i ďalším záujemcom z radov odbornej i laickej verejnosti v tejto štúdii nielen viaceré všeobecné a overené fakty, ale aj množstvo najnovších teoretických poznatkov a systematickým výskumom získaných informácií a údajov o tomto zložitom fenoméne.

Kľúčové slová: Terorizmus, bezpečnosť, fenomén, typológia, výskum, globalizácia, hrozba, spoločnosť.

ÚVOD

Súčasný dynamický vývoj ľudskej civilizácie so sebou prináša okrem množstva pozitívnych javov (napr. rozvoj demokracie, dopravy, vývoj nových technológií, rastúca informatizácia spoločnosti, nové liečebné postupy, atď.) i celý rad negatív, ktoré sa v podmienkach prehlbujúcej sa globalizácie a z nej vyplývajúceho „zmenšovania vzdialeností“ a „zrýchľovania času“ prejavujú v podobe najrôznejších bezpečnostných hrozieb. A to tak hrozieb prírodných, ako aj spoločenských. Kým v prvom prípade ide o hrozby, ktoré sú človekom len veľmi ťažko ovplyvniteľné, pretože sú dielom prírody a vyplývajú predovšetkým z prírodných zákonov, v druhom prípade ide jednoznačne o hrozby zapríčinené človekom a jeho konaním.

Hoci v posledných rokoch stále viac prevládajú názory, že človek sa svojou činnosťou podieľa aj na zvýšení počtu prírodných katastrof, na prehlbovaní klimatických zmien alebo náraste ničivosti vyčíňajúcich prírodných živlov, názory na to, aký veľký je tento podiel, alebo či vôbec je nejaký, sa rôznia. V prípade spoločenských hrozieb žiadna takáto polemika neexistuje. Niet žiadnych pochybností o tom, že ľudský faktor je zodpovedný za nárast vojenských i nevojenských bezpečnostných hrozieb.

Medzi najvážnejšie vojenské hrozby súčasnosti patria, bez ohľadu na príčinu ich vzniku, najmä medzištátne regionálne konflikty a vnútroštátne občianske vojny. Medzi najvýznamnejšie nevojenské hrozby možno zaradiť hlavne terorizmus, proliferáciu zbraní hromadného ničenia, nelegálnu masovú migráciu, organizovaný zločin, obchod s drogami a bielym mäsom, extrémizmus, radikalizmus, ale aj hrozby vzniku ďalších ekonomických alebo energetických kríz.

Z uvedených nevojenských bezpečnostných hrozieb sa, na základe dlhodobých vývojových trendov a tragických udalostí vyskytujúcich sa na celom svete, práve terorizmus javí ako zásadný globálny bezpečnostný problém ohrozujúci celú ľudskú civilizáciu. Globálnosť tejto hrozby potvrdzuje fakt, že podstatná časť sveta bola zasiahnutá alebo je ohrozená terorizmom politického alebo náboženského charakteru, akciami regionálnych či nadnárodných teroristických a extrémistických organizácií a skupín. Bez ohľadu na mimoriadne úsilie bezpečnostných zložiek všetkých demokratických štátov eliminovať terorizmus, je jeho aktivitami každoročne postihnutých okolo päťdesiat až šesťdesiat krajín sveta.

Ešte pred dvomi dekadami boli teroristické incidenty prevažne lokálnou záležitosťou, ktoré mali na geopolitickú situáciu minimálny vplyv. Skôr sa o ňom hovorilo ako riziku a nie

ako o bezpečnostnej hrozbe. S postupujúcim časom sa však prostriedky a metódy terorizmu zmenili. Zvýšila sa jeho účinnosť, vzrástla jeho nebezpečnosť, objem materiálnych škôd a tiež počty obetí. Zásadným spôsobom sa tvár terorizmu zmenila najmä po roku 1990, kedy došlo k rozpadu bipolárneho usporiadania sveta a k ukončeniu studenej vojny. Pohľad naň sa zasa zmenil najmä po teroristických útokoch na Svetové obchodné centrum v New Yorku, po ktorých sa svetová tlač vyjadrila, že svet po 11. septembri 2001 už nikdy nebude ako predtým.

Terorizmus sa tak stal jedným z najvýznamnejších fenoménov súčasnosti. Predstavuje rozsiahly, viacdimezný, premenlivý a neustále sa vyvíjajúci spoločenský jav, ktorý zložitými psychologickými, sociálnymi a násilnými mechanizmami pôsobí na jednotlivcov, skupiny i celú spoločnosť. Ide pritom o jav, ktorý pre ľudstvo nie je vôbec nový, ale o fenomén, ktorý sprevádzal ľudskú spoločnosť v minulosti a sprevádza ju i v súčasnosti. Postupne s vývojom ľudskej spoločnosti sa však menili nielen jeho ciele, metódy, formy a prostriedky, ale aj jeho typológia.

1 TYPOLÓGIA TERORIZMU

Vysoká rozmanitosť prejavov, cieľov, metód, prostriedkov, foriem, záujmov i ponímania terorizmu spôsobuje problémy nielen pri spracovaní jednotnej, univerzálnej a všeobecne uznávanej definície tohto fenoménu, ale aj pri spracovaní typológie terorizmu. A tak, ako niektorí autori prirovnávajú hľadanie definície terorizmu k hľadaniu svätého grálu,¹ tak niektorí (ironicky) poukazujú na to, že existuje takmer toľko typológií terorizmu, koľko existuje autorov alebo analytikov terorizmu.²

Vzhľadom na vyššie uvedenú rozmanitosť sa s terorizmom spája množstvo rôznych prívlastkov, čím vzniká potreba ich správneho roztriedenia (klasifikácie) podľa jednotlivých typov, ktorá má nemalý gnozeologický i praktický význam. Správna typológia totiž umožňuje nielen hlbšie poznávať jednotlivé zdroje terorizmu a lepšie identifikovať jeho príčiny, ale aj hľadať efektívnejšie spôsoby a účinnejšie prostriedky na potlačenie jeho prejavov a jeho čo najväčšiu elimináciu.

V odbornej literatúre sa možno stretnúť s viacerými druhmi typológií terorizmu, spracovaných podľa množstva rôznych kritérií, napríklad podľa pôvodu terorizmu, príčin

¹ GOLDER, B.-WILLIAMS, G. 2009. *What is terrorism? Problems of legal definition*. Dostupné na: <http://www.gtcentre.unsw.edu.au/Publications/docs/pubs/terrorismDefinitions.pdf#search=%22terrorism%20%22legal%20definition%22%20%22>.

² ŘEHÁK, D. – FOLTIN, P. – STOJAR, R. 2008. *Vybrané aspekty soudobého terorizmu*. Praha : Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, 2008. 146 s. ISBN 978-80-7278-443-1, s. 47

vzniku, motivácie, rozsahu, použitých prostriedkov, cieľov, podoby, oblasti pôsobenia, aktérov alebo objektov útoku a pod. Problémom je, že spracovaných typológií je veľa. Viaceré z nich odrážajú dobu, v ktorej vznikali a sú už prežité, ďalšie odrážajú subjektívny pohľad autorov alebo rozdielnosť ponímania terorizmu v rôznych častiach sveta, a iné zasa skutočnosť, že viacero z uvedených kritérií sa prekrýva a tak niektoré teroristické aktivity možno zaradiť do viacerých kategórií.

Napríklad niektorí teroristi pôsobia len území vlastného štátu, niektorí pôsobia výhradne mimo územia vlastného štátu a niektorí zasa pôsobia bez ohľadu na hranice štátov. Niektorí teroristi pôsobia len v mestách, niektorí zasa len na vidieku a pre niektorých teritórium nehrá žiadnu úlohu. Niektoré teroristické skupiny realizujú svoje aktivity z výhradne politických dôvodov, iné z náboženských a ďalšie zasa z nacionalistických alebo iných dôvodov, a pri niektorých skupinách sa zmienené dôvody zlievajú alebo prelínajú. Niekedy vystupujú do popredia jedny a niekedy zasa druhé.

Napriek týmto problémom uvádzame v nasledujúcich častiach štúdie viaceré vybrané príklady typológie terorizmu, ktoré sú stále aktuálne a je možné ich využiť v súčasnej teórii i praxi. Podrobnejšie sa v súlade s našim vedeckým cieľom budeme venovať typológii terorizmu založenej na motivácii teroristov, resp. teroristických skupín, pretože ju jednak považujeme za základné kritérium pre spracovanie relevantnej klasifikácie jednotlivých typov terorizmu a jednak zahŕňa politické i nepochitické formy terorizmu.

Typy terorizmu podľa pôvodu

Podľa pôvodu možno klasifikovať nasledujúce typy terorizmu:

- štátny terorizmus, pri ktorom ide o otvorené alebo utajované používanie teroristických metód štátnou mocou proti jej oponentom, domácim i zahraničným. Cieľovú skupinu predstavujú zväčša národnostné menšiny, náboženské skupiny alebo politickí oponenti a disidenti. Štátny terorizmus využíva štátny aparát, má teda oveľa väčšie možnosti použitia ako ostatné typy.
- neštátny terorizmus, pri ktorom ide o používanie teroristických metód alebo neprimeraných metód nátlaku najmä nepovolenými tajnými skupinami, ale aj povolenými mimovlád-
nymi organizáciami (environmentálnymi a pod.), ktoré prekračujú rámec povolenej činnosti a vyvíjajú často neodôvodnený nátlak na vládne autority napríklad pri výstavbe jadrových elektrární, vodných diel a pod. Neštátny terorizmus má menšie možnosti použitia ako štátny terorizmus, je odkázaný na sponzorov, ktorí ho môžu zneužívať na vlastné účely, ktoré nemusia byť totožné s pôvodnými zámermi skupiny.

– individuálny terorizmus, pri ktorom ide o použitie teroristických metód jednotlivcami, často psychicky narušenými osobami na vyriešenie ich vlastných problémov (sklamanie, pomsta, frustrácia, atď.), kriminálnymi živlami na získanie určitých finančných, materiálnych alebo iných výhod, atď. Individuálny terorizmus môže, ale nemusí mať politický podtext.³

Typy terorizmu podľa objektov útoku

Podľa objektov útoku možno rozlišovať nasledujúce typy terorizmu:

- terorizmus zameraný na likvidáciu pravých objektov – to znamená osôb (napríklad vrcholných predstaviteľov vlád, štátnej správy, politických strán, náboženských skupín, národností, atď.) za účelom ich priamej fyzickej likvidácie alebo zastrázenia, prípadne diskreditácie alebo kriminalizácie, aby neboli schopní, resp. nechceli ďalej vykonávať svoju činnosť.
- terorizmus zameraný na likvidáciu nepravých objektov – to znamená:
 - náhodných jednotlivcov alebo skupín osôb (verejnosti), prostredníctvom ktorej sa vytvára tlak na vládu, politické strany, hnutia, organizácie a pod.,
 - materiálnych objektov (napríklad úradov, škôl, finančných inštitúcií, historických pamiatok, rôznych symbolických alebo kultových miest), prostredníctvom ktorých sa ochromí verejný život a potupí alebo zneuctí určitá skupina ľudí,
 - objektov kritickej infraštruktúry (napríklad štátne hmotné rezervy, elektrárne, vodárne, plynovody, ropovody, atď.), prostredníctvom ktorých sa ochromí najmä hospodársky život v krajine a oslabí jej ekonomika,
 - komunikačné a informačné systémy (napríklad rôzne verejné i súkromné počítačové siete, elektronické, komunikačné, informačné alebo bankové systémy a pod.), prostredníctvom ktorých sa oslabí štátna moc, znefunkční hospodársky i spoločenský život v krajine a oslabí jej ekonomika).⁴

Typy terorizmu podľa rozsahu teroristickej činnosti

Podľa rozsahu teroristickej činnosti možno klasifikovať nasledujúce typy terorizmu:

- národný (vnútroštátny) terorizmus, ktorý sa dotýka len záujmov alebo problémov (politických, ideologických, náboženských, nacionalistických a pod.) určitého štátu (napríklad Španielska, Írska, Ruska, Číny, Alžírsko, atď.) a je realizovaný len vo vnútri hraníc daného

³ CIGÁNIK, Ľ. – JAŠŠOVÁ, E. 2006. Terorizmus. Bratislava : VEDA – vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. 373 s. ISBN 80-224-0892-1, s. 107

⁴ KULICH, M. a kol. 2002. *Terorizmus – destabilizujúci fenomén súčasnosti a boj proti nemu*. Bratislava : Ministerstvo obrany SR – Inštitút obrany a bezpečnosti, 2002, s. 28

štátu s cieľom vynútiť si zásadné zmeny vo vnútornej politike daného štátu. Jeho aktivity a dôsledky zvyčajne nepresahujú štátne hranice.

- medzinárodný terorizmus, ktorý sa dotýka viacerých krajín v určitom regióne (napríklad krajín ležiacich v regióne Blízkeho východu), obsahuje internacionálne prvky, jeho útoky presahujú a smerujú cez štátne hranice a zasahujú cieľe v inej krajine, pričom cieľom je vynútiť si zmeny nielen vo vnútornej politike teroristickými aktivitami zasiahnutých krajín, ale hlavne v ich zahraničnej politike.

- globálny terorizmus, ktorý úzko súvisí s prehlbovaním globalizačných procesov vo svete a aj preto sa útoky sústreďujú hlavne na tie krajiny, ktoré sú hybnou silou globalizácie (napríklad USA a Veľká Británia). Obeťami teroristických útokov zďaleka nie sú len obyvatelia vyššie uvedených krajín, ale ľudia z celého sveta. Teroristické skupiny (organizácie) vytvárajú teroristické siete, ktoré sa rozprestierajú po celom svete – majú globálny rozmer. Cieľom je dosiahnutie zmien nielen na národnej alebo regionálnej úrovni, ale hlavne na globálnej úrovni.

Typy terorizmu podľa použitých násilných prostriedkov

Podľa použitých násilných prostriedkov teroristickej činnosti možno rozlišovať nasledujúce typy terorizmu:

- konvenčný (klasický) terorizmus, ktorý používa pri realizácii svojich aktivít klasické (konvenčné) prostriedky (napríklad výbušniny, horľaviny, strelné zbrane a pod.) a klasické metódy (atentáty, únosy, zadržiavanie rukojemníkov a pod.).

- nekonvenčný terorizmus (označovaný aj ako superterorizmus), ktorý používa pri realizácii svojich aktivít nové, nekonvenčné prostriedky a metódy (napríklad zneužitie zbraní hromadného ničenia, útoky na produktovody, vodárne, elektrárne, rafinérie, alebo využitie prostriedkov psychologickej a informačnej vojny, atď.). Jeho súčasťou je nukleárny, chemický, biologický alebo rádiologický terorizmus zameraný na krádeže jadrového, chemického alebo biologického materiálu, prípadne materiálu a technológií dvojakého využitia použitelných na zhotovenie zbraní hromadného ničenia a ich prípadné použitie, alebo na infikovanie osôb a zvierat, či kontamináciu pôdy, vôd a zdrojov.⁵

V literatúre sa možno stretnúť aj s pojmom ultraterorizmus, ktorý patrí tiež medzi nekonvenčné typy terorizmu. Ide pri ňom o použitie nielen jadrových, chemických, biologických alebo bakteriologických zbraní, ale aj priemyselne vyrábaných toxických

⁵ CIGÁNIK, L. – JAŠŠOVÁ, E. 2006. Terorizmus. Bratislava : VEDA – vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. 373 s. ISBN 80-224-0892-1, s. 109

chemických látok, vysokofrekvenčných materiálov alebo rádionuklidov, ako aj akýchkoľvek teroristických útokov proti jadrovým, energetickým, petrochemickým a ďalším významným zariadeniam, spáchaných jednotlivcami, nelegálnymi (neštátnymi) skupinami alebo dokonca štátom podporovanými aktérmi voči konkrétnej sociálnej skupine na vyvolanie strachu alebo paniky.⁶

Do kategórie nekonvenčný terorizmus sa zaraďuje aj informačný terorizmus, označovaný aj ako kyberterorizmus, ktorého podstata spočíva hlavne v nezákonnom prenikaní do verejných i súkromných informačných systémov s cieľom zničiť, zneužiť, odcudziť alebo pozmeniť v nich sa nachádzajúce dáta a informácie. Úspešný kybernetický útok na informačné systémy energetických zariadení, bánk, finančných inštitúcií, energetických zariadení alebo zariadení na kontrolu a riadenie letovej, cestnej a námornej prevádzky, či systémy obrany a bezpečnosti štátu môže s minimálnymi nákladmi a minimálnymi alebo dokonca žiadnymi stratami spôsobiť ďaleko vážnejšie následky ako klasický teroristický útok.

Nekonvenčným typom terorizmu je aj psychologický terorizmus, ktorého podstata spočíva v plánovaní a využívaní propagandy a ďalších psychologických prostriedkov v čase mieru na ovplyvnenie a deformáciu názorov, emócií, vedomia a postojov jednotlivcov alebo cieľových skupín za účelom vyvolania zmien v ich správaní s cieľom dosiahnuť svoje politické, ideologické, náboženské alebo ekonomické ciele.

Typy terorizmu podľa prejavov

Terorizmus má niekoľko odlišných prejavov. Podľa nich možno klasifikovať nasledujúce typy terorizmu:

- demonštratívny terorizmus, ktorý sa viac zameriava na politické súperenie ako páchanie násilia. Jeho cieľom je upútať čo najväčšiu pozornosť verejnosti (na národnej alebo medzinárodnej úrovni) na problém, ktorý daný teroristi považujú za krivdu (nespravodlivosť), ktorá musí byť napravená. Hlavné metódy demonštratívneho terorizmu spočívajú v únosoch osôb, lietadiel a vo výbuchoch, na ktoré je ale vopred upozornené, aby došlo podľa možnosti k čo najmenšiemu počtu obetí na ľudských životoch. Príkladom môžu byť viaceré vopred ohlásené bombové útoky ETA v Španielsku. Tento typ terorizmu predstavuje určitú tzv. „rytiersku formu terorizmu“.

⁶ KULICH, M. a kol. 2002. *Terorizmus – destabilizujúci fenomén súčasnosti a boj proti nemu*. Bratislava : Ministerstvo obrany SR – Inštitút obrany a bezpečnosti, 2002, s. 28

– deštruktívny terorizmus predstavuje agresívnejšiu formu terorizmu, pri ktorej nie sú zabíjaní náhodní nevinní ľudia, ale presne vytypované osoby z politických, priemyselných alebo iných kruhov, ktorí stoja na vysokých priečkach v rámci spoločenskej hierarchie, disponujú veľkou mocou a činia rozhodnutia, ktoré teroristi považujú za nespravodlivé a nepriateľné. Príkladom môže byť fyzická likvidácia predstaviteľov štátnej správy a ich pomáhačov v Írsku zo strany IRA, alebo vraždy vybraných „kapitánov“ nemeckého priemyslu teroristickou skupinou Baader-Meinhof v Spolkovej republike Nemecko v 70. rokoch minulého storočia.

– samovražedný terorizmus, ktorému síce tiež ide o upútanie čo najväčšej pozornosti verejnosti, ale od oboch vyššie uvedených typov sa líši tým, že mu nejde o demonštratívne akcie alebo cielené zabíjanie vybraných ľudí, ale o používanie nerozlišovaného, necieleného, bezohľadného a krutého násilia s cieľom usmrtiť čo najviac osôb, napriek tomu, že ide o nevinných ľudí. Práve tento najzákernejší a najagresívnejší typ terorizmu dominuje svetu v 21. storočí.⁷ Príkladom môže byť množstvo samovražedných útokov na začiatku tretieho milénia po celom svete – napríklad v New Yorku (2001), na Bali (2002), alebo v poslednej dobe vo Volgograde (2013) alebo na viacerých miestach v Iraku a v Afganistane (2014).

2 TYPY TERORIZMU PODĽA DRUHU MOTIVÁCIE

Podľa druhu motivácie možno odlíšiť nasledujúce typy terorizmu:

- politický terorizmus
 - subverzívny politický terorizmus
 - represívny politický terorizmus
- náboženský terorizmus
 - fundamentalistický
 - eschatologický
- kombinácia politického a náboženského terorizmu
- monotematický terorizmus
 - anti-abortívny
 - ekoterorizmus
- ideologický terorizmus
- nacionalistický terorizmus
- kriminálny terorizmus

⁷ EICHLER, J. 2010. *Terorizmus a války v době globalizace*. Praha : Univerzita Karlova. 2010. 400 s. ISBN 978-80-246-179-9, s. 155-156

- idiosynkratický terorizmus
- psychotický (patologický) terorizmus

2.1 Politický terorizmus

Politický terorizmus predstavuje politicky motivovaný a zdôvodnený spôsob viacmenej systematicky používaného násilia (zväčša ozbrojeného násilia, nerešpektujúceho vojnové konvencie), ktorého hlavným cieľom je dosiahnutie takého psychologického efektu, ktorý svojim obsahom výrazne prekračuje okruh priamych obetí alebo svedkov útoku. Vzhľadom na politický význam je v prípade politického terorizmu priamy, bezprostredný účinok fyzického násilia druhoradý.⁸

Politický terorizmus zväčša vzniká ako dôsledok ostrého politického boja, spravidla medzi krajne orientovanými politickými stranami (hnutiami), s cieľom získať alebo udržať si moc v štáte. Teroristické aktivity sú zamerané na priamu fyzickú likvidáciu politických protivníkov, ich diskreditáciu, kriminalizáciu či diskrimináciu, alebo právnu likvidáciu opozičnej politickej strany (hnutia). K realizácii teroristických aktivít v rámci politického terorizmu dochádza spravidla z kolektívnych, nie individuálnych pohnútok. Primárna je politická, nie materiálna alebo finančná motivácia.

Politický terorizmus sa delí na:

- subverzívny politický terorizmus – označovaný aj ako podvratný, vzhľadom k tomu, že je namierený voči politickému režimu,
- represívny politický terorizmus – zameraný na udržanie a upevnenie politickému režimu.

2.1.1 Subverzívny politický terorizmus

Subverzívny politický terorizmus je výrazom odporu proti štátnej moci. Predstavuje typ násilia páchaný v prospech záujmov určitej politickej komunity, pričom toto násilie je namierené proti štátnemu zriadeniu, resp. protivníkovi, ktorý má politickú moc (môže ísť aj o okupačný režim, avšak v tomto prípade býva dosť často porovnávaný alebo dokonca zamieňaný s gerilou).⁹

⁸ STRMISKA, M. 2001. *Terorismus a demokracie: pojetí a typologie subverzívního teroristického násilí v soudobých demokraciích*. Brno : Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2001. 103 s. ISBN 978-80-2102-755-8, s. 14

⁹ MAREŠ, M. 2005. *Terorismus v České republice*. Brno : Centrum strategických studií. 480 s. ISBN 80-903333-8-9, s. 24

Politicky motivovaný subverzívny terorizmus, ktorý je inšpirovaný krajnou ľavicovou ideológiou, využíva k dosiahnutiu svojich cieľov razantné teroristické akcie, zamerané dvomi smermi. Kým v prípade anarchistických ľavicovo orientovaných skupín ide o odstránenie štátnej moci, tak v prípade komunistických skupín ide o podriadenie štátnej moci svojej ideológii.

Na druhej strane, podstata subverzívneho politického terorizmu inšpirovaného radikálnou pravicovou ideológiou spočíva v snahe ochrániť záujmy spoločnosti pomocou autoritatívnych mocenských prístupov v boji proti elementom, ktoré ohrozujú danú spoločnosť rozbitím jej etnickej homogenity či degradáciou morálnych hodnôt. Vymedzuje sa proti minoritným etnikám a predstaviteľom štátnej moci, ktorí nie sú schopní (alebo ochotní) brániť hodnoty majoritnej spoločnosti.

Špecifickú kategóriu subverzívneho násillia predstavuje etnicko-separatistický (nacionalistický) terorizmus (typickými predstaviteľmi sú teroristické organizácie ETA a IRA). Jeho hlavným cieľom je vytvorenie vlastného národného (etnického) štátu alebo získanie, prípadne rozšírenie autonómneho statusu.

2.1.2 Represívny politický terorizmus

Represívny politický terorizmus sa z pohľadu politického režimu považuje za opak subverzívneho politického terorizmu, nakoľko jeho hlavným cieľom je udržanie a posilnenie daného politického usporiadania. Podľa aktérov sa delí na dva podtypy:

- represívny terorizmus uskutočňovaný štátnymi zločkami, ktorý zahŕňa nielen psychické pôsobenie vyvolané brutálnymi násilnými akciami, ale aj terorizovanie určitých jednotlivcov alebo skupín osôb násilnými prostriedkami,
- represívny terorizmus uskutočňovaný neštátnymi zločkami, ktorý zahŕňa teroristické násillie zamerané na obranu ohrozeného mocensko-politického statusu quo posilňovaním represívnej funkcie štátu, podľa nich nedostatočnej, vlastnými paralelnými teroristickými akciami.¹⁰

Typickým príkladom represívneho politického terorizmu neštátnymi zločkami sú tzv. eskadry smrti pôsobiace v niektorých krajinách Latinskej Ameriky, ktoré mali vo svojom

¹⁰ STRMISKA, M. 2001. *Terorismus a demokracie: pojetí a typologie subverzívniho teroristického násillí v soudobých demokraciích*. Brno : Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2001. 103 s. ISBN 978-80-2102-755-8.

programe nielen likvidáciu kriminálnych živlov, ale aj politických odporcov vládnuceho politického režimu.

Typickým príkladom európskeho represívneho politického terorizmu neštátnymi zločkami sa stali aktivity nadnárodnej organizácie Gladio, založenej členskými krajinami Severoatlantickej aliancie (NATO) za účelom vnútorného boja s komunizmom. Jej členmi boli pravicoví extrémisti napojení na západoeurópske tajné služby, ktorí uskutočnili niekoľko krvavých teroristických útokov, pri ktorých zahynulo množstvo nevinných ľudí, a z ktorých boli následne obviňovaní ľavicoví extrémisti.¹¹ Jedným z príkladov ich aktivít bol bombový útok na železničnú stanicu v Bologni v Taliansku z 2. augusta 1980, pri ktorom bolo zabitých 85 ľudí.

2.2 Náboženský terorizmus

Nábožensky motivovaný terorizmus je v súčasnosti považovaný za teroristickú hrozbu 21. storočia s najväčším potenciálom. Charakteristický je prevažovaním motivácie náboženského charakteru, častým neselektívnym výberom cieľov, nízkym stupňom prepojenia jednotlivých teroristických buniek, vysokým stupňom autonómie, širokou základňou aktivistov a z dôvodu vysokej rigidity aj neochotou k potenciálnemu jednaniu.¹² Bližšie ho možno rozdeliť na dva podtypy:

- fundamentalistický terorizmus,
- eschatologický terorizmus.

2.2.1 Fundamentalistický terorizmus

V prípade fundamentalistického terorizmu ide zväčša o násilnú formu náboženského monoteistického extrémizmu usilujúceho o dominanciu svojej viery a založenie štátneho zriadenia na teokratických základoch, alebo aspoň o aplikáciu základných princípov vierouky do štátnej administratívy.

V posledných približne dvoch dekádach sa vďaka svojim aktivitám a potenciálu do popredia dostáva predovšetkým islamský fundamentalizmus. Jeho ideológia neakceptuje a odsudzuje politické princípy a systém hodnôt neislamských spoločností, pričom sa snaží

¹¹ GANSER, D. 2004. *NATO's Secret Armies. Operation Gladio and terrorism in Western Europe*. New York : Taylor & Francis, 2004. 336 p. ISBN 978-0-2030-177-7-7.

¹² ŘEHÁK, D. – FOLTIN, P. – STOJAR, R. 2008. *Vybrané aspekty soudobého terorizmu*. Praha : Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, 2008. 146 s. ISBN 978-80-7278-443-1, s. 52

násilnými prostriedkami zabrániť prenikaniu globálnych vplyvov do islamského sveta.¹³ K násilným prejavom extrémizmu prostredníctvom teroristických skupín ale dochádza aj u iných náboženstiev, napríklad v judaizme, kresťanstve, budhizme či hinduizme.

2.1.2 Eschatologický terorizmus

Eschatologický terorizmus predstavuje veľmi špecifickú, nie až takú častú formu náboženského terorizmu ako fundamentalistický terorizmus. Reprezentujú ho hlavne náboženské sekty, ktoré zastávajú apokalypticko-mesianistický názor o nutnosti zničenia súčasného sveta; väčšinou preto, aby mohol byť potom postavený nový svet, ktorý bude očistený od zla, a bude vytvorený len pre vyvolených, t. j. členov danej sekty.

Najznámejším predstaviteľom eschatologického terorizmu je japonská sekta Óm Šinrikjó, ktorá vykonala niekoľko útokov, z ktorých najznámejší je útok sarinom (vysoko toxickou nervovo-paralytickou bojovou chemickou látkou) v tokijskom metre, pri ktorom zahynulo 12 ľudí a okolo päť tisíc osôb bolo zranených. Išlo o prvý teroristický útok v dejinách ľudstva s použitím zbraní hromadného ničenia.¹⁴

2.3 Kombinácia politického a náboženského terorizmu

Nábožensky a politicky motivovaný terorizmus sa nevyskytujú vždy iba v tzv. „čistej“ podobe. Naopak, často sa možno stretnúť s teroristickými skupinami, ktoré oba vyššie uvedené ideologické motívy rôzne kombinujú. Tieto skupiny predstavujú tzv. nových teroristov, ktorí sa stali dominantným predmetom záujmu hlavne v období po 11. septembri 2001.

Z hľadiska klasifikácie náboženského terorizmu dochádza k takémuto prelínaniu najmä v prípade fundamentalistických skupín. V prípade eschatologického terorizmu totiž dochádza ku vzájomnému vylúčeniu sa jeho negatívne formulovaných náboženských cieľov s pozitívne vymedzenými politickými či národno-oslobodzovacími cieľmi.

Najznámejšie príklady kombinácie etnicko-separatistickej ideológie s náboženským fundamentalizmom predstavujú skupiny inšpirované islamom, napríklad palestínske hnutie Hamás, libanonský Hizballáh alebo čečenská separatistická skupina v Ruskej federácii. Medzi skupiny

¹³ PAPE, R. A. 2006. *Dying to Win: The Strategic Logic of Suicide Terrorism*. New York : Random House Publishing Group, 2005. 335 p. ISBN 978-1-5883-6460-9.

¹⁴ ŘEHÁK, D. – FOLTIN, P. – STOJAR, R. 2008. *Vybrané aspekty soudobého terorizmu*. Praha : Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, 2008. 146 s. ISBN 978-80-7278-443-1, s. 53

kombinujúce politické a náboženské motívy býva tiež zaradzovaná aj teroristická sieť Al-Káida.¹⁵

2.4 Monotematický terorizmus

Monotematický terorizmus, označovaný aj „Single Issue“ terorizmus, sa odlišuje od ostatných typov tým, že jeho predstavitelia sa sústreďujú len na jednu špecifickú tému, o ktorej sú presvedčení, že si zaslúži pozornosť širokej verejnosti. Definovať ho možno ako extrémistický militarizmus určitých skupín alebo jednotlivcov protestujúcich proti krivde, ktorá je alebo bola spôsobená vládnu činnosťou, alebo naopak nečinnosťou.¹⁶

Väčšina teroristických skupín patriacich do tohto typu terorizmu vychádza z možnosti poskytovaných demokratickou spoločnosťou a k teroristickým aktivitám sa uchylujú až v okamihu, keď majú pocit, že tradičné parlamentné cesty prinášajú len veľmi malý, alebo žiadny pokrok pri riešení daného špecifického problému. Ich hlavným cieľom je publicita, ovplyvnenie názorov verejnosti a zmena príslušnej legislatívy.

Medzi najznámejšie podtypy monotematického terorizmu patria:

- anti-abortívny terorizmus,
- ekoterorizmus.

2.4.1 Anti-abortívny terorizmus

Ideológia anti-abortívneho¹⁷ terorizmu vychádza najmä z protestantskej kresťanskej teológie, keďže kresťanská viera považuje potrat za vraždu. Mnohí anti-abortívni extrémisti však bojujú okrem potratov aj proti sexuálnej slobode, zvlášť homosexualite, pričom niektoré prvky ich ideológie sa spájajú aj s rasizmom.

Počiatky anti-abortívneho terorizmu siahajú do roku 1973, kedy Najvyšší súd Spojených štátov amerických rozhodol o ich legalizácii. V roku 1988 sa to isté udialo aj v Kanade, čo spôsobilo na jednej strane rast kliník a zariadení na vykonávanie potratov a na druhej strane rast odporu voči tomuto fenoménu. Do povedomia širokej spoločnosti sa potratový terorizmus dostal až v 90. rokoch 20. storočia po viacerých bombových a strelných útokoch na potratové kliniky a ich zamestnancov v USA a v Kanade.

¹⁵ FERGUSON, Ch. D. – POTTER, W. 2005. *The Four Faces of Nuclear Terrorism*. New York : Routledge, 2005. 392 p. ISBN 978-0-41595-244-6, s. 18-19

¹⁶ CSIS. 2013. Canadian Security Intelligence Service – Commentary No. 74. Dostupné na internete: <http://www.csis-scrs.gc.ca/eng/comment/com74_e.html>

¹⁷ V praxi a v literatúre sa možno stretnúť i so slovenským ekvivalentom slova anti-abortívny – protipotratový terorizmus.

Nie všetky aktivity anti-abortívnych aktivistov však možno označovať ako teroristické. Ondřej Jež ich rozdeľuje do troch skupín:

- do prvej skupiny patrí obyčajný vandalizmus, vyhrážanie sa a niektoré útoky spojené s podpaľačstvom, ktoré svojim nepriamym účinkom (strach a pod.) nepresahujú priamy účinok, t. j. škodu na majetku. Preto tieto útoky nemožno považovať za terorizmus.

- do druhej skupiny, na hranici medzi násilím a terorizmom, patria útoky spojené s podpaľačstvom, ktorých cieľom je zničiť potratovú kliniku alebo zariadenie. Nie je však úplne jasné, či primárnym cieľom je vyvolať v ľuďoch a zamestnancoch kliník strach a týmto spôsobom presadiť (vynútiť si) zmenu legislatívy alebo či je cieľom iba fyzická likvidácia daného zariadenia.

- do tretej skupiny patria bombové útoky, únosy a útoky strelnou zbraňou na potratové kliniky a ich personál. Vo väčšine týchto útokov je prítomný demonštratívny a zastrašovací prvok, ale existujú tu tiež priame ciele – zničenie zariadenia a zabitie alebo zranenie personálu. Veľkú väčšinu útokov patriacich do tejto skupiny možno považovať za teroristické.¹⁸

2.4.2 Ekoterorizmus

Ekoterorizmus predstavuje druhý najznámejší typ monotematického terorizmu, pričom v odbornej literatúre sa tento pojem používa pre označenie terorizmu s väzbou na environmentálne témy. Primárnu motiváciu pre výkon teroristických aktivít predstavuje boj za dosiahnutie pozitívnych cieľov, t. j. ochranu životného prostredia, prírody či prírodných zdrojov alebo aspoň ich častí.

Počiatky ekoterorizmu siahajú do začiatku 70. rokov 20. storočia, kedy bolo v USA jednotlivcami alebo veľmi malými skupinami vykonaných niekoľko sabotáží (vo forme sypania cukru do nádrží buldozéro, vtĺkania klincov do stromov za účelom zabránenia ťažby dreva či vyťahovania zememeračských značiek zo zeme, aby sa zabránilo ich využívaniu) voči údajným škodcom životného prostredia.¹⁹

Na prelome 70. a 80. rokov sa vytvorili väčšie organizované skupiny, napríklad Sea Shepherd Conservation Society alebo Earth First!, vykonávajúce ekosabotáže vo väčšom rozsahu a množstve, napríklad pri ochrane morských živočíchov. Podstatné je, že ich akcie

¹⁸ JEŽ, O. 2003. Protipotratový terorizmus. In *Rexter*, 2003, roč. 1, č. 2. ISSN 1214-7737. Dostupné na internete: <<http://www.rexter.cz/protipotratovy-terorismus/2003/11/01>>

¹⁹ ŘEHÁK, D. – FOLTIN, P. – STOJAR, R. 2008. *Vybrané aspekty soudobého terorizmu*. Praha : Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, 2008. 146 s. ISBN 978-80-7278-443-1, s. 55

nemajú byť násilné, nemajú záujem niekoho zraniť alebo niekomu ublížiť. Ide o priame akcie na ochranu prírody a lovených živočíchov.

V súvislosti s ekoterorizmom je nutné spomenúť i problematiku eko-extrémizmu, ktorý je často používaný ako synonymum k ekoterorizmu. Rozdiel spočíva v tom, že kým ekoteroristi bojujú za ochranu životného prostredia a prírody, aby slúžila aj ďalším generáciám a aby ľudia žili v harmónii (v zhode, súlade) s ňou, tak extrémisti považujú ľudský druh za „rakovinu“ na tvári zeme a hlásajú myšlienku, že všetka ľudská činnosť je negatívna, zatiaľ čo zbytok prírody je dobrý.

Tento aspekt eko-extrémizmu vedie k pohrdaniu a neúcte k ľuďom a k myšlienke, že by bolo „dobré“, keby choroby ako napríklad AIDS odstránili väčšinu ľudskej populácie zo zemského povrchu.²⁰

2.5 Ideologický terorizmus

Ideologický terorizmus vzniká ako dôsledok stretu záujmov ideológií. Motívom je získať alebo udržať si vplyv alebo moc v záujmovom priestore. Najčastejšie sa definuje ako nacionalistický (bojujúci za práva vlastného národa), politický (bojuje zväčša buď za pravicu alebo za ľavicu) alebo ako náboženský (bojujúci za pravú vieru).²¹ Teroristické aktivity sú zamerané na fyzickú likvidáciu ideologického protivníka, jeho diskrimináciu, kriminalizáciu alebo diskreditáciu.

2.6 Nacionalistický terorizmus

Nacionalistický terorizmus vzniká ako dôsledok stretu záujmov národov, etník, rás alebo ako prejav neznášanlivosti voči inému národu, etniku alebo rase. Prejavuje sa formou fyzických i verbálnych útokov, obmedzovaním voľného pohybu, likvidáciou majetku a fyzickou likvidáciou príslušníkov iného národa, etnika alebo rasy.

Existencia nacionalistického terorizmu je veľmi často stimulovaná zlou ekonomickou situáciou alebo veľkými ekonomickými, sociálnymi alebo kultúrnymi rozdielmi medzi národmi alebo etnikami. Často môže mať charakter politický, ideologický alebo aj separatistický. Spravidla má hlboké historické korene a je veľmi húževnatým typom terorizmu.

²⁰ MAREŠ, M. 2004. Ekoterorismus v České republice. In *Rexter*, 2004, roč. 2, č. 1. ISSN 1214-7737. Dostupné na internete: <<http://www.rexter.cz/ekoterorismus-v-ceske-repub-lice/2004/05/01>>

²¹ SAMSON, I. 2003. *Medzinárodný terorizmus. Implikácie pre Slovensko*. Bratislava: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, 2003. 250 s. ISBN 80-968148-3-4, s. 13

2.7 Kriminálny terorizmus

Kriminálny terorizmus predstavuje teroristickú činnosť s prvkami organizovaného zločinu. Jeho cieľom nie je presadzovanie určitej ideológie alebo postojov k určitým témam, ale realizácia kriminálnej činnosti. Jej páchanie vychádza z dvoch motívov. Prvým je potreba zaistenia si dostatočného množstva finančných prostriedkov prostredníctvom realizácie najrôznejších ilegálnych aktivít (únosy, vydieranie, výroba a predaj drog, obchod so zbraňami a pod.). Druhým je vytvorenie si bezpečného prostredia pre realizáciu uvedených aktivít, a to hlavne vyčistením priestoru.

V tejto súvislosti je ale nutné upozorniť na to, že do aktivít patriacich do kategórie kriminálneho terorizmu sa počítajú iba tie aktivity, ktoré sú charakteristické pre terorizmus, to znamená, že vyvolajú strach u oveľa väčšieho počtu ľudí ako predstavujú priame obete ich útokov. V prípade, že nedochádza k vyslaniu posolstva, ide o kriminálny čin, nie o terorizmus. V mnohých prípadoch je však ťažké toto posolstvo identifikovať, pretože kriminálni teroristi nevysielajú svoje posolstvo tak jednoznačne ako ľavicoví, pravicoví, separatistickí alebo náboženskí teroristi.²²

Súčasťou kriminálneho terorizmu je narkoterorizmus. V jeho prípade je špecifické to, že pre teroristické skupiny nepredstavuje prostriedok na zisk príjmov pre svoju ďalšiu činnosť, ale je ich hlavnou činnosťou. Vyskytuje sa hlavne v krajinách Latinskej Ameriky, kde ho narkomafia (disponujúca obrovskými finančnými čiastkami, mimoriadnym zbraňovým arzenálom a súkromnými armádami) používa k presadzovaniu vlastných záujmov, ktoré ohrozujú stabilitu politického systému.

2.8 Psychotický terorizmus

Psychotický alebo patologický terorizmus je považovaný za najmenej predvídateľný typ terorizmu, a to preto, že hlavným dôvodom jeho realizácie nie je dosiahnutie politických, náboženských, nacionalistických alebo iných cieľov, ale motívom uspokojenie vlastných potrieb duševne chorého jednotlivca. Aktérom tohto typu terorizmu ide o to, aby ich násilný teroristický čin vyvolal pozornosť, strach a hrôzu, čo im prináša uspokojenie. Preto v tomto prípade násilie nie je prostriedkom na presadenie akýchkoľvek požiadaviek, ale cieľom samým. Teroristické akcie totiž prinášajú jeho realizátorom pocit sebauspokojenia.

²² ŘEHÁK, D. – FOLTIN, P. – STOJAR, R. 2008. *Vybrané aspekty soudobého terorizmu*. Praha : Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, 2008. 146 s. ISBN 978-80-7278-443-1, s. 56

Psychotických alebo patologických teroristov možno rozdeliť do štyroch skupín, a to podľa ich primárnej motivácie:

- uspokojenie z pomsty voči širšiemu publiku (môže ísť i o abstraktnú spoločnosť), ktoré je teroristickým činom zasiahnuté alebo zastrašené,
- vedomie slávy a uznania, ktoré aktéri svojimi teroristickými činmi môžu dosiahnuť – hérostratovský terorizmus,
- radosť z vlastnej schopnosti šíriť hrôzu spojenú s obdivom k vlastnej osobe – narcistický terorizmus,
- psychická nemoc a pocit fixnej idey nútiaci k teroristickým činom.²³

Typickým predstaviteľom psychotického (patologického) terorizmu je Theodore Kaczynski – americký matematik,²⁴ sociálny kritik a anarchista, známy viac ako Unabomber, ktorý rozosielať po univerzitách a aerolíniách v USA podomácky zhotovené bomby, ktoré dohromady zabili 3 osoby a 23 zranili. Ako motív svojich útokov uviedol boj proti technickému pokroku a snahu upozorniť spoločnosť na nebezpečenstvo vyplývajúce z moderných technológií.²⁵

2.9 Idiosynkratický terorizmus

Idiosynkratický terorizmus vzniká kombináciou viacerých príčin – politických, náboženských, etnických, separatistických alebo rasistických. Prejavuje sa chorobným odporom až nenávisťou voči určitej kategórii osôb, ktoré sa odlišujú svojou politickou, ideologickou či náboženskou orientáciou, prípadne sú inej rasy, farby pleti alebo patria k inému národu.²⁶

²³ MAREŠ, M. 2005. *Terorizmus v České republice*. Brno : Centrum strategických studií. 480 s. ISBN 80-903333-8-9.

²⁴ ALSTON, C. 2000. *Harvard and the Making Unabomber*. Dostupné na: <http://www.theatlantic.com/past/docs/issues/2000/06/chase.htm>

²⁵ HABERFELD, M. R. – von HASSEL, A. 2009. *A New Understanding of Terrorism: Case Studies, Trajectories and Lessons Learned*. New York : Springer. 366 s. ISBN 978-1-4419-0115-6, s. 40-41

²⁶ KULICH, M. a kol. 2002. *Terorizmus – destabilizujúci fenomén súčasnosti a boj proti nemu*. Bratislava : Ministerstvo obrany SR – Inštitút obrany a bezpečnosti, 2002, s. 27

ZÁVER

Všetky vyššie uvedené typy terorizmu, v rámci prezentovanej typológie, predstavujú veľmi negatívne javy, ktoré sú schopné narušiť chod celej spoločnosti, či už po stránke politickej, sociálnej alebo ekonomickej. Aj preto sa v súčasnosti terorizmus považuje za najväčšiu aktuálnu bezpečnostnú hrozbu od dôb studenej vojny a s ňou spojenej hrozby raketovo-jadrovej vojny medzi vtedajšími dvomi antagonistickými vojensko-politickými paktmi. Nanešťastie, súčasná moderná spoločnosť zatiaľ nedisponuje dostatočnými prostriedkami proti anonymným teroristickým akciám. Terorizmus je totiž vysoko prispôsobivý, nevypočítateľný, dynamický, dokáže zaútočiť na najrôznejšie ciele, na najrôznejších miestach a za najrôznejších podmienok a situácií, a zasiahnuť tak kohokoľvek, kdekoľvek a kedykoľvek.

I napriek snahe svetového spoločenstva a práci bezpečnostných zložiek jednotlivých štátov zameranej na elimináciu medzinárodného terorizmu, jeho cieľom sa každoročne stáva 50 až 60 krajín sveta. Navyše, početnosť, nebezpečnosť a dopady teroristických incidentov majú stále rastúcu tendenciu. Vážne problémy pritom spôsobuje odlišné vnímanie terorizmu predstaviteľmi štátu, masmédiami, akademickou obcou, ozbrojenými a policajnými zložkami, spravodajskými službami a verejnosťou. Ďalšie problémy vyplývajú z rozdielnej interpretácie a chápania terorizmu v jednotlivých štátoch, či už z dôvodu kultúrnych alebo hodnotových rozdielov, alebo z dôvodov rozdielného vnímania ohrozenia terorizmom, to znamená, či sú krajiny terorizmom bezprostredne ohrozené, alebo nie, a ak áno, tak akú veľkú hrozbu terorizmus pre spoločnosť v danej krajine predstavuje.

Predstava, že sa podarí terorizmus úplne zlikvidovať sa preto dnes javí ako veľmi nepravdepodobná a nereálna, a prejavy terorizmu možno očakávať aj v budúcnosti. Napriek tomu s terorizmom je nutné a možné bojovať. Nie je to však možné bez jeho skúmania, odhaľovania jeho príčin a bez spolupráce na globálnej úrovni. Terorizmus ako globálna bezpečnostná hrozba si totiž vyžaduje globálne protipatrenia a z toho dôvodu musí byť boj s terorizmom vedený na základe širokej medzinárodnej spolupráce, a to tak na poli politickom, ekonomickom a bezpečnostnom, ako aj vedeckom.

LITERATÚRA

- [1] ALSTON, C. 2000. *Harvard and the Making Unabomber*. Dostupné na: <http://www.theatlantic.com/past/docs/issues/2000/06/chase.htm>
- [2] BLAŽEK, V. – KELEMEN, M. 2010. Pohľad na zdroje súčasného vojenského a nevojenského ohrozenia. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť 2010 : zborník vedeckých a odborných prác z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. Milana Rastislava Štefánika, 2010, s. 21-26.
- [3] BRHLÍKOVÁ, R. 2013. *Politiky Európskej únie po Lisabone*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. 326 s. ISBN 978-80-558-0478-1.
- [4] BRZYBOHATÝ, M. 2005. *Terorizmus I*. Praha : Police. 141 s. ISBN 80-902670-1-7.
- [5] CIGÁNIK, Ľ. – JAŠŠOVÁ, E. 2006. *Terorizmus*. Bratislava : VEDA – vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. 373 s. ISBN 80-224-0892-1.
- [6] CSIS. 2013. Canadian Security Intelligence Service – Commentary No. 74. Dostupné na internete: http://www.csis-scrs.gc.ca/eng/comment/com74_e.html
- [7] EICHLER, J. 2010. *Terorizmus a války v době globalizace*. Praha : Univerzita Karlova. 2010. 400 s. ISBN 978-80-246-179-9.
- [8] FERGUSON, Ch. D. – POTTER, W. 2005. *The Four Faces of Nuclear Terrorism*. New York : Routledge, 2005. 392 p. ISBN 978-0-41595-244-6.
- [9] GANOR, B. 2002. *Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter?* In *Police Practice and Research*, 2002, Vol. 3, No. 4, 2002, s. 287-304.
- [10] GANSER, D. 2004. *NATO's Secret Armies. Operation Gladio and terrorism in Western Europe*. New York : Taylor & Francis, 2004. 336 p. ISBN 978-0-2030-177-7-7.
- [11] GOLDER, B. – WILLIAMS, G. 2009. *What is terrorism? Problems of legal definition*. Dostupné na internete: <http://www.gtcentre.unsw.edu.au/Publications/docs/pubs/terrorismDefinitions.pdf#search=%22terrorism%20%22legal%20definition%22%20%22>
- [12] HABERFELD, M. R. – von HASSEL, A. 2009. *A New Understanding of Terrorism: Case Studies, Trajectories and Lessons Learned*. New York : Springer. 366 s. ISBN 978-1-4419-0115-6.
- [13] HESS, H. 2002. *Terrorismus und globale Staatsbildung*. Dostupné na internete: http://www.kj.nomos.de/fileadmin/kj/doc/2002/20024Hess_S_450.pdf
- [14] HOFFMAN, B. 1999. *Inside Terrorism*. New York : Columbia University Press, 1999. 288 p. ISBN 978-0-231-11469-1.
- [15] IVANČÍK, R. – UŠIAK, J. 2014. Terorizmus – aktuálna bezpečnostná hrozba. In *Bezpečnostné fórum 2014 – zborník príspevkov zo 7. medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici – Belianum, s. 750-758. ISBN 978-80-557-0678-8.
- [16] JEŽ, O. 2003. Protipotrátový terorizmus. In *Rexter*, 2003, roč. 1, č. 2. ISSN 1214-7737. Dostupné na internete: <http://www.rexter.cz/protipotratovery-terorizmus/2003/11/01>

- [17] JURČÁK, V. 2009. Organizácie medzinárodného krízového manažmentu. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2009. 235 s. ISBN 978-80-8040-436-9.
- [18] KAZANSKÝ, R. 2013. *Súčasný problémy výskumu medzinárodných konfliktov a kríz a ich riešenia*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2013. 215 s. ISBN 978-80-557-0573-6.
- [19] KELEMEN, M. – HAVAJ, P. – PORADA, V. 2011. *Extrémizmus ako bezpečnostná hrozba spoločnosti a občanov*. Karlovy Vary : Vysoká škola Karlovy Vary, 2011. 124 s. ISBN 978-80-87236-07-9.
- [20] KLAVEC, J. 2004. *Terorizmus ako politický fenomén*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2004. 108 s. ISBN 978-80-2231-915-7.
- [21] KULICH, M. a kol. 2002. *Terorizmus – destabilizujúci fenomén súčasnosti a boj proti nemu*. Bratislava : Ministerstvo obrany SR – Inštitút obrany a bezpečnosti, 2002. 106 s.
- [22] LABUZÍK, M. a kol. 2012. *Organizácie medzinárodného krízového manažmentu a USA v boji proti terorizmu*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2012. 278 s. ISBN 978-80-8040-436-9.
- [23] MAREŠ, M. 2005. *Terorizmus v České republice*. Brno : Centrum strategických studií. 480 s. ISBN 80-903333-8-9.
- [24] PAPE, R. A. 2006. *Dying to Win: The Strategic Logic of Suicide Terrorism*. New York : Random House Publishing Group, 2005. 335 p. ISBN 978-1-5883-6460-9.
- [25] ŘEHÁK, D. – FOLTIN, P. – STOJAR, R. 2008. *Vybrané aspekty soudobého terorizmu*. Praha : Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, 2008. 146 s. ISBN 978-80-7278-443-1.
- [26] SAMSON, I. 2003. *Medzinárodný terorizmus. Implikácie pre Slovensko*. Bratislava: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, 2003. 250 s. ISBN 80-968148-3-4.
- [27] STRMISKA, M. 2001. *Terorismus a demokracie: pojetí a typologie subverzívního teroristického násilí v soudobých demokraciích*. Brno : Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2001. 103 s. ISBN 978-80-2102-755-8.
- [28] TOMÁŠKOVÁ, L. 2014. Terorizmus v súčasnom bezpečnostnom prostredí. In *Vojenské reflexie*, roč. 9, č. 1, s. 123-129. ISSN 1336-9202.

Recenzenti:

prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD.,
doc. PhDr. Rastislav KAZANSKÝ, PhD.,

GLOBAL PARTNERSHIP, NATO-JAPAN RELATIONS

Prof. Klára Siposné KECSKEMÉTHY, CSc.

National University of Public Service

Faculty of Military Science and Officer Training, Department of Military Operations

Military Geography and Topography Group

H-1011 Budapest, Hungária krt. 9-11., Hungary

E-mail: siposne.kecskemethy.klara@uni-nke.hu

ABSTRACT

NATO's 2010 Strategic Concept identifies cooperative security as one of three essential core tasks to be achieved in part "through a wide network of partner relationships with countries and organizations around the globe".¹ The Alliance adopted a new more effective and flexible partnership policy in April 2011, which offers a number of new tools to foster the cooperative security efforts and it offers potential and existing partners an opportunity to shape their own relationships with NATO. Over the past decade, NATO and Japan have developed meaningful, practical cooperation. Japan as one of the global partners is making a valuable and significant contribution to international and regional peace and security.

Keywords: NATO, strategic concept, partnership policy, Individual Partnership and Cooperation Programme, Partnership for Peace, Euro-Atlantic Partnership Council, Global Partners

1. GLOBAL PARTNERSHIP

For over sixty-five years, NATO has guaranteed security and stability in the Euro-Atlantic area and on the European continent. NATO has transformed from Cold War "defense bastion" into a regional political-military organization with global responsibility, global capability, and one having global partners.

Today, NATO is founded on shared democratic values and principles in cooperation and is capable of strengthening international security on any continent or in any region. Global partners based on mutual interests, values and benefits previously cooperate with the

¹ Active Engagement, Modern Defence, Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization, Adopted by Heads of State and Government, at the NATO Summit in Lisbon, 19-20 November 2010 p. 40

Alliance outside the traditional framework of partnership. NATO in recent years developed bilateral relations (joint exercises and operations, strategic-level courses) with those countries.

When did the idea of a global partnership emerge for the first time?

In the heat of the 2006 Riga Summit preparation, the Sofia informal meeting (April 27-28) of Foreign Ministers started a discussion on strengthening and expanding NATO's relations with non-member countries.

The need for further development of the existing global partnership relationships – with Australia, New Zealand, Japan and South Korea - beyond its traditional framework was clearly articulated at that meeting.²

Jaap de Hoop Scheffer, the then NATO Secretary General stated that even though Australia and New Zealand had already contributed to NATO-led operations and supported the NATO-led International Security and Assistance Force in Afghanistan, it did not mean that NATO would become a global Alliance, but rather an Alliance with global partners. The Alliance's relations with Global Partners are a result of a long process. This allows countries that are not members of NATO to take part in the strengthening of international security. One of the leading topics of the Sofia meeting was NATO Partnership. It meant strengthening its current partnerships and establishing new, flexible relationships with countries addressing new challenges and threats and contributing to the operations.

Because of the NATO operations over a strategic distance, it means that there is also the need for a dialogue and cooperation with other nations that have similar interests. The Alliance's main task - ensure security in the Euro-Atlantic area according to Article 5 - has not changed since the signing of the Washington Treaty.³

For many years now, NATO already has more or less tight connections to the so called “Global Partners” outside of Europe. The idea of the establishment of a Global Partner Organization was raised before the Riga Summit, which would have created the framework for formal relationships for broad and innovative relations. There was a discussion underway before the Riga Summit amongst Allies about the extent to which NATO should engage with countries beyond the traditional area or the extent to which NATO needs to, in some way,

² NATO looks to global partnership, http://www.nato.int/cps/en/SID-42EC607A-C84E90A3/natolive/news_22328.htm?selectedLocale=en (Viewed 2 March 2014)

³ Press conference by NATO Secretary General Jaap de Hoop Scheffer following the informal meeting of the North Atlantic Council at the level of Foreign Ministers in Sofia http://www.nato.int/nato_static/assets/audio/2006_04/20090112_a060427i.mp3 (Viewed 2 April 2014)

formalize these relationships further than they have already been (no structural relationship, just regular discussion with their political leadership etc.).

In the lead-up to the NATO Riga Summit, the United States and Great Britain had already begun to advocate a reform of NATO's Partnership concept. The idea was to bring together a global group of democratically-oriented, like-minded countries, which do not strive for NATO membership but could provide significant assistance to the Alliance in its international crisis management operations. Such countries as Australia and New Zealand already contribute significant troop contingents in Afghanistan or offer assistance to the Alliance's maritime counterterrorism mission. If these countries risk the lives of their soldiers for NATO missions, then they are entitled to a certain degree of influence in NATO's decision-making processes when these missions are being discussed.

Zbigniew Brzezinski proposed a special status and denomination (Participants) for these global partners, to distinguish them from the member states and partner countries. However, the proposal was not successful. The Global Partnership proposal was not welcomed in Riga, as a number of important NATO partners (including Germany and France) regarded it critically. They feared that the word global would arouse the false perception of a NATO on the course of worldwide scope. Fear arose among NATO's previous partnership countries in Eastern and Southeastern Europe that the new forum for the Global Partners would create a partnership of the rich and privileged that could diminish the significance of the existing partnerships and cooperation with their regions.⁴

After the Riga Summit NATO partners have been described in many ways: first Contact Countries, then Global Partners, and Partners across the Globe. They were called "quadruple non countries", referring to the fact that those countries were not members of the Alliance, the Partnership for Peace Program, the Mediterranean Dialogue and the Istanbul Cooperation Initiative. Their situation was exceptional one due to their relations with the Alliance. However, they hadn't established a permanent organization or institution that would have created an opportunity for a structured dialogue between the parties.⁵

NATO's 2010 Strategic Concept identified the core tasks and principles of the Alliance. Beside the transatlantic bond, the document highlighted the importance of collective defence, crisis management and cooperative security. The "Active Engagement, Modern

⁴ Karl-Heinz Kamp: "Global Partnership": A New Conflict Within NATO?, Analysen und Argumente aus der Konrad-Adenauer-Stiftung, No. 29. May 2006, p. 5

⁵ Klára Siposné Kecskeméthy: Global Partnership, NATO-Australia Relations, Vojenské Reflexie, 2012. Ročník VII. číslo 2. p. 116-127.

Defence” document adopted at the Lisbon Summit attributed prominent role to the world-wide network of partner countries and organizations around the globe in the creation of cooperative security. The chapter on Partnership discusses in detail a wide range of international partnerships in the context of Euro-Atlantic security, as they provide a valuable contribution to the implementation of NATO's core tasks, not only in strengthening international peace, but also in the protection of fundamental democratic values.⁶

As agreed at the Lisbon Summit, the reviewed Political-Military Framework for Partner Involvement in NATO-led Operations established a structural role for NATO's operational partners in shaping strategy and decisions on NATO-led operations to which they contribute.⁷

In April 2011, NATO Foreign Ministers adopted a new partnership policy designed to facilitate more efficient and flexible partnership arrangements with NATO's growing and increasingly diverse assortment of partners, which provided new tools for existing and potential partners, allowing them to shape their relationship with NATO. It lists the strategic objectives of NATO's partner relations and policy, the enhancement of Euro-Atlantic and international security, peace and stability, the strengthening of regional security and cooperation, the promotion of democratic values and reforms, the support for NATO-led operations and missions, and the preparation of interested eligible nations for NATO membership.

NATO proposals under the extended partnership policy including political consultation on security issues of common concern, strengthened practical cooperation and support for defence education, training and capacity building were enhanced. The areas of dialogue, consultation and cooperation – based on the specific needs, circumstances and aspirations of the partner countries - are as follows: defence reform, capability and capacity building, education and training, fight against terrorism, counter- proliferation of weapons of mass destruction and their means of delivery, cyber-defence, energy security and maritime security, including counter-piracy.

The existing partnership frameworks – the Partnership for Peace Euro-Atlantic Partnership Council (PfP/EAPC), the Mediterranean Dialogue (MD), and the Istanbul

⁶ Active Engagement, Modern Defence, Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization, Adopted by Heads of State and Government, at the NATO Summit in Lisbon, 19-20 November 2010 p. 40

⁷ Lisbon Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Lisbon, 20 November 2010. p. 13

Cooperation Initiative (ICI) - are to be further developed, while their specificity was preserved. The basic objectives and principles of these frameworks, including the EAPC Basic Document and the PfP Framework Document, remain unchanged and valid.

The Alliance, in consultation with partners, established a single Partnership Cooperation Menu (PCM) and a tailored Individual Partnership and Cooperation Programme (IPCP) as an entry-level programme available to all partners (Figure 1).⁸

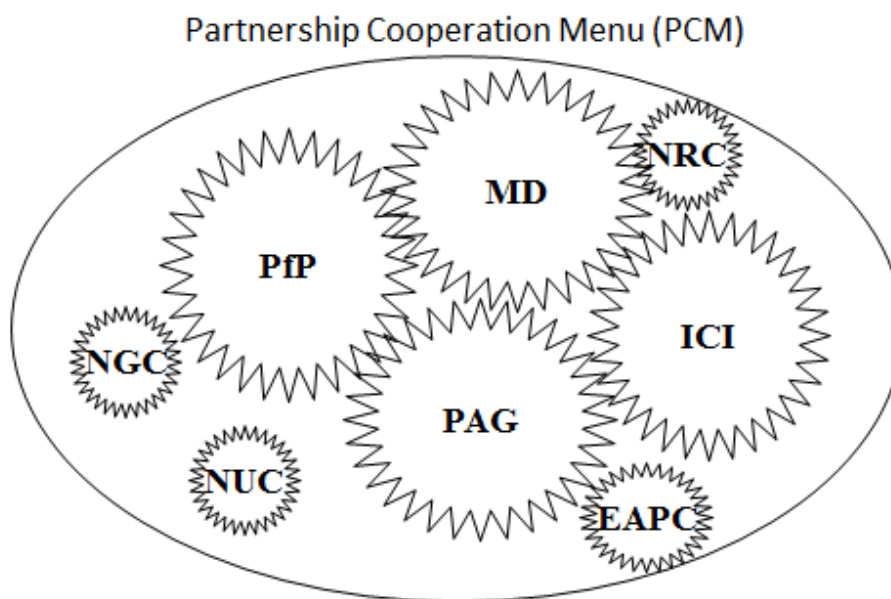

Figure 1. New structure of NATO partner relations

(Edited: Col. Klára Siposné Kecskeméthy)

PfP=Partnership for Peace; EAPC=Euro-Atlantic Partnership Council; MD=Mediterranean Dialogue;
NRC=NATO-Russia Council; NUC=NATO-Ukraine Commission; NGC=NATO-Georgia Commission;
ICI=Istanbul Cooperation Initiative; PAG= Partners across the Globe

The Individual Partnership and Cooperation Programme replaced cooperation programmes that had been unique to individual partnership frameworks, including the Individual Partnership Programme (IPP), established for PfP/EAPC members; the Individual Cooperation Programme (ICP) extended to MD and ICI partners; and the Tailored Cooperation Packages (TCP's) made available to NATO's global partners (Figure 2).⁹ The Individual Partnership Action Plan (IPAP) and Planning and Review Process (PARP) is

⁸ Active engagement in cooperative security: a more efficient and flexible partnership policy, p. 5. 15 April 2011, at http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-Partnership-Policy.pdf (Viewed 4 April 2014).

⁹ Rebecca R. Moore: Lisbon and the Evolution of NATO's New Partnership Policy - <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/RebeccaMoore2.pdf> (Viewed 2 April 2014)

opened to partners beyond the PfP/EAPC, on a case by case basis and by decision of the North Atlantic Council.¹⁰

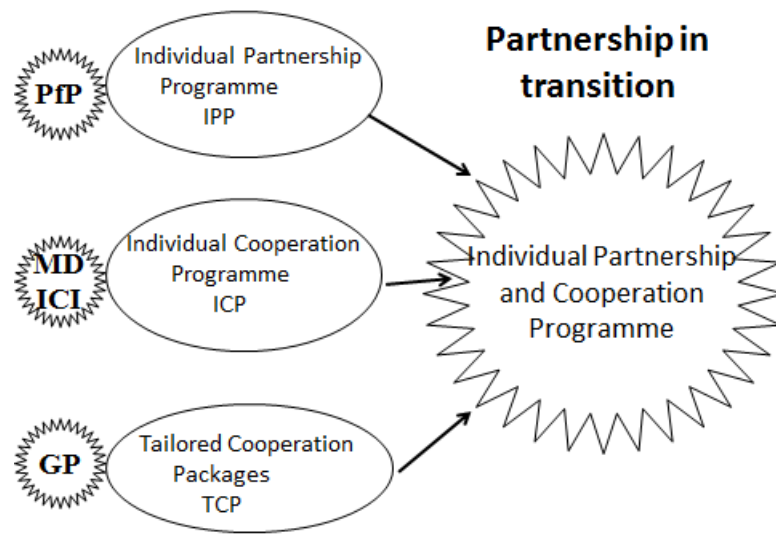

Figure 2. Partnership in transition

(Edited: Col. Klára Siposné Kecskeméthy)

In order to allocate NATO's resources for partnership objectives effectively, it required the establishment of priorities and taking the following set of considerations into account: whether the partner concerned aspires to join the Alliance; shares the values on which NATO is based; supports militarily, politically, financially NATO's ongoing operations and missions; is of special strategic importance for NATO; and whether it has a special and developed bilateral cooperation framework with the Alliance.¹¹

The operational partnership is the most important co-operation between NATO and partners. The term of operational partner has now become part of NATO's vocabulary. Partners played a crucial role in Bosnia-Herzegovina, Kosovo, Afghanistan operations and also in the Libyan campaign.

Several people believe that NATO extended operational engagement cannot be met without partners. The Afghan operations have contributed greatly to the development of the partnership. Partner support means more than just a military dimension; it is to strengthen international efforts, and the legitimacy of NATO's actions and operations. The aim of

¹⁰ Siposné Kecskeméthy Klára: A NATO partnerségi kapcsolatainak áttekintése, Hadtudomány elektronikus szám, 2012. p. 1-16. http://mhtt.eu/hadtudomany/2012/2012_elektronikus/2012_e_Kecskemethy_Klara2.pdf

¹¹ Active engagement in cooperative security Ibid.

attracting operational partners is not only to lessen NATO's burden, but rather it is a way of supporting international efforts, and also beneficial to their own security.

2. NATO-JAPAN PARTNERSHIP

Among global partners, Japan has a prominent and important role. At present, NATO's global partners include eight countries: Australia, New Zealand, Japan, South Korea, Iraq, Afghanistan, Pakistan¹² and Mongolia. Japan and NATO had little interaction during the Cold War, even though both were US allies, shared fundamental democratic values and faced the Soviet Union as a common threat. During the Cold War NATO as an alliance had no substantial relationship with non-members, there was no reason to seek external help in achieving its core mission of defending the Allies as it is stated in Article 5. Relationship with South Africa was an exception; however, it was not officially and openly acceptable.¹³ At the end of the Cold War it was limited to diplomatic relations only.

In the spirit of "Europe whole and free", NATO focused on the reunification of the European continent. Japan's security and defence policy remained regional, and later on began expanding its engagement in international security. During this period, Japan took part in the UN mission in Cambodia in the early 1990s.

Japan is the longest-standing of NATO's "partners across the globe". Building on initial contacts in the early 1990s, high-level meetings and dialogue on common security interests have become more regular and structured. The relationship began on July 2, 1990 with the first NATO-Japan conference. Taro Nakayama, Foreign Minister of Japan, was received by Secretary General Manfred Woerner at NATO Headquarters.¹⁴

The 9/11 terrorist attack against the United States radically changed the security environment for NATO and Japan, it highlighted the global nature of the threats and challenges. Afghanistan has become a common point where the interests of the two parties met, and cooperation began. Japan is a major supporter of NATO's engagement in

¹² Afghanistan Cooperation Program, és a Structured Cooperation Framework for Iraq keretében működik együtt a két országgal a NATO. Lásd még ISAF's Strategic Vision, Declaration by the Heads of State and Government of the Nations contributing to the UN-mandated NATO-led International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan, 3 Apr 2008, Bucharest, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8444.htm (Viewed 9 April 2014)

¹³ Sipos Alexandra: A Dél-afrikai Köztársaság és a NATO kapcsolata, Hadtudományi Szemle online szakmai folyóirat, 2013. 6. évfolyam, 2. szám. p. 185–193. http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/tartalomjegyzek/hadtudomanyi_szemle_2013_2.pdf (Viewed 2 April 2014)

¹⁴ NATO cooperation with Japan http://www.nato.int/cps/en/SID-42EC607A-C84E90A3/natolive/topics_50336.htm (Viewed 9 April 2014)

Afghanistan. Financial support has been provided to several projects aimed at human security since 2007. What were the priority projects supported? These were as follows: Disarmament Demobilization and Reintegration (DDR), Disbandment of Illegal Armed Groups (DIAG) as well as support for the police force.

NATO-Japan relationship in Afghanistan is multifaceted and includes not only practical cooperation in Afghanistan, but political, operational, defence equipment and industrial partnership, enhancement of interoperability and development of multilateral approaches to emerging security challenges as well.¹⁵

The NATO-Japan relations expert, Michito Tsuruoka has formulated in his article "NATO and its Partners Asia" published in NATO Review 2010, that the world's most successful and powerful military alliance since the mid-nineties has been conducting a number of missions and operations in Europe and beyond, in many parts of the world continents. Although, in his opinion the success of operations in Afghanistan is debatable, the mere fact that NATO has carried-out such a large-scale operation in a strategic distance, demonstrates the Alliance's political commitment and military capability. In the Libyan campaign in 2011 the Alliance conducted high-intensity military operations at the request of the international community, under the auspices of the UN Security Council. According to Tsuruoka, therefore it is not surprising that many countries seek a political dialogue with NATO.

In October 2005 Japan supported the relief efforts of the NATO Response Force in Pakistan, following the devastating earthquake in Kashmir. On May 4, 2006, for the first time in NATO history, Japanese Foreign Minister Taro Aso formally addressed the North Atlantic Council. In his speech he explained that Japan intended to strengthen and make closer strategic ties with the Alliance. NATO and Japan have had a strategic dialogue since the early 1990s, with officials meetings on a biannual basis to discuss security topics of mutual interest. According to the then Secretary General, Jaap de Hoop Scheffer, Japan and NATO were geographically remote from each other. The geographical distance did not prevent cooperation in matters of common interest.¹⁶

¹⁵ A NATO és Japán kapcsolatrendszerével Michito Tsuruoka biztonságpolitikai szakértő hosszú évek óta foglalkozik. 2005–2008 között a brüsszeli japán nagykövetség NATO ügyekkel kapcsolatos különleges tanácsadója volt. A témában számos írása jelent meg. Michito Tsuruoka: NATO and Japan as Multifaceted Partners, NATO Defense College, Rome, Research Paper, No. 91., April 2013, p. 8

¹⁶ Japanese Foreign Minister debuts at NATO Council, http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_22312.htm (Viewed 9 April 2014)

Japan's Maritime Self-Defence Force has supported the Active Endeavour operation in the Mediterranean Sea. Since November, 2001, Japan's Maritime Self-Defence Force has continued to send a group of ships, in rotation, to the Indian Ocean and the Arabian Sea. After the end of the Gulf War they sent a mine-sweeper group to the Persian Gulf region.¹⁷

In 2007 there was a major opening, as part of Japan's diplomatic move towards NATO. In January 2007, during his first term as Prime Minister, Shinzo Abe addressed the North Atlantic Council about security challenges of the Asia-Pacific region (Table 1).

Table 1 History of NATO-Japan relationship - (*Edited: Col. Klára Siposné Kecskeméthy*)

Year	Event	Place
2 July 1990	High-level meeting (Taro Nakayama, Foreign Minister of Japan, Secretary General Manfred Woerner)	NATO Headquarters, Brussels
October 2005	Japan humanitarian assistance	Kashmir (Pakistan) earthquake
4 May 2006	Taro Aso Japanese Foreign Minister addressed the North Atlantic Council	NATO Headquarters, Brussels
January 2007	Shinzo Abe Japanese Prime Minister addressed the North Atlantic Council	NATO Headquarters, Brussels
7 March 2007	Signature of Tailored Cooperation Package with Japan	Tokyo, Japan
17 April 2009	Japan signed the NATO/PfP Trust Fund	UXO disposal in Azerbaijan
25 January 2010	NATO-Japan Security Agreement	NATO Headquarters, Brussels
August 2010	Japan's Maritime Self-Defence Force assists in counter-piracy operations	Gulf of Aden
3 May 2011	High-level meeting (Takeaki Matsumoto Foreign Minister, Secretary General Anders Fogh Rasmussen)	NATO Headquarters, Brussels
31 January 2012	Signature of Partnership Trust Fund project agreement	NATO Headquarters, Brussels WAD destruction in Tajikistan
13 April 2013	Signature of Joint Political Declaration (Shinzo Abe Japanese Prime Minister - Secretary General Anders Fogh Rasmussen)	Tokyo, Japan

Japan's main objective in conducting political dialogue with the Alliance has been to share perceptions on East Asia's security environment, which in their view is not adequately understood by Europeans. He considered the role of NATO in shaping international public opinion important and significant. In addition, he expressed Japan's interest in building a stronger partnership with NATO, with regard to the possibility of political and operational co-operation as well.

¹⁷ Statement by H.E. Mr Taro Aso, Minister of Foreign Affairs of Japan at the meeting with the North Atlantic Council, 4 May 2006 http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_22521.htm (Viewed 9 April 2014)

On 7 March 2007 in Tokyo NATO finalized with the Japanese authorities a framework for NATO-Japan cooperation in Afghanistan. The Alliance agreed on an individual "Tailored Cooperation Package" with Japan, paving the way for more practical cooperation. They discussed security issues of mutual interest; the topics included the Alliance's transformation, NATO's operation in Afghanistan, as well as non-proliferation. The Afghanistan aid program, humanitarian assistance and participation in reconstruction have been developed. It became possible to direct financial assistance and aid to the PRTs and to local NGOs. In December 2007, Tokyo appointed liaison officers to the NATO Senior Civilian Representative office in Kabul.¹⁸ In mid-2009 Japan deployed a few development experts to work with the Lithuanian-led PRT in Ghor Province. This constitutes a good example of synergy and complementarity between NATO and Japan.

April 17, 2009 was another milestone in the cooperation. Japan signed the NATO/PfP Trust Fund official document in which it supported the NATO-supported program for unexploded ordnance (UXO) disposal in Azerbaijan. The aim of this Trust Fund was to complete the clearance of some 571 hectares of unexploded ordnance contaminated land located at the former military base at Saloglu and the nearby towns of Agstafa and Poylu.¹⁹

On June 25, 2010 NATO and Japan signed a Security Agreement allowing the exchange of classified information.²⁰ Since August 2010 Japan's Maritime Self-Defence Force assists NATO ships involved in counter-piracy operations in the Gulf of Aden.²¹ A series of high-level delegations continued, Foreign Minister Takeaki Matsumoto visited NATO and met with the Secretary General Anders Fogh Rasmussen on May 3, 2011.

A Partnership Trust Fund project was launched with the signing of formal agreements at NATO Headquarters on 31 January 2012 to help secure dangerous munitions in Tajikistan. Japan has contributed €100 000 to thousands of tons of dangerous ammunition (Weapons and Ammunition Disposal, WAD) destruction of Tajikistan. The agreement was part of the

¹⁸ NATO and Japan finalize framework for cooperation in Afghanistan, 8 March 2007
http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_7383.htm (Viewed 2 April 2014)

¹⁹ Japan contributes to a NATO Trust Fund Project in Azerbaijan,
http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_53278.htm (Viewed 9 April 2014)

²⁰ Visit to NATO by Ambassador Yokota of Japan – Signing Ceremony of the Security Agreement between NATO and Japan, http://www.nato.int/cps/en/natolive/photos_64670.htm (Viewed 9 April 2014)

²¹ NATO-Japan cooperation thwarts pirate attack in Gulf of Aden, 16 Aug 2010,
http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_65245.htm (Viewed 9 April 2014)

cooperation between Japan and NATO, as the security of this region and of the international community is Japan's interest and concern as well.²²

Japan participates in the reconstruction of Afghanistan; it made an important contribution of US\$20 million to the Afghan National Army Trust Fund. The donation supports long-term basic literacy training for the Afghan National Security Forces, because training and developing the Afghan Security Forces is a crucial element of the Afghan and international strategy to transmitting the lead for security to Afghan forces by the end of 2014.²³ At the 2012 Chicago Summit Japan took part in the NATO and ISAF format meeting, where Foreign Minister Koichiro Gomba represented the country.

Secretary General Anders Fogh Rasmussen signed a Joint Political Declaration with the Japanese Prime Minister Shinzo Abe on April 13, 2013, which provides a framework for the further development of the relationship between NATO and Japan, which is on expanded political dialogue and practical cooperation in order to strengthen the partnership based on shared values (individual freedom, democracy, human rights, rule of law). The document indicates areas where multilateral cooperation and dialogue can be increased, such as managing crisis and post-conflict situations, intensifying cooperation to jointly handle challenges such as reconstruction, humanitarian assistance, disaster relief, terrorism, piracy and cyber attacks. It is an integral part of the Asia-Pacific region and the security, prosperity and stability of the Euro-Atlantic area as well.²⁴

Japan's ongoing major commitment in Afghanistan, and its financial contribution to NATO's efforts there, provides important support to security and development initiatives in the country. It was stated that the Chicago Summit Declaration on Afghanistan²⁵ and the Tokyo Declaration on Afghanistan represent the long-term mutual commitments of the international community and the Afghan Government to ensure a peaceful, stable and prosperous Afghanistan from the Transition to the Transformation Decade.²⁶

²² NATO-sponsored project to help secure dangerous munitions in Tajikistan, http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_83886.htm (Viewed 9 April 2014)

²³ Deputy Secretary General welcomes Japanese donation for Afghan Forces Training, http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_84602.htm (Viewed 9 April 2014)

²⁴ Joint Political Declaration between Japan and the North Atlantic Treaty Organisation, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_99562.htm?selectedLocale=en (Viewed 9 April 2014)

²⁵ Chicago Summit Declaration on Afghanistan, 21 May 2012 <http://www.presidency.ro/static/Afganistan.pdf> (Viewed 14 April 2014)

²⁶ The Tokyo Declaration Partnership for Self-Reliance in Afghanistan From Transition to Transformation 8 July 2012 <http://www.khaama.com/wp-content/uploads/2012/07/Tokyo-Conference-Declaration.pdf> (Viewed 15 April 2014)

The bilateral partnership also opens the way for cooperation between Japan and individual NATO member countries. The 7th paragraph of the Joint Political Declaration formulated the commitment that Japan designates its Ambassador to the Kingdom of Belgium as Representative of the Government of Japan to NATO. In parallel with the strengthening of political dialogue, practical cooperation in developing a comprehensive approach to conflict management, enhancing cooperation in the area of defence science and technology, and public diplomacy initiatives are planned. Ongoing cooperation will continue between the Japanese Self-Defence Forces and NATO including information exchange for counter piracy operations in the Gulf of Aden and off the coast of Somalia. The document considers it important to finalize Japan's Individual Partnership and Cooperation Programme based on the accepted Berlin Partnership Package. Emerging security challenges, including cyber-defence, and other issues such as disaster relief, counter terrorism, disarmament, in particular related to small arms and light weapons, non-proliferation of weapons of mass destruction and their means of delivery, and maritime security, especially counter piracy, are among possible areas for further dialogue and cooperation.²⁷

At the end of June 2013 following up the commitments made in the Joint Declaration, the Japanese Foreign Ministry and the NATO Science for Peace and Security Programme organized a conference at which the main topics were cooperation in cyber defense, combating terrorism and preventing the proliferation of weapons of mass destruction. A delegation from NATO's Emerging Security Challenges Division met senior government representatives and experts in Tokyo, Japan, to discuss possible practical cooperation on global security challenges, such as cyber defence, counter-terrorism and non-proliferation.²⁸

SUMMARY

Over the past ten years, remarkable progress has taken place in the NATO-Japan relations. According to the Japanese security policy in the 21st century, in addition to globalization, rapid changes in the balance of global power centres take place. In Japan's security environment North Korea's nuclear and missile development programs (missile launches and nuclear tests) form major risk factors. Transnational threats such as international terrorism are also present in the region. In this environment, no country can guarantee its own peace and security alone. Japan and its Self-Defence Forces contribute to international peace

²⁷ Joint Political Declaration Ibid.

²⁸ NATO and Japan explore opportunities to cooperate on emerging security challenges, http://www.nato.int/cps/en/SID-74867D09-35993B57/natolive/news_102417.htm?selectedLocale=en (Viewed 12 April 2014)

and security, and participate in UN peacekeeping operations.²⁹ The Japanese government established the National Security Council (NSC), adopted the National Security Strategy (NSS) and the National Defense Program Guidelines (NDPG). These efforts are based on the fact that Japan wants to be an active contributor to peace, both in regional and international communities, in cooperation with its allies (USA), partners, and other countries.³⁰

Michito Tsuruoka gives a remarkable assessment on NATO-Japan relations in his article published in April 2013. He believes that there needs to be a clear idea of what NATO and Japan want to achieve through the partnership. At the November 2006 Riga Summit NATO stated that one of the purposes of partnerships is to strengthen the Alliance's ability to work with partners. In many cases the Alliance describe partnerships as a „demand-driven” process, which means responding to demands presented by partners. If NATO genuinely believes that strengthening its partnership policy is in its own interest, then it is strange to let the partnership evolve on a demand-driven basis rather than take the initiative.

A new partnership document adopted by NATO Foreign Ministers at their April 2011 meeting in Berlin specified a set of strategic objectives for partnership. No doubt that the Berlin Partnership Package was a significant new step for the Alliance, but it is bureaucratic and focuses too much on management. In his study Tsuruoka raised the question, why Japan is interested in partnership, and what she can learn from NATO, first and foremost, in terms of interoperability, planning multilateral operations and standardization. NATO partnership tools (exercises, seminars and other activities) need to be adjusted to better reflect the varying needs of the partners, better suited programs and tools are required.³¹

The ‘Japan and NATO as Global Partners’ conference organized by the Tokyo Foundation in February 2011, discussed in detail the NATO-Japan relationship. Craig Kennedy expressed his views formulating reasons why it has been so difficult to create a

²⁹ The constitution, written under US direction after the Second World War, says "the Japanese people forever renounce war as a sovereign right of the nation and the threat or use of force as means of settling international disputes." and that "land, sea and air forces, as well as other war potential, will never be maintained". The necessity and practical extent of Article 9 has been debated in Japan since its enactment, particularly following the establishment of the Japan Self-Defense Forces, a de facto military force, in 1954. Supporters of the change believe that restrictions should be removed from the military, and that Japan's current self-defence-only policy is inadequate as the region's security environment becomes more challenging. Various political groups have called for either revising or abolishing the restrictions of Article 9 in order to permit collective defense efforts and strengthen Japan's military capabilities. Japan constitution: http://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html; Dr. Tamás Csaba Gergely: A demokratikus Japán születése – A Meiji és a Showa-alkotmány történeti vizsgálata, Budapest 2012. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, PhD értekezés, p. 225

³⁰ Japan's Security Policy <http://www.mofa.go.jp/files/000025032.pdf> (Viewed 12 April 2014)

³¹ Michito Tsuruoka Ibid page 8.

tighter connection between Japan and NATO. First of all, as interpreted by both citizens and politicians in Japan, security alliance with the U.S. has proved sufficient, they do not need a new alliance which sets out new requirements and demands. Europe focuses on economic and security challenges of its own continent, not Asia, and the United States thinks that a bigger European role in Japan would only complicate the situation. Neither Russia nor China would welcome greater cooperation between NATO and Japan and other countries of the Asia-Pacific region.³²

NATO and Japan have developed practical cooperation in a great number of areas: the development of military capabilities, joint education, training, and military exercises, non-proliferation initiatives, maritime and cyber security, fight against terrorism and piracy— just to name a few.

NATO Global Partnership's objectives and Japan's ambitions, vision and values show significant matches. NATO and Japan sharing the same commitment to freedom, democracy, and human rights, as well as Japan's geostrategic location, position and its role to confront global threats ensure the future of the NATO-Japan global partnership relationship.

BIBLIOGRAPHY

- [1] Active Engagement, Modern Defence, Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization, Adopted by Heads of State and Government, at the NATO Summit in Lisbon, 19-20 November 2010 p. 40.
- [2] Active engagement in cooperative security: a more efficient and flexible partnership policy http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-Partnership-Policy.pdf (Viewed 18 Jan 2014)
- [3] Chicago Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Chicago on 20 May 2012.
- [4] Robert M. Gates: Reflections on the status and future of the transatlantic alliance, Brussels, 10 June 2011
<http://www.securitydefenceagenda.org/Contentnavigation/Activities/Activitiesoverview/tabid/1292/EventType/EventView/EventId/1070/EventDateID/1087/PageID/5141/Reflectionsonthestatusandfutureofthetransatlanticalliance.aspx> (Viewed 21 Febr 2014)
- [5] Kamp, Karl-Heinz: NATO's Chicago Summit, A thorny agenda, Research Paper, No. 70. November 2011, NATO Defence College, Rome p. 8

³² Craig Kennedy lecture, "Japan and NATO as Global Partners" a Tokyo Foundation Forum meeting.
<http://www.tokyofoundation.org/en/articles/2010/japan-and-nato-as-global-partners> (Viewed, 2 April, 2014)

- [6] Kamp, Karl-Heinz: The Transatlantic Link after Chicago, NDC Research Report, NATO Defence College, Rome p. 5
- [7] Lisbon Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Lisbon, 20 November 2010 p. 13
- [8] Moore, Rebecca R.: Lisbon and the Evolution of NATO's New Partnership Policy, PERCEPTIONS, Spring 2012, Volume XVII, Number 1, pp. 55–74
- [9] NATO 2020 – Shared leadership for a shared future', Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the Brussels Forum (with Q&A session), 23 March 2012
- [10] Riga Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Riga on 29 November 2006
- [11] Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Lisbon 19–20 November 2010, p. 40
- [12] Towards NATO's Chicago Summit, Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the European Policy Centre, Brussels, 30 Sep 2011 http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_78600.htm (Viewed 18 March 2014)
- [13] Tsuruoka, Michito: NATO and Japan as Multifaceted Partners, NATO Defense College, Rome, Research Paper, No. 91. April 2013, p. 8
- [14] Tsuruoka, Michito: NATO and Japan, A view from Tokyo, RUSI Journal, December 2011 Vol. 156. No. 6. pp. 62–69

Reviewer: dr. Éva HARNOS JAKUSNÉ

PRÍPRAVA PRVKOV NA STREĽBU DELOSTRELECKÝCH JEDNOTIEK

pplk. v.z. Ing. Lubomír BELAN, PhD.

Katedra manažmentu, Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši
e-mail: lubomir.belanml@aos.sk

Elements preparation for firing artillery units

ABSTRAKT

Cieľom článku je popísať problematiku prípravy prvkov na streľbu delostreleckých jednotiek. Príprava prvkov na streľbu sa určuje tromi spôsobmi – úplnou prípravou, skrátenou prípravou a zjednodušenou prípravou. Každý zo spomínaných spôsobov sa vyznačuje určitou veľkosťou pravdepodobných chýb, ktoré nám charakterizujú chyby prípravy prvkov vo vzdialenosti a smere. Veliteľ delostreleckej jednotky má možnosť vykonávať paľbu bez zastrielenia alebo so zastrielením, výber záleží na konkrétnej situácii v boji. Zastrielenie cieľa delostreleckí odborníci považujú za najpresnejší spôsob prípravy prvkov na streľbu.

Kľúčové slová: delostrelectvo, príprava prvkov na streľbu, prvky streľby,

ABSTRACT

The aim of the article is to describe the issues of training elements for firing artillery units. Preparation of elements to fire is determined in three ways - full preparation, reducing the time of preparation and simplified of preparation. Each one of the listed methods is characterized by a size of the probable error. The commander of the artillery unit has the opportunity to choose one of the above listed methods. The selection depends on the concrete situation in combat.

Keywords: artillery, preparing to fire elements, the elements of fire

ÚVOD

Na získanie čo najpresnejších prvkov na účinnú streľbu na pozorované ciele využívajú delostrelecké jednotky zastrielenie. Filozofiou zastrielenia je fakt, že jej vykonanie má trvať

čo najkratšiu dobu. Zastrieľané prvky sa upresňujú v priebehu účinnej streľby opravovaním každej série paľby (účinnej streľby). Pre lepšie chápanie pojmov *paľba a streľba* je potrebné si ich ujasniť. Pojem *paľba* z hľadiska delostrelectva je taktickým pojmom a znamená vykonanie paľby z akéhokoľvek druhu delostrelectva, ktoré pôsobí účinkami na ciele nepriateľa (protivníka). Pojem *streľba* nám označuje technické vykonanie paľby, to znamená súhrn činností obsluhy dela (raketometu, mínometu) pri danom výstrele a spôsob akým môže byť plnená palebná úloha alebo úloha streľby (streľba na odraz, priama streľba a pod.). Podľa predpisu S-Del 2-1 paľba delostrelectva je prostriedkom pozemnej palebnej podpory. Efektívnosť paľby sa dosahuje včasnosťou, účinnosťou, vysokou presnosťou, prekvapivosťou a taktickou vhodnosťou vedenia paľby. Prvky streľby sa určujú týmito spôsobmi:

- u delostreleckých (mínometných) batérií (čiat): úplnou prípravou, prenosom paľby od pomocných cieľov, zastrieľaním cieľa, skrátanou prípravou, zjednodušenou prípravou,
- u delostreleckého oddielu: úplnou prípravou, použitím zastreľovacieho dela, zastrieľaním cieľa, skrátanou prípravou,
- u raketometného oddielu (batérie): úplnou prípravou, zastrieľaním cieľa, skrátanou prípravou.

Úplná príprava je základným spôsobom určovania prvkov streľby na vedenie účinnej streľby, ktorý zabezpečuje rýchle a prekvapivé začatie paľby. Ak nie je možné použiť úplnú prípravu potom sa spravidla prvky streľby určujú nasledovne:

- u delostreleckej (mínometnej) batérie (čaty) – prenosom paľby od pomocných cieľov,
- u delostreleckého oddielu – použitím zastreľovacieho dela,
- u raketometného oddielu (batérie) – skrátanou prípravou.

Po príprave prvkov streľby *skrátanou prípravou* začínajú spravidla paľbu na cieľ:

- raketometné jednotky – bez zastrieľania, (ak je dodržaná bezpečná vzdialenosť vlastných, manévrujúcich jednotiek od predpokladaného dopadu striel),
- delostrelecké a mínometné jednotky – až po zastrieľaní cieľa.

Zjednodušenú prípravu je možné použiť iba na určenie prvkov streľby, ak nie sú vytvorené podmienky na použitie presnejšieho spôsobu prípravy prvkov streľby.

Zastrieľanie cieľa

Pokiaľ nie je splnená čo i len jedna z podmienok úplnej prípravy - jedná sa už o skrátenu prípravu, potom sa musí cieľ zastrieľať. Pod týmto pojmom rozumieme jeden zo spôsobov určenia prvkov pre účinnú streľbu (ÚS). V súčasnej dobe sa v podmienkach OS SR konkrétne delostreleckej odbornosti používajú dva postupy zastrieľania:

- a) Rámovaním.
- b) Pomocou laserového diaľkomeru vyžadujúci opravovanie streľby podľa pozorovaní alebo opráv získaných laserovým diaľkomerom (premiestnením stredného nárazu):
- s diaľkomerom,
 - so združeným pozorovaním,
 - rádiolokátorom,
 - zvukomerným prieskumom.

Všeobecným pravidlom je, že pre zastrieľanie sa volí dráha strely, druh strely a zapalovača, náplň (balistický variant), s ktorými bude vykonaná účinná streľba. Zastrieľanie sa zabezpečuje spoľahlivým a nepretržitým pozorovaním výbuchov. Pritom sa určujú (hodnotia) odchýlky výbuchov od cieľa vo vzdialenosti v metroch (znaky výbuchov) a v smere v dielcoch (NATO mils), hodnotia druhy výbuchov (rozprask, náraz, výmet) a merajú sa výšky rozpraskov (výmetov) pri streľbe strelami s časovacím zapalovačom, alebo kontajnerovou muníciou.

Zastrieľanie rámovaním

Ak nemá delostrelecká jednotka k dispozícii (pozorovateľ) laserový diaľkomer, môžeme vykonať zastrieľanie cieľa rámovaním. Postup pri zastrieľaní je nasledovný.

Pri pozorovacím uhle do 5-00 ($i < 5-00$) sa opravy určujú buď počítačom, alebo výpočtom. Zastrieľanie sa začína podľa všeobecných pravidiel. Ak bola zameraná iba odchýlka v smere, privedie sa výbuch na pozorovaciu priamku s použitím redukčného pomeru. Ak sa určí znak výbuchu, zmení sa vzdialenosť zameriavača smerom k cieľu o veľkosť prvej vidlice 200 metrov (u raketometov 400 m) a vystrelí sa ďalšia rana. V závislosti od veľkosti odchýlky výbuchu od cieľa môže byť prvá vidlica menšia alebo väčšia. K udržaniu výbuchu na pozorovacej priamke sa používa stranový skok. Takto sa pokračuje až do získania opačného znaku vzdialenosti. Po získaní opačného znaku sa vidlica rozpolí a ak je to nutné, pokračuje sa v zastrieľaní. Účinná streľba sa začína:

- po získaní vidlice 100 metrov – jej stredom pri hĺbke cieľa do 100 metrov,
- po získaní vidlice 200 metrov – jej stredom pri hĺbke cieľa 100 metrov a viac,
- po zásahu cieľa,
- raketometry po získaní vidlice 400 metrov, jej stredom.

Pri pozorovacím uhle 5-00 a väčšom ($i \geq 5-00$) sa opravy určujú výpočtovou technikou, na sčítači alebo na prístroji pre riadenie paľby. Zastrieľanie sa začína podľa všeobecných pravidiel. Ak bola zameraná iba smerová odchýlka výbuchu, privedie sa výbuch na pozorova-

ciu priamku. Po odpozorovaní prvého výbuchu (dlhá alebo krátka) na pozorovacej priamke sa určia opravy vzdialenosti a smeru. Na výpočet oprav sa použije veľkosť prvej vidlice a zameraná smerová odchýlka od cieľa. S opravenými prvkami sa opäť vystreli jedna rana. Takto sa pokračuje do získania opačného znaku vzdialenosti na výbuch. Na určenie opráv po získaní opačného znaku sa použije polovičná veľkosť prvej vidlice a zameraná stranová odchýlka. Ak je to nutné, pokračuje sa v zastrieľaní. Účinná strelba sa začína:

- a) po získaní opráv vzdialenosti, ktorej veľkosť sa rovná:
 - 50 metrov – pri hĺbke cieľa do 100 metrov,
 - 100 metrov – pri hĺbke cieľa 100 metrov a viac,
 - u raketometov po získaní vidlice 400 metrov, jej stredom,
- b) pri zásahu cieľa.

Príklad:

Pozorovateľ hlási veliteľovi batérie: „10,00 hod. V priestore OB1, cieľ AB 1001, mínometná sekcia.“ Veliteľ batérie sa rozhodol zistený cieľ ZNIČIŤ, nariadi pozorovateľovi preŤať zvolený bod a určí šírku a hĺbku cieľa. Vydá povel: „Pozorovateľ – POZOR! OB 1, vľavo 25, vyššie 10. Osamotený krík v poli, stred cieľa – PREŤAT!, smerník hlásiť. Pozorovateľ hlási: „udaný cieľ. Smerník 39-98“.

V priebeh prieskumu cieľa, veliteľ batérie prijme rozhodnutie na splnenie palebnej úlohy (palebnú úlohu, druh paľby, počet čiat, diel, spôsob začatia paľby, spôsob vedenia paľby, spôsob ostreľovania cieľa, strela, zapalovač, a jeho nastavenie, náplň a druh dráhy strely). Následne veliteľ vydáva povel:

Váh 11 paľbu – STAV!, Vykonaj 11. Sériu paľby po zastrieľaní rámovaním. Náplň 3. Cieľ AB 1001 mínometná sekcia. x_c 47 700 y_c 85 700 výška 400. Štvrté, jedna rana – NABIŤ! Tu Váh 1.“

Počtár batérie na mieste riadenia paľba batérie (MRPB) určil tieto prvky:

- vzdialenosť topografická $D_t^c = 6\,553$ m, stranová odchýlka $So_t^c = HS - 0-52$,
- polohový uhol cieľa $\epsilon'_c = -0-06$, pozorovacia vzdialenosť $d = 3\,100$ m, pozorovací uhol $i = 3-51$, poloha výstrelnej = vľavo,
- doplnková oprava zámerného uhla $\Delta\alpha_\epsilon = -0-01$, derivácia $z = -0-08$,
- hodnota jedného dielca $\Delta X_{dc} = 10$ m, redukčný pomer $R_p = 0,5$, stranový skok $Ss_{100} = 0-05$,
- vzdialenosť $d_{dc} = 397$, libela $li = 29-93$, strana = $HS - 0-60$

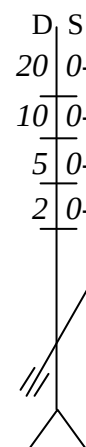
VĚJENSKÉ REFLEXIE

Po kontrole správnosti vypočítania prvkov na streľbu, doplní veliteľ batérie povel do palebného postavenia: „Váh 11. vzdialenosť 397, libela 29-93, HS – 0-60, štvrté jednu ranu NABIŤ!“.

Po hlásení pohotovosti batérie na paľbu vydá povel veliteľ batérie „PÁL!“ a vydá úlohu pre pozorovateľa: „Pozorovateľ – POZOR!, spolupracovať pri zastreľaní, smerník a polohu výbuchu (znamienko +/-, dlhá/krátka) - na jednotlivé výbuchy – HLÁSIŤ!“.

Záznam o streľbe

Úloha	„Zničiť cieľ - AB 1001 mínometná sekcia“										
D _t	6553	So _t	HS – 0-52	h _p	220	d _L	3100	i _L	3-51	Δx _{dc}	10
				h _C	140						
				h _B	180						
ΔD	0	ΔS	„Z“ –0-08	Δh	– 40						
				ε _c	– 0-06						
D _p	6553	So _p	HS – 0-60	Δα _g	– 0-01	Š _c	0-80	Ss ₁₀₀	0-05	R _p	0,5
				l _j	– 0-07	H _c	do 100 m				

Č.	Povely	Zámerný uhol	Libela	Strana	Pozorovania	Výpočty
1	Váh 11, pst., sep po zast. rám., n3, vykonaj 11, C-AB 1001 mín.sekcia, x _c 47 700 y _c 85 700, h _c 140, 4 d, 1r nb!.					
2	Pál!	397	29-93	HS – 0-60	L 60, krátka (-)	60x0,5= +30 -10
3	Pál!	417		+ 0-20	P 26, dlhá (+)	26x0,5= -13 +5
4	Pál!	407		- 0-08	L 8, dlhá(+/-)	8x0,5= +4 +2
5	bat., vj 0-05, 2 rnr, Pál!	402		+ 0-06	SSV: L 4, väčšina krátka (-), Š _v 0-62	4x0,5= +2 - 1
6	rozv. po 0-01, Pál!	404		+0-01	Cieľ zničený	
7	bat., pst., HS, vykonaj KOLOTOČ!					
8	Zastreľané prvky	404	29-93	HS – 0-41		
Opravy: vzdialenosti ΔD = + 67 m (ΔD = Dz ^c - Dt ^c) 6620 - 6553						
smeru ΔS = + 0-11 (ΔS = Soz ^c - So ^t) (- 0-41) - (- 0-52)						

Po splnení úlohy podá ZVB (VPČ) veliteľovi batérie hlásenie: „Váh ukončil paľbu na cieľ AB 1001, cieľ zničený, spotreba 34.“

Podľa A Arty P – 1 sú dohodnuté zjednodušené postupy, ktoré sa používajú pre zastreľanie pozemnými alebo vzdušnými pozorovateľmi. S používaním dvoch

VJENSKÉ REFLEXIE

zjednodušených postupov sa umožňuje vykonať zastrieľanie delostreleckej paľby vedenej jednotkou jedného štátu pozorovateľom z iného štátu:

- a. Podľa pravouhlých súradníc vyžadujúci opravovanie streľby pozorovateľom.
- b. Pomocou laserového diaľkomeru vyžadujúci opravovanie streľby podľa pozorovaní alebo opráv získaných laserovým diaľkomerom.

Postup pri zastrieľaní cieľa podľa pravouhlých súradníc (odhadom)

Pozorovateľ pozoruje a opravuje paľbu vzhľadom na čiaru pozorovania. Táto čiara môže byť:

- Spojnica pozorovateľ - cieľ (pozorovacia priamka používaná pozorovateľom),
- Spojnica delo – cieľ,
- Ľubovoľná čiara pozorovania.

Pozorovateľ posielá opravy vzhľadom na cieľ a čiaru pozorovania formou nasledujúcich povelov tabuľka 1:

Tabuľka 1

POLOHA VÝBUCHU	OPRAVA
Vpravo od čiaru pozorovania	Doľava (Left)
Vľavo od čiaru pozorovania	Doprava (Right)
Za cieľom (over – cez)	Ubrať (Drop)
Pred cieľom (shord – krátka)	Pridať (Add)
Pod požadovanou výškou rozprasku (burst)*	Zvýšiť (Up)
Nad požadovanou výškou rozprasku *	Znížiť (Down)

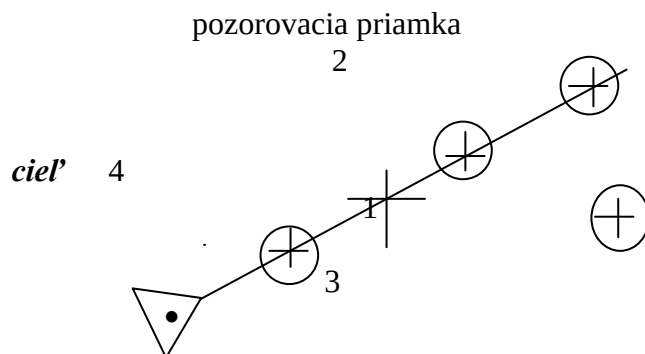
Poznámka *: Úpravy zvýšiť/znížiť sa vzťahujú buď na čas rozprasku alebo na zmenu vo výške cieľa. Zaokrúhľujú sa na najbližších 10 metrov.

Opravy sa udávajú v metroch a pozorovateľ určí veľkosť opráv nasledovne:

1. Meraním odchýlky od čiaru pozorovania rukou alebo dielcovou stupnicou/nitkovým krížom v jeho d'alekohľade a prevedením tohto uhla na opravu v desiatkach metrov.
2. Zastrieľanie pozdĺž čiaru pozorovania. Postup pri zastrieľaní pozostáva z dvoch etáp:
 - I. etapa - Oprava streľby v smere na čiaru pozorovania.
 - II. etapa - Hrubé zastrieľanie vzdialenosti pozdĺž čiaru pozorovania až po dosiahnutie vhodnej opravy (spravidla po zarámovanie cieľa do 100 metrovej vidlice.).

VĚJENSKÉ REFLEXIE

Príklad zastrieľania

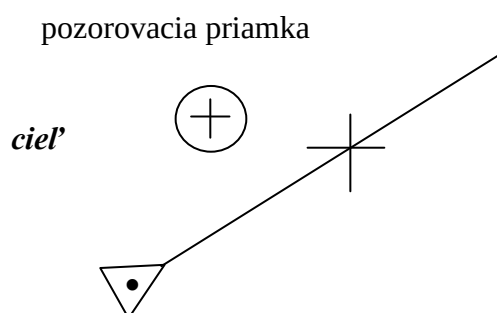
Obrázok 1 Príklad zastrieľania cieľa

POLOHA VÝBUCHU	OPRAVA
1. rana alebo salva dopadla vpravo	Dolažava 200
2. rana alebo salva dopadla na pozorovaciu priamku za cieľ	Ubrať 200
3. rana alebo salva dopadla pred cieľ	Pridať 100
4. rana alebo salva dopadla za cieľ	Ubrať 50, účinná streľba

Postup pri zastrieľaní cieľa pomocou laserového diaľkomeru

Pozorovateľ spravidla v povelé na paľbu udáva cieľ polárnymi alebo pravouhlými súradnicami. Pozorovateľ môže zastrieľať cieľ s jednou alebo viacerými ranami. Pozorovateľ môže v povelé udávať pozorovania/opravy jedným z dvoch nasledujúcich postupov.

1. Zastrieľanie pozorovaným opravovaním smeru a vzdialenosti. Pozorovateľ laserovým diaľkomerom zmeria odchýlky prvej rany v smere a vzdialenosti a vydá tomu zodpovedajúci povel. (Príklad „Doprava 330, pridať 460, účinná streľba“). Pokiaľ je potrebné, ďalšie opravy sa vykonávajú rovnakým spôsobom.

Obrázok 2 Zastrieľanie v smere a vzdialenosti

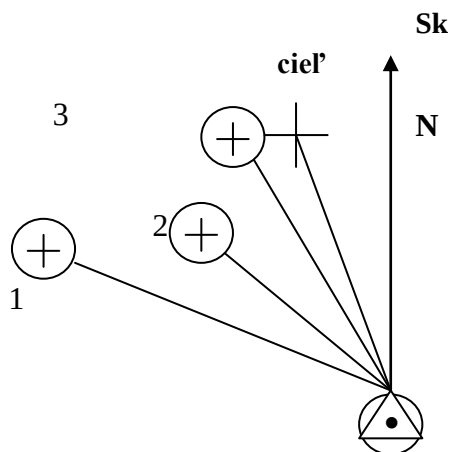
2. Zastrieľanie podľa pozorovania laserovým diaľkomerom. Po určení a oznámení svojej polohy miesta riadenia paľby batérie (MRPB), pozorovateľ hlási výsledky pozorovania bodu (bodov) výbuchu strely (striel) alebo stredného nárazu. Na MRPB sa vypočítajú potrebné opravy. Úlohou pozorovateľa je zamerať bod výbuchu každej rany a odovzdať smer (smerníkom alebo od pomocného cieľa), vzdialenosť a polohový uhol na MRPB.

Zastrieľanie tromi ranami (počíta sa na MRPB).

Smerník 01-50 (alebo smer vľavo 0-40 dielcov), vzdialenosť 2560, vyššie 0-42 dielcov.

Smerník 01-60 (alebo smer vľavo 0-30 dielcov), vzdialenosť 2540, vyššie 0-35 dielcov.

Smerník 01-70 (alebo smer vľavo 0-20 dielcov), vzdialenosť 2550, vyššie 0-33 dielcov.

Obrázok 3 Zastrieľanie tromi ranami.

Zastrieľanie jednou ranou. (alebo stredné pozorovanie počíta pozorovateľ). Smerník 01-60 /alebo smer doľava 0-30 dielcov), vzdialenosť 2550, zvýšiť o 0-41 dielcov).

Výbuch je pod požadovanou výškou výbuchu. Smerník 01-60 (alebo smer doľava 0-30 dielcov), vzdialenosť 2550, znížiť o 0-20 dielcov.

Postup zastrieľania s tromi ranami sa môže uskutočniť s laserovým diaľkomerom alebo akýmkoľvek iným prístrojom schopným zistiť smer, vzdialenosť a výšku od bodu výbuchu.

LITERATÚRA

- [1] S-Del-2-1. *Pravidla strelby a riadenia palby pozemného delostrelectva*. (delo, čata, batéria, oddiel). 2010. Bratislava GŠ OS SR
- [2] STANAG 2934. AArtyP-1(B) *Delostrelecké postupy*. (Artillery procedures). NATO/PfP Unclassified. 2009. North Atlantic treaty organization NATO standardization agency (NSA) NATO letter of promulgation.

Recenzent:

doc. Ing. Jaroslav VARECHA, PhD.

TRETIA ARABSKO-IZRAELSKÁ (ŠEŠŤDŇOVÁ) VOJNA

Ing. Maroš TRNKA

Externý doktorand Katedry bezpečnosti a obrany, Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, Demänová 393, 031 01 Liptovský Mikuláš,
e-mail: maros.trnka@aos.sk;

Third Arabian-Israel (Six Day) War

ABSTRAKT

Deň 29. november 1947, keď Organizácia spojených národov rozhodla odporučiť rozdelenie Palestíny na Arabský štát a Židovský štát, bol kľúčovým momentom vzniku štátu Izrael. Jeho veľkosť a hranice sa v čase menili. Kľúčovým momentom sa stal výsledok šesťdňovej vojny v roku 1967, ktorá bola jedným z najväčších úspechov štátu Izrael v tom čase.

Kľúčové slová: Palestína, Arabský štát, Židovský štát, Izrael, vojna,

ABSTRACT

On November 29, 1947 – the day the United Nations decided to recommend the partition of Palestine into an Arab and a Jewish state – were key moment for started State of Israel. The area and border of the Jewish state was changed in time. Another key moment was the result of Six Day War on the 1967. That was greatest military succes of State of Israel in those time.

Keywords: Palestine, Arabian state, Jewish state, Israel, war,

ÚVOD

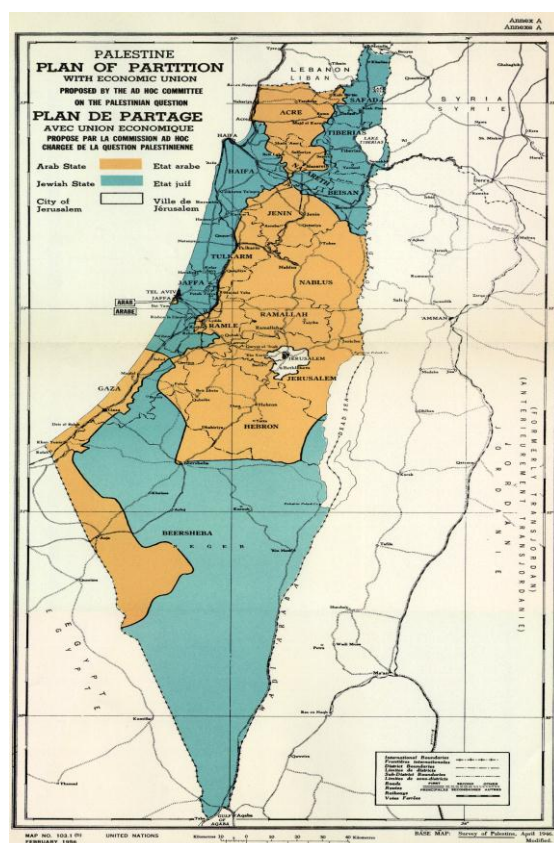
Už od biblických dôb bolo východné pobrežie Stredozemného mora mostom, po ktorom prichádzali dobyvatelia. Tu, na tejto križovatke národov, vstúpil Izraelský národ do krátkej, ale nezabudnuteľnej vojny. Bol to rozhodujúci zápas medzi 19 rokov starým štátom Izrael a jeho arabskými susedmi. Tí nikdy neprijali plán Zvláštnej komisie OSN pre Palestínu z roku 1947, ktorý navrhol rozdelenie Palestíny na dva nezávislé štáty a ich zlúčenie do hospodárskej únie, prípadne vytvorenie federácie skladajúcej sa z arabského a židovského štátu. Dôvody ktoré viedli zvláštnu komisiu k takýmto záverom bolo aj zloženie populácie na území Palestíny (Tabuľka 1).

Tabuľka 1 Populácia na území Palestíny (rozdelenie podľa náboženstva)

rok	Moslimovia (Araby)	Židia	Kresťania	Ostatní	Celkovo
1922	486 177	83 790	71 464	7 617	649 048
1931	493 147	174 606	88 907	10 101	966 761
1941	906 551	474 102	125 413	12 881	1 518 947
1946	1 076 783	608 225	145 063	15 488	1 845 559

zdroj: <http://unispal.un.org>

Závery Zvláštnej komisie pre Palestínu boli dňa 29. novembra 1947 prijaté ako Rezolúcia Valného zhromaždenia OSN č. 181. Rozdelenie Palestíny na dva nezávislé štáty spojené do hospodárskej únie a nezávislé územie Jeruzalem (corpus separatum)¹ pod správou OSN (obrázok 1) malo byť realizované po odchode Britskej mandátnej správy.

Obrázok 1 Plán rozdelenia Palestíny

zdroj: http://domino.un.org/maps/m0103_1b.gif

¹ Rezolúcia OSN č. 181 z 29. novembra 1947 č. A/RES/181(II) Budúca vláda Palestíny - Časť III Mesto Jeruzalem písmeno A. Osobitné ustanovenia „Mesto Jeruzalem sa ustanovuje ako corpus separatum riadené podľa osobitného medzinárodného režimu a spravované OSN. Poručenská (dozorná) rada je určená na plnenie povinností úradu v mene Organizácie Spojených národov.“ <http://unispal.un.org/>

Zo strany židov bol plán prijatý kladne. Vystupovanie arabských predstaviteľov proti plánu bolo podmienené najmä tým, že rozdelenie krajiny nie je spravodlivé. Arabi aj napriek tomu, že tvorili 58,35% obyvateľstva a doteraz vlastnili 92% územia celej Palestíny mali získať iba 43% územia, pritom židovská populácia ktorá tvorila 32,96% obyvateľstva mala získať 56% územia, pričom vlastnila iba 5% územia celej Palestíny. Ďalším zdrojom problémov bola najúrodnejšia pôda, ktorá sa nachádzala prevažne v častiach židovského štátu.

1. OBDOBIE PRED VYPUKNUTÍM ŠEŠŤDŇOVEJ VOJNY

Od roku 1948 žil Izrael nepretržite vo vojnovom stave s arabskými krajinami. Dňa 14. mája 1948, deň pred oficiálnym ukončením Britského mandátu na území Palestíny, v Tel Avive predstaviteľ sionistického hnutia David Ben Gurion, prečítal Deklaráciu nezávislosti štátu Izrael. Do niekoľkých hodín od vyhlásenia deklarácie, bol Izrael uznaný Spojenými štátmi americkými, Iránom, Guatemalou, Nikaraguou, Uruguajom a o niekoľko dní neskôr aj Sovietskym zväzom, Československom, Írskom, Poľskom, Juhosláviou.

1.1 Vojna za nezávislosť – 1. Arabsko-Izraelská vojna

Deň po vyhlásení nezávislosti na územie novovzniknutého štátu vpadli vojská jeho arabských susedov organizovaných v Lige arabských štátov². Na severnej hranici stáli proti Izraelu Libanon a Sýria, na východe Jordánsko a Irak, na západe, najobávanejšia a najväčšia z arabských krajín, Egypt. Aj keď boli tieto krajiny politicky rozdelené, vo svojej snahe zlikvidovať štát Izrael, boli jednoliate. Dokopy malo päť arabských krajín cez 100 miliónov obyvateľov. Ich vodcovia sa domnievali, že 2,5 milióna obyvateľov židovského štátu nemôže byť vážnym protivníkom. Jednania o prímerí medzi Izraelom a Ligou arabských štátov sa skončili uzavretím prímeria so Sýriou dňa 20. júla 1949. Výsledkom bolo získanie územia v prospech Izraela o rozlohe 12 800 km², západnej časti Jeruzalemu, Západného brehu Jordánu. Východná časť Jeruzalemu si ponechalo Jordánsko a pásma Gazy zostalo Egyptu.

² Liga arabských štátov je regionálna organizácia arabských štátov, ktorá vznikla 22. marca 1945 podpísaním Dohody Ligy arabských štátov (Egypt, Irak, Jemen, Jordánsko, Libanon, Saudská Arábia, Sýria). Ide o voľné zoskupenie štátov orientujúce sa na zaisťovanie a upevňovanie spolupráce medzi členskými štátmi v oblasti ekonomickej a finančnej, telekomunikačnej a dopravnej, kultúrnej, právnej (legislatívnej, exekutívnej, súdnej, ...), sociálnej a zdravotníckej.

V súčasnosti sú členmi: Alžírsko, Bahrajn, Džibutsko, Egypt, Irak, Jemen, Jordánsko, Katar, Komory, Kuvajt, Libanon, Líbya, Maroko, Mauretánia, Omán, Palestínsky štát (zastupovaný Palestínskou národnou správou), Saudská Arábia, Somálsko, Spojené arabské emiráty, Sudán, Sýria (členstvo pozastavené z dôvodu krvavého potlačenia protivládnych protestov v roku 2011), Tunis.

<http://www.arableagueonline.org/>

Ochrana a dostupnosť „svätých miest“ nebola zaručená, čo spôsobilo, že židia mali až do roku 1967 prístup do Starého mesta zakázaný prístup.

Dôsledkom bojov bola migrácia arabského obyvateľstva veľkého rozsahu z oblastí získaným Izraelom, ktorý sa kumulovali v utečeneckých táboroch na území Sýrie, Egypta, Libanonu a Jordánska, čím spôsobovali týmto arabským štátom ekonomické, sociálne, náboženské a politické problémy. Zároveň týchto utečencov, arabské štáty zneužívali pre ideologický boj proti Izraelu.

1.2 Suezská kríza – 2. Arabsko-Izraelská vojna

Pre arabské štáty bol Izrael len bábkou v rukách západných štátov, ktorý slúži k presadzovaniu ich politických záujmov. Od roku 1956 sa politická a vojenská situácia zhoršovala. Osem rokov potom, čo Izrael vyhral vojnu o nezávislosť prevzal egyptský prezident Džamál Abd an-Násir kontrolu nad Suezským prieplavom tým, že 26. júla 1956 znárodnil Spoločnosť Suezského prieplavu (The Suez Canal Company), ktorú akcionársky ovládali britskí a francúzski akcionári a zablokoval jediný Izraelský prístav v Červenom mori. Dôvodom pre tento jeho krok mala byť potreba financovania stavby Asuánskej priehrady na rieke Níl z finančných prostriedkov získaných z plavebných poplatkov cez Suezský prieplav, ku ktorej sa ale západné štáty nehlásili. Z tohto dôvodu sa strany dotknuté rozhodnutím Egypta rozhodli vec riešiť vojenskou cestou.

Izrael koncom októbra 1956 mobilizoval ozbrojené zložky a 29. októbra 1956 zahájil boj výsadok izraelských výsadkárov na východe mesta Suez. Obe bojujúce strany boli zo strany Veľkej Británie a Francúzska vyzvané k ukončeniu bojov a stiahnutiu vojenských jednotiek 16 km pozdĺž prieplavu. Túto výzvu Egypt odmietol prijať, preto za účelom obnovenia poriadku dňa 31. Októbra 1956 britské a francúzske ozbrojené zbory obsadili prieplavové pásmo Suezského prieplavu. Po intervencii Sovietskeho zväzu, USA a OSN sa jednotky Veľkej Británie a Francúzska stiahli. Na udržanie poriadku boli vyslané jednotky OSN³, ktoré vytvorili medzi Egyptom a Izraelom neutrálnu zónu a v ďalšom období ju

³ United Nations Emergency Forces – UNEF

Po sérii intenzívnych a náročných rokovaní, kanadský delegát OSN, Lester B. Pearson, získal súhlas OSN pre vytvorenie nadnárodnej pohotovostnej jednotky OSN (UNEF). Najväčšiu časť jednotky, viac ako jednu šestinú z celkovej sily UNEF, tvoril Kanadský kontingent (viac ako 1000 mužov), ktorý dorazili do Egypta 12. januára 1957. Kontingent bol tvorený z jednotiek – Brazílie, Kanady, Kolumbie, Dánska, Indie, Indonézie, Nórska, Švédska a Juhoslávie. Počty nasadených – 6 073 osôb (február 1957); pri stiahnutí 3 378 osôb (jún 1967).

UNEF bol stiahnutý na žiadosť Egypta v máji a júni 1967. <http://www.un.org/>

monitorovali. Vojenské jednotky Izraela sa stiahli po intervencii OSN a USA, a to až v marci 1957.

Egypt prostredníctvom prezidenta Násira, vydával uvoľnenie priestoru Sinaja Izraelčanmi za víťazstvo Egypta. Egyptský prezident sa odmietol podriaďovať prímeriu, ktoré sprostredkovali OSN. Výsledkom tohto konfliktu bolo, že medzinárodná plavba v Suezskom prieplyve bola obmedzená, nakoľko na jeho dne ostalo približne 45 vrakov.

1.3 Dekáda konsolidácie

V 60-tych rokoch sa Sovietsky zväz snažil o uplatnenie svojho vplyvu na strednom východe. Sovietsky zväz musel ustúpiť v priebehu Kubánskej raketovej krízy a teraz chcel využiť napätia na strednom východe, napraviť si svoju pošramotenú reputáciu a vytvoriť protiváhu rastúcemu vplyvu USA. Využitím spojencov Sovietskeho zväzu proti Izraelu sa rovnalo boju proti samotným Spojeným štátom. Sovietsky zväz začal dodávať svojim spojencom posledné modely zbraní ako boli tanky T-54 a stíhačky MiG-21. Tvárou tvár k modernej sovietskej výzbroji Izrael musel získať prevahu vo vojne, a to najmä získaním informácií o nových zbraniach svojich nepriateľov. K tomuto účelu Izraelské letectvo vyvolávalo občas šarvátky a tým získavalo informácie ako sa správajú a reagujú určité typy výzbroje, ktoré arabské letectvo malo k dispozícii. Tieto drobné konflikty síce zvyšovali napätie, ale poskytovali možnosti k porovnaniu síl a schopností nepriateľa. Najväčšou vzdušnou hrozbou boli pre Izrael prúdové stíhačky MiG-21, ktoré boli nasadené aj vo vojne vo Vietname a spôsobili tam USA veľké straty. V roku 1966 sa obávanú stíhačku v letu schopnom stave Izraelu podarilo získať a to z Iraku. Toto lietadlo bolo využité k zlepšeniu výcviku Izraelských pilotov a zmene taktiky pri vzdušných bojoch.

V roku 1964 už aj tak napätá situácia na Strednom východe ďalej eskalovala kvôli najdôležitejšiemu prírodnému zdroju – vode. Izrael otvoril potrubie ktoré privádzalo vodu z rieky Jordán na severe do vyrastajúcich osád Negevskej púšte na juhu. Zdrojom boli aj prítoky vody zo Sýrie a Jordánska. Arabské štáty tieto prítoky v priebehu roku 1965 odklonili iným smerom. Izrael pripravil odvetný útok a Arabi odpovedali novým typom zbrane – terorizmom. Palestínski utečenci v arabských krajinách vytvorili hnutie odporu a s podporou sýrskej armády bolo vytvorené militantné krídlo PLO (Palestine Liberation Organization - Organizácia pre oslobodenie Palestíny). Táto militantná skupina bola tiež známa pod pojmom Al-Fatah. V priebehu roku 1967 prichádzalo do Izraela zo severu veľké množstvo teroristov a dochádzalo tu k veľkému množstvu prepádov, sabotážam a vraždám. Situácia sa vyhrotila

Vojenské REFLEXIE

7. apríla 1967, keď podnikol odvetný útok na územie Sýrie za použitia tankov, delostrelectva a letectva. Práve v tomto prípade sa ukázalo, ako výhodné bolo získanie prúdovej stíhačky MiG-21 pre budúce vedenie konfliktov. Izraelčanom, vyzbrojenými francúzskymi Dassault MD.545 Mystère IV sa podarilo zostreliť v tomto krátkom strete šesť MiG-21, ktoré bránili sýrskych delostrelcov, ktorí bránili osadníkov. Bola to predohra k nadchádzajúcej vojne, preto Sýria vyhľadala pomoc u Egyptanov. Egyptský prezident Násir 15. mája 1967 reagoval požiadavkou na stiahnutie jednotiek OSN, ktorí kontrolovali južnú hranicu Izraela od okupácie Sinaja, od vojny v roku 1956. Už 22. mája 1967 Egypt vojensky zablokoval Tiranský prieliv a odrezal tak izraelský prístav Ejlat v Červeno mori. V júni 1967 sa sedem egyptských divízií, viac ako 100 tisíc vojakov a tisíc tankov, pohybovalo na juhozápadnej hranici Izraela. Zatiaľ čo arabské vojenské jednotky (Egypt, Sýria, Jordánsko a Irak) postupovali k územiu Izraela (obrázok 2), Izrael odvolávajúci sa na svoje prirodzené právo na sebaobranu, sa rozhodol vykonať preventívny, bleskový a prekvapivý útok.

Obrázok 2 Izrael v období rokov 1949 – 1967 (pred vypuknutím šesťdňovej vojny)

zdroj: http://www.lib.utexas.edu/maps/historical/israel_hist_1973.jpg

2. ŠESTĎŇOVÁ (JÚNOVÁ) VOJNA – 3. ARABSKO-IZRAELSKÁ VOJNA

Medzinárodné napätie vyvolané najmä Sovietskym zväzom v roku 1967 sa podpísalo na rozpútaní tretej Arabsko-Izraelskej vojny v období po vzniku samostatného štátu Izrael. Výsledok konflikt bol istý vďaka leteckej nadvláde ihneď od prvého dňa. Tento konflikt z hľadiska vývoja vojenskej taktiky zaraďujeme do tretej generácie⁴.

Vojna prebiehala na troch samostatných frontoch a na každom fronte prebiehala úplne odlišne. Sinajská púšť sa stala bojiskom tankovej bitky a zničenia celej armády. V Jordánsku prebiehali pouličné boje, kde si Izraelčania prebojovávali cestu do Svätého mesta – Jeruzalema a hornaté Golanské výšiny boli dobité buldozérmi, tankami a pechotou.

Izraelská armáda bola tvorená silou 264 tisíc vojakov, vrátane záloh, avšak nasadených bolo len 40 tisíc vojakov.

Izrael už od svojho vzniku musel zabezpečiť svoju existenciu a z tohto dôvodu vytvoril obranné jednotky ktoré boli charakterizované malými skupinami pod vedením skúsených veliteľov. Spoliehali sa na pružnosť, prekvapenie a vynaliezavosť.

Izrael vytvoril vládu národnej jednoty a ministrom obrany sa stal jednooký Moše Dajan. Náčelníkom štábu bol neskorší premiér Jicchak Rabin, prvým námestníkom ministra Šimon Peres. Jedným z najvyšších veliteľov bol aj ďalší budúci premiér Ariel Šaron. Šesťdňová vojna začala skoro ráno 5. júna 1967, prekvapivým útokom izraelského letectva, ktoré v priebehu niekoľkých hodín získalo úplnú vzdušnú prevahu a to zničením arabského letectva ešte na zemi. V prvej vlne leteli stíhačky Mystère, ktoré likvidovali egyptské lietadlá ešte skôr, ako mohli vzlietnuť. Do obeda bolo vykonaných viac ako 500 bojových letov. Týmto simultánnymi leteckými akciami, pri ktorých Izraelčania prišli o 26 lietadiel, bolo vyradených 19 leteckých základní a zničených viac ako 400 lietadiel, bola získaná letecká nadvláda, ktorá hrala kľúčový faktor pri ďalšom vedení bojov.

⁴ SPILÝ, Peter; HRNČIAR, Michal. *Vojenská taktika*. 2013 s. 15.

„Princípy 3. generácie vojenského umenia spočívali v sústredenom nasadzovaní obrnených prostriedkov (tankov), v masívnej a presnej vzdušnej podpore, v zaistení vzdušnej nadvlády, v zaistení efektívnej logistiky a najmä vo flexibilitě, iniciatíve a v prekvapujúcich spôsoboch činnosti veliteľov a jednotiek. Príkladmi konfliktov 3. generácie sú druhá svetová vojna, Kórejská vojna, šesťdňová vojna (Tretia arabsko-izraelská vojna) a vojna v Perzskom zálive (kódovo označovaná ako Operácia Púštna búrka).“

2.1 Egyptské ťaženie

Po ovládnutí oblohy uskutočnila Izraelská armáda komplexnú sériu bleskových útokov predovšetkým na Abu Ageila, El Arich, Bir Lahfan a Jeben Libni v severnom Sinaji a v Gaze. Táto séria útokov smerovala západne od Bir Gafgafa na juh s cieľom prelomiť blokádu do Tiran a dokončiť obkľúčenie egyptských divízií v Nakhle.

Izraelské útočné jednotky boli v početnej nevýhode, tvorené 3 divíziami s britskými tankami CENTURION a terénymi autami Jeep s protitankovými strelami, proti nim sa bránilo 7 egyptských divízií vyzbrojených sovietskymi tankami T-54 a T-55. Izraelský útok bol oproti egyptským úvahám omnoho rýchlejší oproti pohybom v roku 1956 a namiesto toho aby Izraelčania zaútočili na stred, zaútočili na Gazu. Vďaka momentu prekvapenia tento útok dosiahol svoj cieľ len s malo stratou. Ďalším cieľom bolo obkľúčiť egyptskú armádu a zničiť ju pri pokuse o prielom. Izraelčania vstúpili do Gazy 6. júna 1967, kde sa pripravovali na výsadok na Abu Ageila. Do obeda vďaka delostreleckej príprave Abu Ageila padla. Egyptské jednotky 7. júna 1967 už ustupovali do bezpečia za Suezským prielavom. K eliminovaniu 7 egyptských divízií (70 tisíc vojakov) boli využité novo nakúpené francúzske Dassault Mirage III. Ťaženie na egyptskom fronte sa skončilo 9. júna 1967 dosiahnutím Suezského prielavu. Na juhu Izraelčania opäť otvorili Tiranský prieliv.

2.2 Jordánske ťaženie

Na východe začali Izraelčania odrezávať Jeruzalem od malej Jordánskej armády, ktorá sa nachádzala na severe. Tá sa potom rýchlo dostala pod paľbu. Po ďalšom útoku severne od Jeruzalema cez Jenin a Nablus Izraelčania získali Judejskú vrchovinu. V priebehu troch dní boli najvýznamnejšie miesta západne od Jordánu (Ramallah, Jericho, Betlehem, Hebron) v izraelských rukách. Jeruzalemský koridor bol kľúčovým pre ovládnutie Judejskej vrchoviny a Jeruzalema, pretože sa z neho dali kontrolovať všetky prístupy do svätého mesta. Na ovládnutie bola vyslaná zvláštna brigáda a Jordánci zahájili delostreleckú paľbu. Izraelčania postúpili na strategickú Radarovú vrchovinu, bojovalo sa v zložitom horskom teréne, dobre zaisteným opevnenými arabskými postaveniami. Dôležitý boj sa odohral v noci. Izraelské staré tanky typu SHERMAN používali svoje svetlá na vyhľadávanie cieľov bez ohľadu na riziko pre svoje vlastné jednotky. Táto brigáda však prelomila Jordánsku líniu a obsadila horský hrebeň a cestu spájajúcu Jeruzalem a Ramallah. Izraelské lietadla využili svojej vzdušnej nadvlády a zničili Jordánske opevnené pozície okolo Jeruzalema a likvidovali aj pokusy na ich obnovenie. Boje o kontrolu toho čo je v dnešnej dobe známe ako Západný breh

Jordánu prebiehal v budovách a opevnených postaveniach prepojených v komplexnú silnú obranu. Tu sa Izraelské jednotky stretli aj so svojimi najkvalitnejšími protivníkmi, bojovníkmi z Arabských légii a Úderných brigád. V meste tieto jednotky tvrdo bránili budovy, niektoré aj niekoľko poschodí vysoké, spojené hlbokými zákopmi a chránené mínovými poľami. Práve v týchto miestach Izraelčania utrpeli najvyššie straty – polovicu všetkých strát vo vojne.

Túto patovú situáciu prelomila až mohutná palebná sila izraelského letectva – Jordánsky kráľ Hussein bin Talal priznal porážku. Nakoniec Izraelčania okupovali územia nábožensky a aj politicky dôležité pre moslimov - arabov, židov i kresťanov. Jordánsko prišlo o územie, kde žila polovica obyvateľstva. Už 8. júna 1967 okupoval Izrael celý západný breh Jordánu vrátane východného Jeruzalema. Východný Jeruzalem vrátane historického Starého mesta sa stal súčasťou židovského štátu. Židovskí obyvatelia mesta mohli prvýkrát navštíviť pre nich najposvätejší Múr nárekov, od ktorého ich dovtedy beznádejne oddeľovala hranica prechádzajúca Assaelovou ulicou uprostred mesta.

2.3 Sýrske ťaženie

Drsné prírodné prekážky Golanských výšin dominovali útokom na severe proti Sýrii. Izraelská stratégia zahŕňala tri hlavné údery na dobitie Kuneitry. Dva ďalšie postupy umožnili ovládnuť cestu do Damašku ešte pred tým, ako prímerie zo strany OSN ich postup zastavilo. Golanské výšiny sa týčia nad Izraelom z plošiny až 1200 m nad Jordánskym údolím. Rozmiestnené delá, hlboké zákopy a zakopané tanky – Sýrčania premenili túto oblasť na hlbokú obrannú zónu. Odtiaľto bola vedená sporadická delostrelecká paľba na Izraelské osady. Izraelský velitelia boli poučení, že vytlačenie Sýrčanov je pochopiteľne závislé na zložitosti terénu, ktorý im v obrane napomáha. Izraelské jednotky zo Sinaja sa presunuli na sever k podpore jednotiek bojujúcich proti Sýrii. Izrael váhal s napadnutím Sýrie pre prípadné zapojenie sa Sovietskeho zväzu do bojov, ako spojenca Sýrie.

Aby Izraelčania prelomili komplexnú sýrsku obranu, použili na útok, aj napriek sýrskemu ostreľovaniu a delostreleckej paľbe, ženijné jednotky s buldozérmi aby pripravili cestu tankom, cez kamenisté kopce. Najvytrvalejšie opevnenia sýrskych jednotiek boli s dokonalou presnosťou ostreľované zadnými líniami izraelského delostrelectva. Sýrska panika sa zvyšovala po náletoch izraelského letectva. Po deň trvajúcim útokom Izraelčania prelomili niekoľko kľúčových postavení a Sýrčania sa stiahli z dôsledne vybudovaných pozícií. V posledný deň sa Izraelské jednotky rýchlo presunuli do strategického mesta Kuneitry, ktoré obsadili po jeden a pol hodiny trvajúcej prestrelke. Sýrska armáda dokázala

VJENSKÉ REFLEXIE

odolávať Izraelskej armáde iba 27 hodín. Odtiaľto mali Izraelčania hlavné mesto Sýrie na dohľad. Ich postup zastavil až zásah OSN.

Boje sa skončili 10. júna 1967 obsadením sýrskych Golanských výšin.

Obrázok 3 Izrael po ukončení šesťdňovej vojny
zdroj: <http://www.jewishvirtuallibrary.org>.

ZÁVER

V bojoch padlo viac ako 6 tisíc Jordáncov, 1,5 tisíc Egyptanov a 1 tisíc Sýrčanov. Za cenu 776 mŕtvych, Izrael ovládol územie (obrázok 3) so ziskom 60 tisíc km², trikrát väčšie ako bola jeho pôvodná veľkosť. Izraelskej armáde toto výnimočné víťazstvo dodalo na dôležitosti. Prvýkrát nebolo nútené brániť sa pred útočníkmi, ale okupovali Izraelčania oblasti odkiaľ tieto hrozby prichádzali, teraz sa stali takouto hrozbou. To bol dôvod na oslavy, avšak tieto oslavy zatienili isté nedostatky. Izraelčania si nepripustili, že za úspech vďačia skôr za nedbalosti arabov než vlastnej dokonalosti. Výsledkom bolo, že araby ktorí boli

porazení sa z vlastných chýb poučili skôr než Izraelčania. To si Izraelčania naplno uvedomili až po šiestich rokoch vo vojne Yom Kippur v roku 1973.

Odmietnutie výmeny dobitého územia za bezpečnostné záruky iba prehĺbilo problém utečencov, ktorý prenasleduje Izrael znovu a znovu až do dnes. Sto tisíc Palestínčanov bolo na pochode, mnoho z nich boli tí, ktorí prchali pred dvadsiatimi rokmi po Izraelskej vojne za nezávislosť. Pretože ich arabské krajiny odmietli prijať, vyjadrili túžbu žiť vo svojej domovine v mieri.

Utečenci aj napriek sľubom zástupcov Izraela sa snažili dostať do neokupovaného Jordánska. Aj napriek sľubom vedeli, že izraelská okupácia bude tvrdá a ich presvedčenie podporoval problém bezštátnosti. To všetko zvyšovalo chuť k odplate, ktorá viedla k štvrtej Arabsko-Izraelskej vojne, na sviatok Yom Kippur.

LITARATÚRA

- [1] Rezolúcia Valného zhromaždenia Organizácie spojených národov č. 181 z 29. novembra 1947 on-line:
<http://unispal.un.org/unispal.nsf/0/7F0AF2BD897689B785256C330061D253>
- [2] BOWMAN, John S. *Kronika dejín 20. storočia*. Rev. a dop. vyd. Praha: Columbus, 1993, 280 s. ISBN 8090157823.
- [3] BROŽ, Ivan. *Arabsko-izraelské války*. Praha: Epocha, 2005. 360 s. ISBN 80-86328-91-0.
- [4] GILBERT, Martin. *Izrael: Dějiny*. Praha : BB Art, 2002. 668 s. ISBN 80-7257-740-9.
- [5] HERZOG, Chaim. *Arabsko-izraelské války*. Praha : Lidové noviny, 2008. 617 s. ISBN 978-80-7106-954-6.
- [6] MARSEILLE, Jacques a Nadeije LANEYRIE-DAGEN. *Významné události světových dějin*. Vyd. 1. Praha: Svojtka a Vašut, 1997, 317 s. ISBN 8071802972.
- [7] PARKER, Geoffrey a Robert A LOVETT. *Atlas světových dějin*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 1999, 176 s. ISBN 8071769282.
- [8] SACHAR, Howard, M. *Dějiny Státu Izrael*. Praha : Regia, 1999. 767 s. ISBN 80-902484-4-6.
- [9] SORBY, Karol, R. *Rezolúcia BR OSN 242/1967 Zložitý proces – sporný výsledok*. Medzinárodné vzťahy 2/2010. Vydavateľstvo EKONÓM, 2010. 183 s. ISSN 1336-1562.
<http://fmv.euba.sk/RePEc/brv/journal/MV2010-2.pdf>
- [10] SPILÝ, Peter; HRNČIAR, Michal. *Vojenská taktika*. AOS Liptovský Mikuláš, 2013. 272 s. ISBN 978-80-8040-471-0. http://ak.aos.sk/images/dokumenty/e-knihy/KTO/vojenska_taktika.pdf

- [11] WANNER, Jan. *Bitva o Suez. Studená válka, druhý arabsko-izraelský konflikt a britsko-francouzská intervence v Egyptě*. Praha : Libri, 2006. 560 s. ISBN 80-7277-298-8.
- [12] United Nations Special Committee on Palestine – Report to the General Assembly, Lake Success, New York 1947
<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/fd807e46661e3689852570d00069e918/07175de9fa2de563852568d3006e10f3?OpenDocument>
- [13] Liga arabských států; <http://www.arableagueonline.org/>
- [14] Israel Ministry of Foreign Affairs; <http://www.mfa.gov.il/>
- [15] Encyklopedia Britannica; <http://www.britannica.com/>
- [16] IMEU Institute for Middle East Understanding; <http://imeu.org/>
- [17] Jewish Virtual Library; <http://www.jewishvirtuallibrary.org/>

Recenzent: doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.

THEORY AND PRACTICE OF MODERN MANAGEMENT CONCEPTS IN PUBLIC ORGANIZATIONS

Mgr. Karina GORSKA – ROZEJ

National Defence University

Mgr. Anna ROZEJ

National Defence University

ABSTRACT:

Dynamically changing environment causes various types of organizations need to constantly change and improve methods of operation in order to stay in business. The same situation also applies to public institutions, whose activities are particularly important for the good of the society they serve. Therefore, the article presents the theory and practice of modern management concepts, which have a very significant impact on improving particular process of managing organizations.

Keywords: concepts, management, globalization, outsourcing, lean management, benchmarking

INTRODUCTION

The modern world is rich in a number of changes, both socially and economically. They are dictated primarily occurring process of globalization, as well as the result from the evolution of civilization and its consequences, which is for example technological development. All these measures are aimed at improving conditions for the functioning and existence of societies. However, to make any change and the possibility has been well used, it is necessary to adequately manage that in a dynamically changing environment with which we are now facing is very difficult. The essence of management is a set of activities including planning, organizing, leadership and control. All these activities are undertaken in order to effectively and efficient dispose of resources. Currently management process should be very flexible and alert to the changes. Therefore, different types of companies should look for different solutions to be able to fully respond to arising conditions. Particularly difficult task to public organizations that primarily serve the public. From their actions depends on

satisfaction of citizens, as well as the development of the country. Therefore, proper management in this situation is paramount, as it determines the success of the organization.

In recent times, we can observe a significant intensification of various management concepts, due to the dynamism that is present in the market, as well as a huge competition between different entities or authorities. Modern management concepts are aimed primarily at improved performance and easier implementation of tasks.

The aim of the article is to present the theory and practice of modern management concept, the use of which may largely result in a significant increase in the quality of services provided.

1.1 Genesis of outsourcing

One of the recently popular management concepts is outsourcing. This contemporary thought has been used in many companies, both public and private. Practice shows that by outsourcing companies is noticeable synergy, which translates only on profits. "If there is something you cannot do better, cheaper and better than the competitors, there is no point in doing it. We should employ at the implementation of the work of someone who will do it better". The words spoken by a well-known management theorist Henry Ford fully reflect the meaning of this form of management.

Considering the etymology of the concept of outsourcing should be noted that the word is derived from two words: outside, which means outer, exterior and resource - a source of resources¹. Outsourcing is the separation of the organizational structure of certain functions and transfer them to implement external entities. There is no doubt that the development and popularity of outsourcing falls at the beginning of the XXI century. However, the seeds of outsourcing should be seen to have a bit earlier, reaching even to the eighteenth century. It turns out that the artisans have not been able to work independently, but have to use the help of external resources. Due to the fact that this work has required a lot of effort, skills and appropriate materials, craftsmen were forced to use external resources - those whom they themselves were not able to produce.

¹ K. Zimniewicz, *Contemporary concepts and management methods*, Polish Economic Publishing House, Warsaw 2003, p. 56.

The evolution of outsourcing has been somewhat arrested by the industrial revolution, the result of which went into labour, the competition between enterprises, where resources allow for the execution of the entire production process itself.

However, significant development and the emergence of huge companies made the rational management turned out to be very complicated and almost impossible. In the course of the search for new solutions, in the early eighties of the twentieth century began to use outsourcing as a new management concept. One of the first companies in which appeared this modern strategy was General Motors, which provide auto parts to other companies. The initial objective of outsourcing was primarily due to cost reduction of unnecessary or inefficient organs. Subsequently, however, increased its role by not taking risky actions associated with changes in technology or refocusing on core activities. Today, outsourcing is a concept that has a significant impact on the functioning of the organization². The advent of outsourcing was in a sense the revolution of management and a completely new look on its management. So far all attempts to implement processes and tasks within the company, to prevent the dissemination of information in the environment. It was, in a sense security measures ahead of the competition.

1.2 Advantages and rules of outsourcing

Today, enterprises are systems increasingly open and because of the constantly evolving environment, they must work with others to be able to operate more efficiently. The huge increase in the use of outsourcing can provide data that show that the value of outsourcing services in the early nineties increased by \$ 44 billion in just two years. Generally speaking the essence of outsourcing is to separate from the organization of tasks, which are not its core business³. Thanks to this, the company will be able to focus their attention on the activities that are the subject of the core business. The prerequisites for outsourcing are not limited to⁴:

- reduction and greater control of operating expenditure;
- increase quality through access to better production technology;

² *Public Management Problems functioning of public organizations*, ed. W. Kieżun, J. Wolejszo, S. Sirko, Warsaw 2012, p. 218.

³ W. Eversheim et al., *Myth, Outsourcing die Kosten der Produktion auch in reduzieren*, "Management Zeitschrift," 1993, No. 10, p. 82.

⁴ Charles L. Gay, *Strategic outsourcing concept, models and implementation*, Publishing Economics, Cracow, 2002.

- use their own resources to other tasks;
- access to resources that are not owned by the organization⁵;
- cope with the task, which it is not possible to perform through lack of knowledge or resources.

The use of the concept of outsourcing in the enterprise requires taking a number of measures and analyzes that are intended to verify whether the use of external services will be profitable for the company. Therefore, the use of outsourcing in public administration requires the following actions:

- decide which type of business will be separated or commissioned external, but more specialized entity;
- insertion of a larger effort in the core business of the company;
- building a loyal and strategic relationships with service partner;
- formation of a written agreement with an external company who assumes responsibility for the commissioned work⁶;
- attitude for a long period of collaboration;
- rational distribution of both benefits and risks between the parent company and outsourcing;
- decide on a mutual exchange of information, coordination, and mutual trust between the partners.

Fulfilling these conditions that characterize the process of outsourcing will not only reduce costs, but also increase the effectiveness of core business. Furthermore improve the management process, covering both the planning, organizing, coordinating, and controlling. In a situation of effective cooperation, may also strengthen competitive advantage.

One of the management theorists K. Zimniewicz assumes that the concept of outsourcing can include both supply-related activities and services carried out by a competent company. Therefore, in the public sector outsourcing may be subject to such activities as⁷:

- product materials, raw materials, semi-finished products necessary or components;
- human resource management;

⁵ E. Banachowicz, *Does everything have to do the same*, "Manager", No. 9/1998, p. 17.

⁶ LC Gay, J. Essinger, *Strategic Outsourcing*, Publishing Economics, Cracow, 2002, p. 12.

⁷ K. Zimniewicz, *Contemporary management concepts and methods*, PWE, Warszawa 2003, p. 56 - 61.

- services;
- other services, such as transport, logistics, financial, marketing, accounting, legal, administrative;
- customer service⁸.

As you can see the use of outsourcing can have a very wide range. It can apply to both individual tasks, activities, but also the whole complex of processes that have so far been carried out by the parent company. Enterprises, however, need to remember primary and parent activities, where the responsibility, and other activities that are carried out by external entities are only strengthen and supplement.

1.3 The use of outsourcing in the public administration

Public administration bodies have certain characteristics, which distinguishes them from private companies. First of all, these are the entities that have been established by law or their activities according to some agreements, and the effects of their activities are administrative decisions. In addition, public administration and social services, and their actions must be guided by the good of society. Moreover, public sector entities operate in accordance with the principles of law and cannot take individual decisions.

The use of the concept of outsourcing in the public administration requires attention to some very important aspects. First of all, the public sector provides services free or paid but the cost. It is a prerequisite for the provision of services for the entire society, not just a select group provided with the appropriate level of funding. Another kind of barrier to the use of outsourcing is the responsibilities arising from the legislation. A whole range of public administration has been specified in the applicable legislation, to which they must adapt. It follows that no public entity has the right to extend or reduce its tasks, which somewhat limits the flexibility. In addition, public administration there is also an issue related with responsibility. This means that the operator may decide to spin off certain functions to implement an external entity, but the entire responsibility and risk rests with the appropriate government entity. Transferability of liability due course of law, which is somewhat asymmetry compared with the activity private.

Recently noted an increase in the efficiency of the entire public administration by delegating part of the services provided to private operators through outsourcing. Therefore, it

⁸ M. Trotsky, *Outsourcing*, PWE, Warszawa 2001, p. 15.

is not a bad thing to commission the ancillary activity or subsidiary entities outside the public administration. An example of the admission of outsourcing can be art. Paragraph 26. 1 of the Act on public finances, which allows for the existence of the auxiliary for the budget unit. At that farm can be an organizational unit which is separate from the entity budget, both in terms of financial and organizational and will carry out some basic or helping business⁹. It is also important Act "Public Procurement Law", which specifies which procedures should be used by the public administration services during the isolation and selection of an external partner. This law also indicates that the public sector should not provide services if private spawn does it better and cheaper.

In summary, that the application of the concept of outsourcing in public administration is related to the fulfilment of many requirements and adaptation to legal requirements. Not every function or task of public administration can outsource, if only because of the protection of personal data or the risk of entering sensitive information to the outside. Therefore, at the present time, within the public administration shall be mostly outsourced ancillary or complementary action. First of all, they are related to the protection of facilities, service spot, logistic services, or issues related to security and occupational health. More and more also separates the tasks related to IT services, hardware and appropriate software. It is also associated with the development of the concept of e - government.

2.1 Lean management as a way to streamline operations

Another modern management concept, which over the last few years, very spread in enterprises is lean management. Although this concept comes from the Japanese company Toyota, the name was introduced by Jon Krafcik, who was a participant in a research project International Motor Vehicle Program. This project was conducted at the end of the twentieth century and was designed to investigate the sources of the success of Japanese companies. For the first time the term Lean has been used in relation to the small amount of resources used in the Toyota. It is noted that in contrast to the American and European corporations, Toyota conserves resources by referring to the better performance of the market. Therefore, lean management concept called both the management of the organization, as well as a set of instruments to ensure greater management efficiency. This idea has been applied not only in Japan but also in the United States and Europe. In addition, lean management also began to be

⁹ The Act of 30 June 2005. Public Finance.

used in manufacturing companies, the government, banks or even the police¹⁰. This concept implies the effective and rational functioning of the organization. Trying to translate the name into the polish language, use terms or lean management. But it is not about reducing costs or personnel. This concept is to create a system that is devoid of any unnecessary components doing not add to the company both from the point of view of the customer, as well as individual employees and organizational units. In very general terms it is a management system that eliminates all the waste. Looking from the client, this concept is to provide his desired values using the least amount of resources. The introduction of this concept to a company requires not only changing tools, but also changes the way of thinking and innovation in organizational culture. This concept with its range should cover the entire enterprise, not just individual departments.

2.2 Examples of the application of lean management

The advantages of implementing lean management include primarily:

- improving the quality of services and products, which in turn will translate into increased customer satisfaction;
- increasing the efficiency and effectiveness;
- rational and productive use of resources;
- reduced operating costs;
- a greater level of flexibility, allowing you to adapt to the changing business environment;
- raising the level of employee motivation.

Lean Management is used in a growing number of enterprises not only private but also in public institutions. Experience shows that this vision improves operational efficiency in many areas. At the local government level, Lean management contributes to the acquisition of new investments, which translates into the creation of new jobs. Furthermore, this concept helps to reduce the time for decision-making and starting all kinds of projects. In view of the fact that the local government is responsible for a lot of companies that provide services even communal nature. Lean management allows the introduction of many improvements and get savings.

¹⁰ Graban M., *Lean Hospitals. Improving quality, people team safety, and employee satisfaction*, Productivity Press Taylor & Francis Group, New York 2009, p. 1-16.

The experience of countries such as United States, United Kingdom and Australia indicate that the concept of lean management is also perfect level of government. In the UK, the report was conducted by Peter Gershon, who proved that the rational management at the central level raised the efficiency, quality of service, and brought more than 20 billion pounds of savings¹¹.

Another area where there is a possibility of introducing the modern concept of the military and national defence. Army of the United States, despite the status of the most effective combat formations in the world and holds a very modern technological equipment to a certain point had a huge backlog in terms of administrative structures. Therefore, since 2005, almost all types of armed forces in the United States are introduced Lean Six Sigma program, which employs almost 2 million people, both soldiers and civilians. Currently, the Department of Defence (United States Department of Defense) is one of the largest organizations in the world that uses management. It turns out that such action creates a lot of savings, which, among other things reflected in the level of American soldiers led by military operations beyond the borders of the United States.

2.3 Lean management in public administration

Should be noted that this modern way of management, although in private enterprises has already been adopted, the level of public administration lacks more practical solutions in this regard. Despite the desire to improve the processes of acquiring savings and productivity gains are still missing systematic solutions that would improve the functioning of public administration. In Poland, there is a need for a strategy which, thanks to real and measurable objectives would increase the efficiency of public administration. Poland has a huge potential that should be exploited and to make our country was one of the most developed countries in the world. This is possible through the use of even some elements of lean management way such as:

- the introduction of new forms of work, such as teleworking or task time;
- the introduction of cost sharing and the creation of shared resources between the various agencies and institutions.

As it turns out, a better quality does not have to cost more. The use of rational solutions can be much cheaper than traditional methods, and in addition can bring many more

¹¹ *Releasing resources to the front line*. Independent Review of public sector efficiency, London, July 2004.

benefits. Getting rid of unnecessary resources, the introduction of simple solutions, simplifying the process can make the public administration will address the expectations of society, and in addition will generate savings that will contribute to the development of the country.

3.1 The essence of benchmarking

Another, worth mentioning is the concept of modern management benchmarking. At the time of the meeting with the same name as this concept may feel resigned to discover its essence, and it's because of the strange sound. However, wanting to know the basic elements, methods of management of the XXI century, even it is advisable to explore the secrets of this assumption. The idea of benchmarking is hidden in the simple act - imitation. For some, it is a positive action, for others, however - quite undesirable and demonstrating a lack of ideas¹². Benchmarking however, is so extreme method, which is based to implement someone else's ideas into your business.

Perceiving imitation through the prism of economic activity, it should be considered that it is the foundation to compete, competition, development of creativity and the desire to achieve a competitive advantage. Benchmarking through imitation gives you the opportunity to learn from the best, to converge them. The essence of this concept boils down to the claim that almost every organization operating on the market has weaknesses. Aware of the employees, strive to ensure that, through various solutions to alleviate these shortcomings. At this stage, there is the problem of organizational and financial. You should therefore consider what changes should be made to improve the organization. You can hover for creativity, creativity, innovation, allowing for the creation of a new system, a new strategy, etc. You can also follow to systematize your business and through observations, adapt it to the standards that are seen in the company of similar specificity. Each of these methods has advantages and disadvantages, you cannot clearly determine which is more convenient.

Benchmarking has been defined by many theorists of management, but each definition focuses on elementary aspects of this trend.

Z. Martyniak considered benchmarking in the following categories¹³:

¹² EE Sprow, *Benchmarking: The process for our times?*, Quality Problem 1995/5/1.

¹³ Z. Martyniak, *Methods of organizing work processes*, Warsaw 1996, p. 303 - 304.

- comparing the number of processes, services and products of your company to the competition;
- use the experience of other companies;
- learning from the best companies and comparing them under the selected aspects.

Benchmarking signifies selecting by company unbeatable patterns to which it compares its business. This "standard competitor" should have a market share of no less than our and faster growing, better financial performance, higher quality, more advanced technology, efficient marketing and management. This vision is therefore to learning from the best or competitors. That science is not, however, copying ready-made solutions but duplication ways to reach them. It is therefore important that measures under concept were creative and innovative.

3.2 Classification of benchmarking

The objective of benchmarking is to identify elementary strategic success factors that reached companies that are leaders in the market. Compared subjected to their mission and strategy. Benchmarking process involves the identification, characterization and comparison to the many aspects of key business processes. In benchmarking, which refers to the products at issue are all the good that the company generates. Comparing them in terms of usefulness, performance, technology, quality and value that a particular product has. Benchmarking methods of management refers to the comparator styles and forms of governance in the organization. Compares usually steps and how to perform basic management functions, ie. Planning, organizing, motivating, controlling.

With regard to the subjective criterion can distinguish internal benchmarking, external and functional. The first of these relates to the use of this concept within one company. In this case, the comparison shall, depending on the needs, subsidiaries, divisions or plants. This type of benchmarking is considered to be one the simplest forms because access to information and the flow of information between the compared components not encounter much difficulty. The advantages of such a concept include easy access to data, as well as spontaneous reporting, for example, Branch to this process. One, but a very important drawback is the isolation of the company, which carried out an internal benchmarking from external

practices¹⁴. Comparing internal components repeatedly applied Xerox. Indeed comparator has subsidiaries in three countries: the Netherlands, the UK and France.

The most difficult type of benchmarking is benchmarking external. Here, the comparison is done in two different companies that operate in the same sector services¹⁵. The big barrier to the practice of external benchmarking becomes negligible amount of information between the components of the process, due to the fact that they are strangers and guard their competitiveness. In addition, in order to apply benchmarking in relation to a foreign company can fail, which is the result of misinterpretation of a product or system innovation company, which in effect does not produce income, benefits, and does not lead to development.

The optimal type of benchmarking is benchmarking functional, which consists in comparing companies with selected companies outside the industry¹⁶. The advantage is evident in the lack of competition in the market comparing two companies, due to the variety of products and services. In this type of benchmarking comparator are subject to management practices, manufacturing processes, customer approach etc. The greatest difficulties could pose finding the right partner to whom we would like to compare your company.

3.3 Disadvantages of concept

Despite the many positive aspects, it has discussed the concept of management, we should also reflect on its disadvantages. After reading the above information, it would seem that it is a simple method of improving the company, however, has a number of limitations, which should be paid attention to. The first of the drawbacks lies in the mentality of people using benchmarking as those looking for the ideal solution, and as is well known, so it is hard to find these imitating someone or something else. The other side, which we want to compare a given company, may be specific in terms of even the organizational culture, which will be hard to implement solutions resulting from a different culture. Another barrier is the choice of the perfect partner and its analysis. As already mentioned, it does not exist, because anyone can properly function in various areas of their business. The paradox becomes a desire to

¹⁴ G. Gierszewska, M. Romanowska, *Strategic analysis of the company*, State Economic Publishing House, Warsaw 1994, p. 164.

¹⁵ A. Wegrzyn, *Benchmarking, modern method of improving the company* ANTYKWA, Kluczbork - Wrocław, p. 82 - 83.

¹⁶ T. Bendell, L. Boulter, *Benchmarking*, Krakow 2000, p. 85.

compare the companies' first place in the rankings in terms of productivity, competitiveness and earnings. However, these factors do not testify to the fact that the company is close to ideal. Sometimes the smaller companies that do not straddle the top ten rankings can offer more knowledge and experience than the "lions of business." The next problem is to obtain information about the partner. If you get them indirectly, with all kinds of websites, brochures, articles, we meet only with flattering opinion and the opinion about it. At the time of direct contact during a conversation with employees of the company, its customers or internal observation of the company can reliably be assessed and real business you want to be a partner. The last of the drawbacks of that is worth noting is the fact that testifying to the fact that sometimes when introducing significant changes that would bring an increase in competitiveness and quality of services, the company cannot cope with the costs, a new system of action and resistance workers.

The concept is not a concept benchamrkingu simple to use, because it consists of several of the aforementioned steps, providing its complexity¹⁷. However, with proper preparation for the implementation of this concept in your company can certainly achieve the desired success. Essential to this is primarily an analysis of your company and specify the agent that is to be subjected to comparison and change for the better; partner and analysis of information obtained¹⁸. Management theorists and practitioners claim that benchmarking can be appropriately applied at a time when business owners and those responsible for the most important processes in the organization will know a way to good governance.

4.1 The essence of management competencies

Modern management concept has become a competence management. It is related to human resources management. As is well known human resources is one of the most important in the whole management, which when used can realize the basic functions, which are planning, organizing, motivating and control. Peter Drucker in his definition of management in a meaningful way emphasizes the importance of human resource¹⁹. According to him, the management of this cooperation of all units that make up the company in a way that is geared to the greatest possible use of the talents and abilities of each worker and minimize all the weaknesses as well as their weaknesses. Management features, which

¹⁷ K. Obloj, *Organization strategy*, Polish Economic Publishing House, Warsaw 2001, p. 69.

¹⁸ B. Karlöf, K. Östblom, *Benchmarking - heel to the best*, Warsaw 1995, p. 100.

¹⁹ RW Griffin, *Fundamentals of Management organizations*, PWN, Warszawa 2011, p. 10.

presents Drucker, largely related to human resources²⁰. First of all, the management as such, is about people and is firmly embedded in the culture we create. Should lead towards a learning organization, which will be achieved primarily thanks to the creativity and the ability of employees. Aspects that contribute to the increase in the efficiency of such management include an adequate flow of information in the company, which leads to not reprehensible communication between levels in the company; evaluation system adapted to the responsibilities and capabilities of employees; clearly defined and made available to all interested parties, the objectives of the organization. Contemporary look at the management of the organization is focused on treating people as a strategic resource. It is recognized fact that people support the organization in achieving competitive advantage in the market and achieving above-average performance in the profession. Recognizing that in the human resource consists of knowledge and skills of employees indicate the essence of this concept of management, which is the management competency.

Talent management is a way of conducting personnel policy in the company, which combines the activities of different ranges, eg. Sourcing employees, creating career paths, development of employees, motivating employees²¹. This term can also be understood as a dynamic and participatory process of shaping and use competencies of employees, aimed at the effective achievement of current and future goals of the organization. In a simple sense, competence management should be understood as a process consisting of practical action, which is to determine competence, and determine their selection of employees to the established model or improvement of personnel for the desired competencies. Talent management should take place both for the individual and the whole company.

The essence of competence management is included in determining the competence gap, which allows you to take further action in respect of a particular employee or group of employees. Competency gap is the difference between a pre-defined models desired, required competence, and competence, which currently has a person.

4.2 Challenges competence management

The main tasks of the competence management must first identify which is focused on the use according to the specific companies, as well as the transfer and development of skills.

²⁰ P. Drucker, *Practice Management*, MT Business, Warsaw 2005, p. 20.

²¹ G. Filipowicz, *Management of professional competence*, Polish Economic Publishing House, Warsaw 2004, p. 46.

JENSKÉ REFLEXIE

This is to permanently increase the economic strength of the entire organization. In addition, the rest of the tasks may include:

- design competency profiles;
- identify competencies at an angle selected position;
- exploration of the needs of employees;
- motivating people to develop.

Modern companies have been obliged to focus their attention on attracting staff, assessment of its operations and quality, and most importantly - the development of its potential. That development is related to the identification and expanding skills. Knowledgeable human capital is the competitiveness of the organization is its advertising, an opportunity to develop and increase the quality of work, as well as a buffer between the interior organization and the outside environment.

The concept of competence is closely related to human resources management and it happened at the end of twenty years a key conviction used to describe the behaviour of people in different types of organizations. Directly relates to the main provisions of human resource management - acquisition and improvement of highly competent people who have predispositions, they can easily identify and outline your goals, and make a large extent have become compatible with the objectives of the enterprise.

The dictionary defines competence as a range of one's knowledge, skills and responsibility. In turn, a modified version of the Dictionary of Polish language from 2005 defines competence as a range of powers of attorney and powers, scope of the authority or entity; the scope of one's powers, skills and responsibility.

Competency management, as has been scientifically accepted is a very important part of human capital management. Certainly, this process has more advantages than disadvantages. The former include first of all, targeting future or current employee on the development and improvement; demonstrate the strengths and developing their employee; adjust the unit to a suitable workplace, where it will be more efficient and, perhaps, the passion will carry out its tasks; increase employee satisfaction and identification with the company. The benefits are also evident for an organization that creates competency requirements (competency profiles); gaining staff prepared and properly matched to the tasks at certain positions; obtaining the apparent optimization of costs in relation to the

development of the individual, and its effects, which translate into the value of the organization.

It is argued that paying attention to the skills of employees, their skills, knowledge and attitudes is a priority because you can not undermine the argument that this staff together with its intellectual resource and just attitude - an attitude to work, to a large extent influence the results that can be achieved organization and create its image to the outside.

CONCLUSION

In summary, the modern management concepts have substantial impact on the functioning of public organizations. Although changes in such institutions seem to be a very difficult task and risky are the challenges of the modern world society require significant improvements of the processes. Therefore, the use of modern management methods allows adapting the organization to the requirements of the environment, and thus contributes to a significant improvement in the quality of services.

BIBLIOGRAPHY

- [1] Banachowicz E., *Does everything have to do the same*, "Manager", No. 9/1998.
- [2] Bendell T., Boulter L., *Benchmarking*, Krakow 2000.
- [3] Charles L. Gay, *Strategic outsourcing concept, models and implementation*, Publishing Economics, Cracow, 2002.
- [4] Drucker P., *Practice Management*, MT Business, Warsaw 2005.
- [5] Eversheim W. et al., *Myth Outsourcing die Kosten der Produktion auch in reduzieren*, "Management Zeitschrift," 1993, No. 10.
- [6] Filipowicz G., *Management of professional competence*, Polish Economic Publishing House, Warsaw 2004.
- [7] Gay LC, Essinger , J., *Strategic Outsourcing*, Publishing Economics, Cracow, 2002.
- [8] Gierszewska G., Romanowska M., *Strategic analysis of the company*, State Economic Publishing House, Warsaw 1994.
- [9] Graban M., *Lean Hospitals. Improving quality, people team safety, and employee satisfaction*, Productivity Press Taylor & Francis Group, New York 2009.
- [10] Griffin RW, *Fundamentals of Management organizations*, PWN, Warszawa 2011.
- [11] Karlöf B., Östblom K., *Benchmarking - heel to the best*, Warsaw 1995.

- [12] Martyniak Z., *Methods of organizing work processes*, Warsaw 1996.
- [13] Obloj K., *Organization strategy*, Polish Economic Publishing House, Warsaw 2001.
- [14] *Public Management Problems functioning of public organizations*, ed. W. Kieżun, Wołęjszo J., Sirko S., Warsaw 2012.
- [15] *Releasing resources to the front line. Independent Review of public sector efficiency*, London, July 2004.
- [16] Sprow EE, *Benchmarking: The process for our times?*, Quality Problem 1995/5/1.
- [17] *The Act of 30 June 2005*. Public Finance.
- [18] Trotsky M., *Outsourcing*, PWE, Warszawa 2001.
- [19] Wegrzyn A., *Benchmarking, modern method of improving the company ANTYKWA*, Kluczbork – Wrocław.
- [20] Zimniewicz K., *Contemporary concepts and management methods*, Polish Economic Publishing House, Warsaw 2003.
- [21] Zimniewicz K., *Contemporary management concepts and methods*, PWE, Warszawa 2003.

Reviewer: plk. gšt. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD.

POSTAVENIE NÁRODNEJ RADY SR V SYSTÉME RIADENIA OZBROJENÝCH SÍL SR

Mgr. Monika MASARIKOVÁ

Externá doktorandka

Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika

E-mail: masarikova.monika@gmail.com

The role of the National Council of the Slovak republic in the Armed Forces Control system

ABSTRAKT: Slovenská republika po rozpade sovietskeho bloku prešla obdobím tranzície, ktoré bolo zamerané najmä na posilnenie demokratických prvkov riadenia štátu ale aj kontrolu výkonu štátnej moci a jeho riadenia. Ústava Slovenskej republiky priznáva špeciálne postavenie Národnej rade SR ako zákonodarnému, ale aj kontrolnému orgánu vo vzťahu k výkonu moci. Táto práca sa preto zameriava na postavenie Národnej rady SR vo vzťahu k rezortu obrany a riadeniu ozbrojených síl. Pomocou analýzy postupu Výboru NRSR pre obranu a bezpečnosť a Osobitného kontrolného výboru NRSR na kontrolu činnosti Vojenského spravodajstva počas káuz v minulom období dôvodí, že kontrolné právomoci Národnej rady SR sú limitované. V mnohom závisia od individuálneho postoja konkrétnych poslancov, ktorí rozhodnutia často krát reflektujú politickú príslušnosť. Sila výborov Národnej rady SR spočíva v súčasnosti najmä v jej schopnosti sprostredkúvania informácií širokej verejnosti - občanom, ktorými sú poslanci priamo volení.

Kľúčové slová: Národná rada Slovenskej republiky, výbor Národnej rady Slovenskej republiky, rezort obrany, limity kontroly, Vojenské spravodajstvo

ABSTRACT: After the collapse of the Soviet Union, the Slovak Republic came through the period of transition, during which all the efforts has focused on the strengthening of the democratic governance of state as well as the control of the power and the conduct of the state. The Constitution of the Slovak Republic declares that the National Council of the Slovak Republic is lawgiving as well as control body. This paper therefore focuses on the status of the National Council of the Slovak Republic in regard to defence sector and

management of the armed forces. By describing steps, which were taken by the Committee of the National Council of the Slovak Republic for Defence and Security and the Special Control Committee for the Control of Activities of the Military Intelligence, during the two cases, paper argues that controlling powers of the National Council of the Slovak Republic are limited. They depend much upon decisions of the individual members of parliament, whose decisions often reflect their party membership. The power of the committees of the National Council of the Slovak Republic nowadays resides mostly in their ability to spread the information to the wide public - to citizens, who get those members of parliament elected.

Keywords: National Council of the Slovak Republic, committee of the National Council of the Slovak Republic, defence sector, limits of control, Military Intelligence

ÚVOD

Proces tranzície, ktorým prechádzali krajiny strednej a východnej Európy po páde komunizmu, odštartoval v prvej polovici deväťdesiatych rokov. Jednou z priorít prvej fázy reforiem bolo zavedenie demokratického systému riadenia štátu, depolitizácia mocenských nástrojov a zavádzanie trhového hospodárstva. Charakteristickou črtou tohto obdobia bolo najmä vytvorenie štruktúr a mechanizmov, prostredníctvom ktorých by mohli politické authority legitímne riadiť štát. Pre druhú polovicu deväťdesiatych rokov, a druhú fázu tranzície, už bolo charakteristické vytváranie nástrojov a mechanizmov verejnej kontroly riadenia s cieľom zvýšiť transparentnosť systému riadenia štátu.

Reformné úsilie neobišlo ani sektor bezpečnosti a obrany. Zatiaľ čo v období studenej vojny mala bezpečnostná a obranná politika výsostné postavenie a jej formulácia a realizácia prebiehala v úzkom kruhu príslušníkov vojenských a politických elít, požiadavky na „dobré vládnutie“ a zapájanie verejnosti do riadenia v postkomunistickom období postihli aj túto oblasť. Oproti minulosti došlo k posunu od chápania bezpečnosti najmä prostredníctvom vojenských aspektov bezpečnosti a posilnilo sa postavenie jednotlivca ako referenčnej jednotky bezpečnosti.

Rozpad bipolárneho sveta tiež znamenal zmenu bezpečnostného prostredia Slovenskej republiky. Nové bezpečnostné hrozby, postupné stieranie rozdielov medzi vojenskými a nevojenskými ohrozeniami, či splývanie vnútornej a vonkajšej bezpečnosti podmienili rozvoj komplexného bezpečnostného sektora a zlepšenie operačných spôsobilostí ozbrojených síl, polície a spravodajských služieb. Komplexnejší sektor ale tiež priniesol zvýšené nároky na finančné zabezpečenie a ľudské kapacity, a s ním spojené riziká plytvania zdrojov, duplikácie

činností, kompetenčných sporov, či až zásahov do ľudských práv. O to náležitejším sa javilo zavádzanie mechanizmov kontroly a verejného dohľadu.

Hoci by sa mohlo zdať, že reformné úsilie tohto obdobia bolo úspešne zavŕšené vstupom Slovenskej republiky do Severoatlantickej aliancie a Európskej únie v roku 2004, nie je tomu tak. Práve naopak, verejný sektor neustále podlieha potrebe verejnej kontroly a ďalších reforiem. Nové a nové výzvy priebežne odhaľujú pretrvávajúce deficity v transparentnosti riadenia či neefektívne prvky a mechanizmy. Druhá fáza tranzície tak neustále pretrváva.

Desiate výročie vstupu do Severoatlantickej aliancie a Európskej únie, ktoré Slovenská republika oslavuje tento rok, dáva príležitosť na ohliadnutie sa za doterajším reformným úsilím. Táto práca sa preto zameria na zhodnotenie funkčnosti existujúcich mechanizmov riadenia a s ním súvisiacej kontroly v bezpečnostnom sektore. Práca objasní iba postavenie Národnej rady Slovenskej republiky (NRSR) v systéme riadenia Ozbrojených síl Slovenskej republiky (OSSR), nakoľko Slovenská republika je parlamentná demokracia. Prvá časť poskytne prehľad zákonného ukotvenia statusu a úloh Národnej rady Slovenskej republiky a jej orgánov v oblasti riadenia Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Druhá časť prostredníctvom prípadových štúdií z posledného obdobia naznačí limity kontroly riadenia Ozbrojených síl SR zo strany Národnej rady SR.

1. POSTAVENIE NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY V SYSTÉME RIADENIA OZBROJENÝCH SÍL Z HĽADISKA LEGISLATÍVY

Pod pojmom riadenie ozbrojených síl sa všeobecne chápu procesy, ktoré zahŕňajú plánovanie, rozpočtovanie, operatívne riadenie, personálne riadenie a kontrolu ozbrojených síl. Riadenie Ozbrojených síl Slovenskej republiky sa uskutočňuje v rámci legislatívneho rámca, ktorý je vymedzený zákonmi a normami, ktoré strikne určujú, aký je rozsah právomocí, kompetencií a povinností jednotlivých orgánov.

Ústava Slovenskej republiky zavádza deľbu moci v štáte na zákonodarnú, výkonnú a súdnu. Piata hlava ústavy určuje, že jediným ústavodarným a zákonodarným orgánom Slovenskej republiky je Národná rada Slovenskej republiky. Poslanci NRSR vykonávajú mandát získaný od občanov prostredníctvom všeobecných, rovných a priamych volieb s tajným hlasovaním. Podľa článku 86 do pôsobnosti Národnej rady Slovenskej republiky patrí, okrem iných, najmä:

- a) uznávať sa na ústave, ústavných a ostatných zákonoch a kontrolovať, ako sa dodržiavajú,*
- g) schvaľovať štátny rozpočet, preverovať jeho plnenie a schvaľovať štátny záverečný účet,*
- j) uznávať sa o vypovedaní vojny, ak je Slovenská republika napadnutá alebo ak to vyplýva zo záväzkov z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu, a po skončení vojny o uzavretí mieru,*
- k) vysloviť súhlas na vyslanie ozbrojených síl mimo územia Slovenskej republiky, ak nejde o prípad uvedený v čl. 119 písm. p)¹,*
- l) vysloviť súhlas s prítomnosťou zahraničných ozbrojených síl na území Slovenskej republiky².*

Najsilnejší nástroj na riadenie Ozbrojených síl SR a rezortu obrany Národnej rade SR teda garantuje Ústava SR najmä prostredníctvom zákonodarnej činnosti. Hoci návrh zákona alebo novely zákona môže podať okrem poslancov a výborov NRSR aj vláda Slovenskej republiky, je to v konečnom dôsledku len Národná rada SR, ktorá rozhoduje o ich prijatí/neprijatí. Aj po prípadnom vrátení zákona prezidentom SR.

Národná rada Slovenskej republiky tiež určuje množstvo finančných prostriedkov určeným jednotlivým rezortom. Rozpočtovým riadením výrazne formuje činnosť rezortu obrany a Ozbrojených síl Slovenskej republiky. Zároveň kontroluje aj plnenie rozpočtu.

Bez súhlasu Národnej rady SR nie je podľa ústavy možné ani zapojenie slovenských vojakov do medzinárodného krízového manažmentu. O každej zmene mandátu misie a o zmene územia mimo Slovenskej republiky, na ktoré boli ozbrojené sily vyslané, alebo skrátení času, na ktoré sú ozbrojené sily vyslané mimo územia SR, rozhoduje vláda SR alebo Národná rada SR³.

Nemenej významnými nástrojmi sú ale aj ďalšie ústavné mechanizmy, ktoré garantujú Národnej rade Slovenskej republiky kontrolné právomoci. Článok 80 umožňuje poslancom NRSR interpelovať vládu SR, člena vlády SR alebo vedúceho iného ústredného orgánu štátnej správy vo veciach ich pôsobnosti. Tí sú povinní mu na jeho otázku, výzvu, či podnet, odpovedať do 30 dní. Ak je rokovacím dňom Národnej rady SR štvrtok, na rade je tiež

¹ § 199, písm. p): „Vláda rozhoduje v zbere o vyslaní ozbrojených síl mimo územia Slovenskej republiky, ak ide o plnenie záväzku z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu, a to najdlhšie na čas 60 dní+ toto rozhodnutie vláda bezodkladne oznámi Národnej rade Slovenskej republiky.“

² Ústava Slovenskej republiky, č.460/1992 Zb., čl. 86.

³ Zákon č.321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov. § 12, ods. 5.

Hodina otázok, kedy členovia vlády, generálny prokurátor a predseda najvyššieho kontrolného úradu odpovedajú poslancom na vyžrebované otázky.

Na personálnom riadení OS SR sa Národná rada SR podieľa prostredníctvom kreácie vlády SR a jej ministerstiev. Podľa Článku 86 Ústavy SR zákonom zriaďuje ministerstvá a ostatné orgány štátnej správy. Taktiež vláda SR má povinnosť predstúpiť pred plénum Národnej rady SR s Programovým vyhlásením vlády SR a požiadať o dôveru. Súhlas Národnej rady SR je podmienkou ďalšej činnosti vlády. Článok 88 zas ustanovuje právo vyslovovať nedôveru (a tým pádom aj odvolať) vláde SR alebo jej členovi.

Zákon č. 319/2002 Z.z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov explicitne vymenúva postavenie Národnej rady SR v riadení a plnení úloh na úseku obrany štátu. Podľa § 4 zákona Národná rada SR.

- a) rozhoduje o základných otázkach bezpečnosti a obrany štátu,*
- b) schvaľuje základné koncepcie bezpečnosti a obrany štátu a zásadné strategické dokumenty a rozvojové programy a plány v oblasti bezpečnosti a obrany štátu, ktoré jej predloží vláda SR,*
- c) vykonáva kontrolu plnenia úloh bezpečnosti a obrany štátu.*

Tým sa v rámci riadenia podieľa na plánovaní a operatívnom riadení. Je to práve Národná rada SR, ktorá napríklad schvaľovala Bezpečnostnú a Obrannú stratégiu v roku 2005 a 2001. Ústavný zákon č. 227/2002 Z.z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov zas Národnej rade SR priznáva špecifické postavenie v krízových bezpečnostných situáciách.

Vojnu vypovie prezident na základe rozhodnutia Národnej rady SR. Ak by bola v čase vojny, vojnového stavu alebo výnimočného stavu znemožnená činnosť Národnej rady SR, vykonáva jej ústavné právomoci až do obnovenia činnosti Parlamentná rada. Nakoľko zloženie Parlamentnej rady by bolo oklieštené na predsedov a podpredsedov parlamentu a výborov národnej rady a predsedov poslaneckých klubov, rada by sa nemohla uznášať na ústave a ústavných zákonoch, volebných zákonoch, zákonoch o politických stranách a referende, či vyslovovať súhlas s medzinárodnou zmluvou alebo odvolávať a obžalávať prezidenta⁴.

⁴ Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov. čl.7.

V rámci kompetencií a mechanizmov, ktoré zakotvuje Ústava SR a vyššie spomínané zákony o obrane, o ozbrojených silách a o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu, rokuje Národná rada SR v pléne počas schôdzí. Schôdzu riadi Predseda Národnej rady SR, ktorého spomedzi seba volia poslanci nadpolovičnou väčšinou.

Priebeh rokovania už upravuje Zákon č. 350/1996 Z.z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky (ďalej len „rokovací poriadok“). Rokovací poriadok upravuje aj činnosť a postavenie výborov národnej rady, ktorých analýza je pre túto prácu taktiež významná.

2. VÝBORY NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Národná rada zriaďuje z poslancov výbory ako svoje iniciatívne a kontrolné orgány. Výbory najmä:

- a) *podávajú národnej rade návrhy zákonov a iné odporúčania vo veciach, ktoré patria do úseku ich činnosti,*
- b) *sledujú ako sa dodržiavajú a vykonávajú zákony a či predpisy vydané na ich vykonanie sú s nimi v súlade. Ak výbor zistí porušenie zákona alebo že vykonávací predpis nie je s ním v súlade alebo nebol vôbec vydaný alebo včas vydaný, upovedomí o tom príslušného člena vlády alebo príslušného vedúceho iného ústredného orgánu štátnej správy a požiada ho o neodkladné vykonanie nápravy; ak nápravu nevykoná, upovedomí o tom národnú radu,*
- c) *na úseku svojej činnosti rokujú o zásadných otázkach hospodárskeho a sociálneho rozvoja Slovenskej republiky, najmä o plnení programového vyhlásenia vlády, o návrhu štátneho rozpočtu a jeho plnení a o štátnom záverečnom účte; na tento účel spolupracujú s členmi vlády a vedúcimi iných štátnych orgánov, verejnoprávných ustanovizní a orgánov zriadených zákonom,*
- d) *spolupracujú s orgánmi verejnej správy a využívajú na svoju činnosť ich podnety a návrhy. Na získanie poznatkov môžu pozývať na svoje schôdze k prerokúvaným otázkam, najmä k návrhom zákonov, predstaviteľov orgánov verejnej správy; môžu vykonávať poslanecké prieskumy a výjazdové schôdze výborov⁵.*

⁵ Zákon č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov. § 45, ods. 5.

Je nutné poznamenať, že zákon predpisuje zriadenie len Mandátového a imunitného výboru, Výboru pre nezlučiteľnosť funkcií, Výboru pre európske záležitosti, Ústavnoprávneho výboru a osobitných kontrolných výborov. Ostatné výbory kreuje Národná rada SR na ustanovujúcej schôdzi len na základe písomného návrhu poslaneckých klubov alebo poslancov. Týka sa to teda aj Výboru NRSR pre obranu a bezpečnosť, ktorému vecne prislúcha agenda rezortu obrany. Paradoxne, Národná rada Slovenskej republiky teda musí mať výbor, ktorý sa zaoberá špecifickou agendou Vojenského spravodajstva, ale nemusí mať výbor, ktorý sa zaoberá všeobecne problematikou rezortu obrany a ozbrojených síl.

Pre pochopenie mechanizmu práce výborov je nevyhnutné porozumieť systému prijímania rozhodnutí a zloženia výborov. Predsedu výboru volí Národná rada SR tajne väčšinou poslancov, preto tieto posty zvyčajne prislúchajú tým politickým stranám, ktoré získali vo voľbách koaličnú väčšinu. Výnimkou sú osobitné kontrolné výbory – na kontrolu činnosti Vojenského spravodajstva, na kontrolu činnosti Slovenskej informačnej služby a na kontrolu činnosti Národného bezpečnostného úradu. Tie podľa nepísaného zvyku pripadajú v záujme kontroly opozičným poslancom. Zaužívaným, no nepísaným pravidlom tiež je, že väčšinu miest vo výbore získava vládnuca väčšina.

Výbor prijíma rozhodnutia uznesením. Je uznášaniaschopný vtedy, ak je prítomná nadpolovičná väčšina všetkých jeho členov. Na schválenie uznesenia je potrebný súhlas nadpolovičnej väčšiny prítomných členov výboru okrem prípadov ustanovených ústavou, ak je na platné uznesenie Národnej rady SR potrebný súhlas nadpolovičnej alebo trojpäťinovej väčšiny všetkých poslancov⁶. V praxi tento mechanizmus znamená, že prejdú len tie stanoviská, ktoré majú podporu väčšiny členov výboru, ktorá býva zvyčajne identická s vládnu väčšinou.

Sila rozhodnutí sa odvíja najmä od oblasti, ktorej sa rozhodnutie týka. V prípade zákonodarného procesu, kedy jednotlivé vecne príslušné výbory vstupujú do pripomienkovania návrhov zákonov a noviel zákonov, je spoločné stanovisko výboru len poradným inštitútom. V prípade, že sa členovia výboru aj nezhodnú na žiadnom stanovisku, návrh zákona alebo novela zákona postupuje ďalej v legislatívnom procese bez obmedzení. Gestorský výbor, ktorý v druhom čítaní pripravuje spoločnú správu po prerokovaní návrhu zákona alebo novely zákona všetkými pridelenými výbormi opäť môže ale aj nemusí schváliť

⁶ Zákon č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, § 52.

písomnú spoločnú správu. Ak gestorský výbor neschválil spoločnú správu alebo stanovisko, spravodajca podáva v pléne len „informáciu o výsledku rokovania výborov“, ak ju schválil prednáša „spoločnú správu výborov“. V oboch prípadoch, aj v prípade existencie alebo absencie spoločnej správy, je ale toto stanovisko len poradné. Plénum Národnej rady SR pri hlasovaní o zákone môže ale nemusí vziať toto odporúčanie a stanovisko do úvahy.

Väčší dosah má však uznesenie, ktorým výbor prizýva predstaviteľov orgánov verejnej správy alebo im ukladá povinnosť predložiť informáciu v prerokúvanej veci, či rozhoduje o vykonaní poslaneckého prieskumu a výjazdového rokovania výboru podľa § 45 ods. 5 písm. d). Vtedy je sila výboru citeľnejšia a aj dopad na aktuálny problém oveľa výraznejší. Tu je však alfou a omegou úspechu súhlas nadpolovičnej väčšiny všetkých členov výboru, ktorí musia schváliť návrh, preto je možné pozorovať isté limity úspešnej kontroly alebo vplyvu Národnej rady SR. Ozajstný vplyv má len väčšina výboru, ktorá často krát kopíruje línie vládnych a opozičných strán, preto môže mať kontrola riadenia štátu zo strany Národnej rady SR isté limity.

Zasadnutia výborov sa často krát stávajú až rutinnou záležitosťou a rozhodovací proces sa mechanizuje. Z času na čas sa ale vyskytne prípad, ktorý vybočuje zo štandardov, a ktorý testuje právomoci a kompetencie Národnej rady SR v systéme riadenia ozbrojených síl a rezortu obrany, ako ukáže nasledujúca kapitola na dvoch prípadových štúdiách. Zameria sa najmä na kontrolné právomoci Národnej rady SR.

3. KAUKA „ODPOČÚVANIE NOVINÁROV“

Dňa 21. novembra 2011 priniesol slovenský denník informáciu, že Vojenské obranné spravodajstvo odpočúvalo troch jej novinárov, ktorí sa zaoberali domácim spravodajstvom, a priamo obvinil vtedajšieho ministra obrany z povedomia o týchto aktivitách.

Výbor NRSR pre obranu a bezpečnosť (VOB), ktorý mal plánovanú 28. schôdzu na dňa 22. novembra 2011 tak v rámci trinásteho bodu schôdze, bodu „Rôzne“, rokoval o informácii k medializovaným odposluchom novinárov. Predseda VOB vtedy prizval na rokovanie aj ministra obrany. V rozprave vystúpili 7 poslanci z 12 prítomných. Počas rokovania prijal výbor uznesenie č. 113, ktorým súhlasil s vykonaním poslaneckého prieskumu za účelom kontroly použitia ITP, vyžiadaných Vojenským obranným spravodajstvom, podľa zákona č. 166/2003 Z.z. o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, za obdobie od 1.11.2011 do 22.11.2011 na Ministerstve vnútra. Zároveň poveril členov výboru

vykonať poslanecký prieskum na Ministerstve vnútra a uložil predsedovi výboru informovať výbor o vykonanom poslaneckom prieskume na najbližšom rokovaní výboru, po jeho uskutočnení. V uznesení č. 114 zas konštatoval, že pretrvávajú podozrenia zo závažného porušovania zákonov pri použití ITP Vojenským obranným spravodajstvom a uložil ministrovi obrany predložiť všetku dokumentáciu k ITP v inkriminovanom období.

Bolo to vôbec po prvý krát, kedy výbor aktivoval § 9 vyššie spomínaného zákona č. 166/2003 Z.z. o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov. Na základe uznesenia NRSR z ustanovujúcej schôdze je totiž kontrolou ITP poverený práve Výbor NRSR pre obranu a bezpečnosť. Zákon tomuto výboru teda umožňuje:

(3) Vedúci orgánu štátu s právomocou používať informačno-technické prostriedky do desiatich pracovných dní nasledujúcich po dni doručenia žiadosti výboru povereného podľa odseku 1⁷ je povinný žiadateľovi poskytnúť v súlade so zákonom všetky vyžiadané informácie o použití informačno-technických prostriedkov. Počas svojej neprítomnosti je vedúci orgánu štátu povinný určiť osobu, ktorá v jeho mene splní túto povinnosť.

(4) Členovia výboru majú právo v sprievode príslušníka príslušného orgánu štátu vstupovať do chránených priestorov orgánu štátu, ktorý má právo používať informačno-technické prostriedky podľa § 2.⁸

Existovali pochybnosti, či je spomínaný postup správny, či by mali mať poslanci možnosť nazerať do spisovej dokumentácie Vojenského obranného spravodajstva z obáv o zneužitie informácií. Je dôležité ale poznamenať, že podľa § 34 Zákona č. 215/2004 o ochrane utajovaných skutočností sú poslanci osobami s osobitným postavením, ktorým sa nevykonáva bezpečnostná previerka a ich oprávnenie oboznamovať sa s utajovanými skutočnosťami vzniká zvolením do funkcie. Zároveň sú podľa § 38 toho istého zákona povinný zachovávať mlčanlivosť.

Toto uznesenie a odvolávka na spomínaný zákon umožnili, aby výbor začiatkom decembra uskutočnil poslanecké prieskumy na Ministerstve obrany SR aj Ministerstve vnútra SR, a aby do prípadu vniesol viac svetla a informácií aj pre širokú verejnosť.

⁷ Výbor NRSR pre obranu a bezpečnosť.

⁸ Zákon č. 166/2003 Z. z. o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, § 9.

Na nasledujúcom rokovaní dňa 8. decembra 2011 počas 30. schôdze v uzneseniach č. 127 a 128 VOB zozbieral na vedomie informácie poskytnuté Vojenským obranným spravodajstvom, Ministerstvom vnútra SR a Ministerstvom obrany SR. Zároveň konštatoval, že Vojenské obranné spravodajstvo neplnilo dostatočne úlohy spravodajského zabezpečenia v rozsahu zákona, a že existujú vážne porušenia z porušovania zákona o ochrane súkromia. Uzniesol sa tiež, že treba pokračovať v preverovaní dokumentácie k ITP výborom. A predsedníčke vlády SR, poverenej riadením Ministerstva obrany SR, odporučil prijať adekvátne organizačné a prevádzkové opatrenia k zabezpečeniu riadneho plnenia úloh, stanovených zákonom.

Činnosť výboru vyvrcholila 20. decembra 2011, kedy pokračovala kontrola dokumentácie ITP. Hoci na jednej strane predstavitelia výboru, ktorí sa zúčastnili prieskumu, pre médiá prezentovali podozrenia z pochybenia spravodajskej služby, predseda VOB zároveň uviedol *„Z pohľadu kontrolných právomocí môjho výboru už v tejto chvíli nemôžeme urobiť viac a ďalej musia vec riešiť orgány činné v trestnom konaní“*.⁹ Na nasledujúcej 31. schôdzi výbor teda už len zozbieral na vedomie informácie, ktoré boli poskytnuté počas prieskumov, a správu o plnení odporúčaní a prijatí adekvátnych opatrení k zabezpečeniu riadneho plnenia úloh vojenského spravodajstva, ktorú predtým odporučil prijať predsedníčke vlády¹⁰.

4. KAUZA „TUNELOVANIE VOJENSKÉHO SPRAVODAJSTVA“

Ďalšia, relatívne čerstvá, kauza v oblasti bezpečnostného sektora prepukla v máji 2013. Redakcia iného slovenského denníka dostala anonymne bez ďalšieho komentára dokument, ktorý obsahoval informácie o prevodoch majetku vojenského spravodajstva na iné organizácie či súkromné osoby, čím mal štát prísť o milióny eur. Keďže v ňom boli utajované skutočnosti, redakcia dokument odovzdala predsedovi Osobitného kontrolného výboru NRSR na kontrolu činnosti Vojenského spravodajstva (OKV VS), ktorý následne dokumenty postúpil Úradu špeciálnej prokuratúry.

Nakoľko materiály z tohto výboru podliehajú utajeniu, vývoj v kauze a postup výboru budú objasnené najmä pomocou mediálnych výstupov členov výboru.

⁹ PRAVDA.SK. 2011. *Skúmanie odposluchov vo VOS prechádza už do trestnoprávnej roviny*. 20. december 2011. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete: <http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/172789-skumanie-odposluchov-vo-vos-prechadza-uz-do-trestnopravnej-roviny/>

¹⁰ *Uznesenie Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť č. 132/2012.*

Deň po obdržaní materiálu predseda výboru na 16. mája 2013 zvolal mimoriadne rokovanie. Výbor v priebehu rokovania prerušil, aby sa s materiálmi oboznámili aj ostatní členovia výboru. Stretnutie pokračovalo 17. mája 2013 už aj za účasti ministra obrany SR a riaditeľa vojenského spravodajstva. Výbor však nesúhlasil s návrhom uznesenia, ktorým by požiadali Generálnu prokuratúru SR o informáciu, ako postupovala v tejto veci v minulosti.

V uznesení ale aspoň zaviazal ministra obrany predložiť rozkaz expremiérky Ivety Radičovej, ktorým ako zastupujúca šéfka rezortu obrany niekdajšiemu riaditeľovi VSS prikázala, aby materiál o možnom tunelovaní v minulosti už odovzdal ministrovi vnútra. Ďalšie uznesenie uložilo ministrovi za úlohu porovnať, či materiál, ktorý bol odovzdaný na Generálnu prokuratúru v roku 2012 je identický s materiálmi, ktoré unikli do médií¹¹.

Zvrat v kauze nastal, keď sa predsedovi OKV VS ozval údajný autor pôvodnej správy a navrhol, aby ho pre potvrdenie dôveryhodnosti pozvali na najbližšie rokovanie výboru s cieľom vyvrátiť alebo potvrdiť pravosť dokumentu¹². Predseda výboru následne listom požiadal ministra obrany o jeho zbavenie mlčanlivosti.

Na schôdzi výboru dňa 21. mája 2013 prijal opätovne pozvanie aj minister obrany SR aj riaditeľ Vojenského spravodajstva. Výbor sa uzniesol, že súhlasí s prizvaním príslušníkov Vojenského spravodajstva zodpovedných za túto oblasť a tiež relevantných osôb ku kauze¹³. Pozvanie na 27. mája 2013 sa týkalo 4 ďalších osôb – troch bývalých a jedného súčasného spravodajského príslušníka, ktorí vedeli objasniť kauzu a ktorí sa opäť sami prihlásili predsedovi výboru so záujmom o účasť na rokovaní, napriek tomu, že ich minister zatiaľ odmietol zbaviť mlčanlivosti. V zmysle uznesenia minister obrany tiež poslancom predložil na vedomie správu o postupe preverovania podozrenia a informáciu ohľadom pravosti dokumentov, ku čomu ho v minulosti zaviazal výbor. Výbor tiež poveril predsedu výboru, aby pripravil správu o činnosti výboru v súvislosti s touto kauzou¹⁴. Minister obrany sa následne pre médiá vyjadroval, že časť spisu je „slohová práca“, na čo reagoval predseda

¹¹ WEBNOVINY.SK. 2013. *Premiér Fico nechce vysvetliť situáciu, tvrdí OLANO*. 17. máj 2013. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete:

<http://www.webnoviny.sk/slovensko/premier-fico-nechce-vysvetlit-situaci/673412-clanok.html>

¹² SME.SK. 2013. *Hlási sa autor tajnej správy. Je pripravený potvrdiť jej pravosť*. 17. máj 2013. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete:

<http://www.sme.sk/c/6804663/hlasi-sa-autor-tajnej-spravy-je-pripraveny-potvrdit-jej-pravost.html>

¹³ TA3.COM. 2013. *Tlačová beseda – kauza tajný spis pokračuje*. 21. máj 2013. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete: <http://www.ta3.com/clanok/1020161/tb-predseda-osobitneho-vyboru-nr-sr-na-kontrolu-cinnosti-vojenskeho-spravodajstva-m-fedora.html>

¹⁴ TA3.COM. 2013. *Po rokovaní výboru*. 28. máj 2013. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete: <http://www.ta3.com/clanok/1020588/tb-m-fedora-po-zasadani-vyboru-k-tunelovaniu-vss.html>

OKV VS žiadosťou o odtajnenie tej časti materiálov, ktorá neobsahuje utajované skutočnosti. Minister obrany na výzvu nereagoval.

V preverovaní kauzy poslanci pokračovali 30. mája 2013 osobne v priestoroch Vojenského spravodajstva. Poslanci si vypočuli informácie od ľudí, ktorí priamo zodpovedajú za niektoré špeciálne zložky VS. Napriek tomu, že podľa niektorých členov mnohé podozrenia sa objasnili, ale mnohé aj znásobili, výbor vládnu väčšinou prijal uznesenie, podľa ktorého má výbor ukončiť svoju činnosť v súvislosti s touto kauzou a zároveň vložil celú iniciatívu do rúk ministra, čím zablokoval prípadný ďalší postup¹⁵. Opozícia namietala, že do vyšetrovania môžu vstupovať kľúčoví aktéri kauzy, keďže naďalej pôsobili vo vedúcich funkciách vojenského spravodajstva.

V nadväznosti na tento krok skupina 42 opozičných poslancov podala návrh na zvolanie mimoriadnej schôdze Národnej rady SR, pretože „*podozrenia, ktoré boli zverejnené, posilnil fakt, že ich sprevádzalo množstvo uniknutých autentických dokumentov a verejných svedectiev bývalých vysokých dôstojníkov vojenského spravodajstva. Znepokojenie rovnako vzbudilo, že minister obrany bezprostredne po zverejnení dokumentu bagatelizoval vážnosť situácie.*“¹⁶ Po viac ako päťhodinovom rokovaní však 17. júna 2013 plénum neprijalo uznesenie, ktoré požadovalo od ministra, aby predložil Národnej rade SR správu o vyšetrovaní kauzy. Miesto toho prijala uznesenie poslanca vládnej strany, ktoré konštatovalo, že vyšetrenie podozrenia z nezákonného nakladania s finančnými prostriedkami, hnutelným a nehnuteľným majetkom Vojenskej spravodajskej služby zo strany bývalého vedenia patrí do pôsobnosti príslušných vyšetrovacích orgánov¹⁷, čím sa parlament prestal touto kauzou zaoberať.

5. LIMITY KOMPETENCIÍ NÁRODNEJ RADY SR

Skúsenosti posledných rokov z týchto udalostí môžu slúžiť ako lakmusový papierik kompetencií Národnej rady SR voči rezortu obrany a ozbrojeným silám. Ústava Slovenskej republiky, ale tiež aj mnohé ďalšie zákony vymedzujú postavenie Národnej rady SR v prvom rade ako zákonodarného orgánu s právomocou určovať legislatívu v oblasti obrany a bezpečnosti. Zároveň Národnej rade SR priznávajú status rozpočtového, kontrolného, či

¹⁵ TERAZ.SK. 2013. *Vládni poslanci ukončili činnosť výboru v kauze VSS*. 30. máj 2013. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete: <http://www.teraz.sk/slovensko/vss-kauza-poslanci-vybor/47678-clanok.html>

¹⁶ *Parlamentná tlač* č. 588/2013.

¹⁷ *Uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky* č. 651/2013.

dozorného prvku vo vzťahu k rezortu obrany a ozbrojeným silám. Popisované kauzy však odhaľujú isté limity Národnej rady SR ako kontrolóra.

Napriek tomu, že sa vybrané prípady odlišujú, z popisovaných príkladov je možné konštatovať niekoľko pozorovaní.

Po prvé, kontrolné kompetencie Národnej rady Slovenskej republiky sú obmedzené. V oboch prípadoch Národná rada SR síce mohla s určitými obmedzeniami pristupovať k dokumentácii Vojenského spravodajstva. V druhom prípade ale až vďaka iniciatíve bývalých spravodajských dôstojníkov mohla čiastočne (s ohľadom na mlčanlivosť svedkov) konštatovať, že v minulosti v rámci udalostí spomínaných v dokumentácii prebiehalo interné vyšetrovanie.

Po druhé, kompetencie Národnej rady Slovenskej republiky sú podmienené individuálnym prístupom jej jednotlivých členov a stupňom tzv. „politickej kultúry“. Nepísané pravidlo, podľa ktorého v záujme transparentnosti získava kreslá predsedov osobitných kontrolných výborov vždy opozícia, tiež negarantuje, že výbor bude vstupovať do citlivých káuz vlády.

Po tretie, sila Národnej rady Slovenskej republiky vo vzťahu k rezortu obrany a riadeniu ozbrojených síl spočíva najmä v možnosti prinášať informácie verejnosti. Dôvera verejnosti voči silovým zločkám, ktorá býva každou kauzou naštŕbená, môže byť obnovená len vtedy, keď majú občania pocit, že ich zástupcovia dozerajú na priebeh objasňovania prípadu a nedovolia, aby bola kauza rýchlo zametená pod koberec a zabudnutá. Aktivita výborov v takýchto prípadoch, ako sa preukázalo aj počas dvoch spomínaných káuz, práve zabránila, aby k niečomu takému došlo. Ministri obrany museli pod ťarchou výpovedí či dôkazov úzko spolupracovať na objasňovaní prípadu.

Za paradoxný je tiež možný považovať aktuálny legislatívny stav, kedy v zmysle Zákona č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky nie je povinné zriadenie Výboru pre obranu a bezpečnosť, ktorému vecne prislúcha agenda rezortu obrany a ozbrojených síl.

ZÁVER

Rozpad Sovietskeho zväzu odštartoval na Slovensku začiatkom deväťdesiatych rokov významné zmeny v oblasti správy štátu. Na jednej strane sa politické autority usilovali o posilnenie demokratických mechanizmov vládnutia a správy štátnej moci, na druhej strane sa budovali mechanizmy kontroly a zapájania širokej verejnosti do systému riadenia.

Napriek tomu, že od vzniku samostatnej republiky ubehli už viac ako dve dekády, mechanizmy, ktoré boli nastavené sú ešte aj dnes denno-denne podrobované skúškam správnosti. Ináč tomu nie je ani v rezorte obrany. Táto práca sa preto zamerala na analýzu funkčnosti legislatívnych mechanizmov vo vzťahu k riadeniu ozbrojených síl a rezortu obrany. Primárna pozornosť bola venovaná postaveniu a úlohám Národnej rady Slovenskej republiky v oblasti plánovania, rozpočtovania, operatívneho riadenia, personálneho riadenia a kontroly ozbrojených síl.

Pomocou dvoch prípadových štúdií poukázala na možnosti, ale aj limity kontrolnej funkcie Národnej rady SR. Dôvodila najmä, že kontrolné funkcie Národnej rady SR sú značne obmedzené. Funkčnosť mechanizmov, ktoré existujú, je tiež vo výraznej miere ovplyvnená subjektívnymi rozhodnutiami jednotlivých poslancov. V prípade rozhodovania podľa straníckej príslušnosti môže byť efektívnosť výborov vo vzťahu ku kontrole vlády limitovaná. To však nevyhnutne neznamená potrebu zmeny systému prijímania rozhodnutí, snahou by ale malo byť budovanie vyššej politickej kultúry. V súčasnosti sila výborov NRSR spočíva najmä v ich možnosti poskytovať informácie verejnosti, znovu-otvárať témy a nedovoliť, aby sa prípadné problémy zamietli pod koberec.

LITERATÚRA

- [1] MINISTERSTVO OBRANY SR. 2012. *Biela kniha o obrane Slovenskej republiky*. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete: <http://www.mod.gov.sk/bielakniha/>
- [2] Parlamentná tlač č. 588/2013. Návrh skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na prijatie uznesenia Národnej rady Slovenskej republiky ku kauze dokumentu "Podozrenie z nezákonného nakladania s finančnými prostriedkami, hnutelným a nehnuteľným majetkom Vojenskej spravodajskej služby zo strany bývalého vedenia". 10. jún 2013. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=6&ID=588>

- [3] PRAVDA.SK. 2011. *Skúmanie odposluchov vo VOS prechádza už do trestnoprávnej roviny*. 20. december 2011. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete: <http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/172789-skumanie-odposluchov-vo-vos-prechadza-uz-do-trestnopravnej-roviny/>
- [4] SME.SK. 2013. *Hlási sa autor tajnej správy. Je pripravený potvrdiť jej pravosť*. 17. máj 2013. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete: <http://www.sme.sk/c/6804663/hlasi-sa-autor-tajnej-spravy-je-pripraveny-potvrdit-jej-pravost.html>
- [5] TA3.COM. 2013. *Tlačová beseda – kauza tajný spis pokračuje*. 21. máj 2013. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete: <http://www.ta3.com/clanok/1020161/tb-predsedu-osobitneho-vyboru-nr-sr-na-kontrolu-cinnosti-vojenskeho-spravodajstva-m-fedora.html>
- [6] TA3.COM. 2013. *Po rokovaní výboru*. 28. máj 2013. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete: <http://www.ta3.com/clanok/1020588/tb-m-fedora-po-zasadani-vyboru-k-tunelovaniu-vss.html>
- [7] TERAZ.SK. 2013. *Vládni poslanci ukončili činnosť výboru v kauze VSS*. 30. máj 2013. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete: <http://www.teraz.sk/slovensko/vss-kauza-poslanci-vybor/47678-clanok.html>
- [8] *Uznesenie Národnej rady Slovenskej republiky č. 651/2013*. 17. jún 2013. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=schodze/uznesenie&MasterID=8112>
- [9] *Uznesenie Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť č. 113/2011*. 22. november 2011. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete: <http://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=233310>
- [10] *Uznesenie Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť č. 114/2011*. 22. november 2011. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete: <http://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=233311>
- [11] *Uznesenie Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť č. 127/2011*. 8. december 2011. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete: <http://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=233710>
- [12] *Uznesenie Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť č. 128/2011*. 8. december 2011. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete: <http://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=233711>
- [13] *Uznesenie Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť č. 132/2012*. 17. január 2012. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete: <http://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=233909>
- [14] WEBNOVINY.SK. 2013. *Premiér Fico nechce vysvetliť situáciu, tvrdí OLANO*. 17. máj 2013. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete: <http://www.webnoviny.sk/slovensko/premier-fico-nechce-vysvetlit-situaci/673412-clanok.html>
- [15] *Ústava Slovenskej republiky, č.460/1992 Zb.* (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete: http://www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/NRSR/Doc/zd_ustava_2012.pdf

- [16] Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete:
http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k1&skupina=1
- [17] Zákon č. 166/2003 Z. z. o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete:
http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k1&skupina=1
- [18] Zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete:
http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k1&skupina=1
- [19] Zákon č. 319/2002 Z. z. o obrane Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete:
http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k1&skupina=1
- [20] Zákon č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete:
http://jaspi.justice.gov.sk/jaspiw1/htm_zak/jaspiw_mini_zak_zobraz_clanok1.asp?kotva=k1&skupina=1
- [21] *Zákon č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku Národnej rady Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.* (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete:
http://www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/NRSR/Doc/zd_rokovaci-poriadok.pdf
- [22] *Zápisnica z 28. schôdze Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť.* 22. november 2011. (cit. 2014-04-17) Dostupné na internete:
<http://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=233725>

Recenzent: Ing. Vladimír KMEC, CSc.

HĽADANIE ÚSPOR A ZVYŠOVANIE EFEKTÍVNOSTI VYUŽÍVANIA ZDROJOV V REZORTE OBRANY AKO REFLEXIA NA SÚČASNÝ STAV

Ing. Viera FRIANOVÁ, PhD.

Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, Katedra manažmentu
viera.frianova@aos.sk

Search for savings and increasing resource efficiency in the ministry of defence as a reflection of the current state

ABSTRAKT

Príspevok sa zaoberá problematikou ekonomickej efektívnosti využívania zdrojov (najmä finančných a materiálnych) v rezorte obrany. Autorka prezentuje nielen teoretické východiská, ale aj empirické poznatky poukazujúce na aktuálnosť a závažnosť tohto problému v rezorte obrany. V súvislosti s cieľom zvyšovať efektívnosť činnosti rezortu obrany a jeho jednotlivých súčastí, zdôrazňuje potrebu hľadať a odstraňovať vnútorné rezervy, resp. generovať úspory. Následne vyslovuje návrhy a odporúčania, ktoré by mohli prispieť k eliminovaniu neefektívneho využívania zdrojov.

Kľúčové slová: úspory, efektívnosť, hospodárnosť, účelnosť, zdroje, rezort ministerstva obrany

ÚVOD

Skúsenosti z praxe potvrdzujú, že ekonomický spôsob myslenia a konania, ktorý je výsledkom znalosti, akceptovania a implementovania základných ekonomických princípov v manažérskej praxi sa osvedčuje aj pri riešení aktuálnych problémov verejného sektora. Ukazuje sa, že aj rezortu ministerstva obrany (ďalej len MO) ako neoddeliteľnej súčasti verejného sektora, môže ekonomická teória ponúknuť nielen všeobecný návod na hospodárenie v obmedzenom zdrojovom rámci, ale aj konkrétne metódy, nástroje a modely

využitelné v procese jeho ekonomického riadenia. Práve uplatňovanie základných ekonomických princípov, s dôrazom na princíp efektívnosti, ktorý možno v oblasti hospodárenia s obmedzenými zdrojmi považovať za kľúčový, v systéme ekonomického riadenia rezortu predstavuje významný predpoklad pre analyzovanie uskutočňovaných procesov a následné vytypovanie tých procesov, ktoré sú spojené s plytvaním, resp. s neefektívnym a neehospodárnym vynakladaním zdrojov.

Cieľom state je prezentovať základné východiská pre tvorbu postupov pri hľadaní a dosahovaní úspor, priblížiť súčasný stav problému efektívnosti využívania disponibilných zdrojov v rezorte obrany, či konkrétne v Ozbrojených silách SR (ďalej len OS SR) a navrhnúť možné riešenia tohto problému.

Príspevok je výstupom riešenia projektu výskumu a vývoja „Rozvoj ľudských a materiálových zdrojov v rezorte obrany“ na Katedre manažmentu Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši. Autorka prezentuje poznatky z uskutočneného teoretického a empirického skúmania danej problematiky.

1. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ SKÚMANEJ PROBLEMATIKY

Efektívnosť ako východiskový princíp je v ekonomickej teórii chápaný ako porovnávanie užitočného efektu¹ (výstupu) určitej ekonomickej činnosti s nákladom (vstupom) vynaloženým na jeho dosiahnutie. Za efektívnu organizáciu tak považujeme takú, ktorá produkuje maximálne výstupy pri daných vstupoch, resp. ktorá vytvára určitú úroveň výstupov pri minimálnej úrovni vstupov [1]. Podľa Nedbala, J. [2] práve princíp porovnávania nákladov a efektov možno považovať za kľúčovú zásadu všade tam, kde sa hospodári so vzácnymi zdrojmi, teda aj vo sfére obrany.

Zvýšenie efektívnosti možno podľa konkrétnych podmienok uskutočniť prostredníctvom dvoch rovnocenných variantov [3]:

- dosiahnutím množstva a štruktúry výstupu (napr. produkcie) pri minimálnom vynaložení zdrojov – **úspornosťou**,
- maximalizáciou efektu/výstupu (napr. výroby) pri danom objeme a štruktúre zdrojov – **účinnosťou**.

¹ Pozn.: Definovanie efektu úžitku je východiskom analýzy efektívnosti.

Úspornosť aj účinnosť predstavujú extrémne prístupy k zvyšovaniu efektívnosti. Obvykle sa prejavujú v rôznych kombináciách, pričom ich vývoj môže byť pozitívny, negatívny alebo neutrálny. Obidva extrémny vedú v podstate k rovnakým výsledkom – znižovaniu spotreby zdrojov na jednotku výstupu a tiež k zvyšovaniu produktivity práce. Efektívnosť tak nadobúda prvý hlavný charakteristický znak – **hospodárnosť**. Hospodárnosťou sa rozumie také použitie zdrojov, kedy stanovené ciele sú splnené s čo najnižším vynaložením nákladov. „Z pohľadu ekonomickej racionality a hľadania úspor to znamená dosahovať stanovené ciele s minimálnymi nákladmi (kritérium na vstupe), avšak za podmienky, že sú dosiahnuté všetky pôvodne plánované ukazovatele výstupu“ [4]. Ďalej ide o účinnú transformáciu zdrojov na úžitkové hodnoty, ktorá tvorí najdôležitejšiu fázu reprodukčného procesu. Z tohto dôvodu jej teória i prax venujú najväčšiu pozornosť. A napokon ide o účinnosť uspokojovania potrieb vytvorenými úžitkovými hodnotami. Efektívnosť sa tak prejavuje vo forme **účelnosti**², cieľavedomosti vynakladanej práce, ktorú vyjadruje úžitková hodnota (kvalita) výstupov (výrobkov, služieb). To je druhý hlavný znak efektívnosti.

Existuje všeobecná zhoda v názore, že pre verejný sektor je príznačná tendencia k neefektívnosti, ktorá je dôsledkom viacerých príčin³. Pri presadzovaní požiadavky efektívneho hospodárenia so zdrojmi sa vo verejnom sektore ako celku stretávame s množstvom problémov, spomenúť možno stav označovaný ako tzv. X-neefektívnosť⁴, na ktorý už v roku 1966 upozornil americký ekonóm H. Leibenstein. Na druhej strane skúsenosti z praxe ukazujú, že pre obdobie uplynulých rokov sprevádzané stále silnejúcim tlakom na efektívne využívanie verejných financií, je príznačná aj výraznejšia snaha presadzovať v ekonomickom riadení subjektov verejného sektora princíp efektívnosti a s ním súvisiacej hospodárnosti a účelnosti. Dodržiavanie efektívnosti, hospodárnosti a účinnosti pri hospodárení s verejnými prostriedkami, ako aj pri iných činnostiach, ukladá orgánom verejnej

² Pozn.: Zákon o finančnej kontrole a vnútornom audite používa pojem “účinnosť”, ktorého ponímanie v podstate zodpovedá pojmu “účelnosť”.

³ Bližšie pozri napr. Strecková, Y., Malý, I. a kol. *Veřejná ekonomie pro školu i praxi*. Praha : Computer Press 1998.

⁴ Pozn.: Podľa Leibensteinova sú produkčné náklady závislé nielen od použitej technológie, ale rovnako aj od úsilia organizácie znižovať náklady, resp. produkovať za danej kombinácie produkčných faktorov maximálny výstup. V tejto súvislosti vyslovil názor, že v organizáciách riadených štátom dochádza často k strate efektívnosti v dôsledku toho, že manažment nemá v oblasti nákladov motiváciu efektívne riadiť. Ak súkromná firma zníži svoje náklady o jednotku, potom sa o túto jednotku zvýši jej zisk. Ak však dôjde ku zníženiu nákladov o jednotku v organizácii verejného sektora, potom sa zníži jej celkový rozpočet o jednotku, čo následne môže byť byrokratmi považované za zníženie významu danej organizácie.

správy Zákon č. 502/2001 o finančnej kontrole a vnútornom audite.⁵ Napriek uvedenému, je potrebné konštatovať, že objektívne posúdenie efektívnosti vynaložených verejných výdavkov subjektov verejného sektora je v porovnaní so súkromným sektorom oveľa zložitejšie. Často si vyžaduje aplikovanie špecifických metód či postupov, príkladom ktorých je stanovovanie limitov, noriem a noriem, výkonov a štandardov, realizovanie komplexného auditu toho ktorého subjektu a pod.

Presadzovanie princípu efektívnosti sa v praxi často premieta do potreby hľadania úspor, ktoré si vyžaduje pozorne preskúmať a objektívne posúdiť všetky procesy daného subjektu a následne identifikovať určité zdroje plytvania. Pojem „**plytvanie**“ možno podľa slovníka slovenského jazyka vymedziť ako „nešetrné, nehospodárne, mánotratné zaobchádzanie s niečím, mrhanie, rozhadzovanie“. Plytvanie znamená činnosť, materiál, prvok, ktorý nepridáva výrobku alebo službe hodnotu (úžitok) pre zákazníka a zároveň zvyšuje cenu, ktorú zákazník nie je ochotný akceptovať. Ak teda chceme nájsť miesta, kde je možné ušetriť (a to nielen finančne), je potrebné identifikovať činnosti pridávajúce hodnotu a zdroje plytvania (resp. činnosti, ktoré neprinášajú hodnotu v očiach zákazníka). Nikto nie je ochotný platiť za nadprodukciu, za nadmerné zásoby, za čakanie a prestoje, za nadbytočné operácie, za zbytočné pohyby, transporty a manipulácie, za opravy, nepodarky a pod. Preto každý subjekt, ktorý chce napredovať by sa mal zbaviť činností, ktoré negatívne ovplyvňujú efektívnosť jeho fungovania. To si však vyžaduje, aby všetci pracovníci neustále vyhľadávali a odstraňovali zdroje plytvania, aby zvyšovali produktivitu a znižovali náklady, či súhrnne dosahovali vyššiu efektívnosť [6].

S problémom plytvania sa bežne stretávame aj v organizáciách a inštitúciách neziskového sektora. V praxi sa daný problém prejavuje ako také nakladanie so zdrojmi, kedy pri ich alokácii dochádza k narušeniu princípov hospodárnosti, efektívnosti a účelnosti. Dôsledkom plytvania vo verejnom sektore je vyššie než optimu zodpovedajúce vynaloženie verejných zdrojov. Ak odhaľujeme plytvanie a hľadáme spôsoby, ako takéto plytvanie eliminovať, potom pre účinnosť tejto eliminácie používame pojem úspora. Ak má byť úspora funkčná, je nutné, aby jej nechýbali črty ekonomickej racionality. O racionálnej úspore môžeme podľa Ochranu, F. [4] hovoriť najmä vtedy, ak táto odstraňuje plytvanie so zdrojmi.

⁵ Pozn.: V zmysle uvedeného zákona sa efektívnosťou rozumie maximalizovanie výsledkov činnosti vo vzťahu k disponibilným verejným prostriedkom; hospodárnosťou minimalizovanie nákladov na vykonanie činnosti alebo obstaranie tovarov, prác a služieb pri zachovaní ich primeranej úrovne a kvality; a účinnosťou vzťah medzi plánovaným výsledkom činnosti a skutočným výsledkom činnosti vzhľadom na použité verejné prostriedky [5].

Potom za úsporu považujeme dodatočné zdroje, ktoré boli (budú) získané v rozpočtovej kapitole v dôsledku racionalizačných opatrení v porovnaní s pôvodne realisticky kalkulovanými zdrojmi, čo možno matematicky vyjadriť vzťahom:

$$(1) \quad U = C_P - C_R > 0, \text{ kde}$$

U je dosiahnutá úspora, C_P sú pôvodne plánované náklady (kalkulované zdroje) a C_R sú reálne vynaložené náklady (zdroje) po racionalizačnom (úspornom) opatrení.

Úspory sú výsledkom racionalizačných postupov či výsledkom opatrení správcu rozpočtovej kapitoly a správcov nákladových stredísk, ktoré vedú k vyššej efektívnosti, hospodárnosti a účinnosti pri plnení stanoveného cieľa. Práve v uplatnení uvedených princípov v praxi možno vidieť východisko pre tvorbu stratégie dosahovania racionálnych úspor, a to nielen v rozpočtových výdavkoch na obranu ale širšie vo verejných výdavkoch všetkých subjektov verejného sektora. Dosahovať úspory možno 3 základnými spôsobmi: nájdením úspor cestou vyššej efektívnosti, cestou vyššej hospodárnosti a cestou vyššej účinnosti (účelnosti). Pre rezort obrany je dôležité, aby všetky uskutočnené redukcie pôvodne naplánovaných zdrojov („rozpočtové škrtý“) mali, ako sme už uviedli vyššie, črty **racionálnej (účinnnej) úspory**, pre ktorú platí, že uskutočnená úspora nesmie pri plnení iných cieľov (aktivít) vyvolať dodatočné náklady, ktoré by prevýšili pôvodne plánované náklady. Ak teda má byť úspora ekonomicky racionálna musí platiť nielen vyššie uvedený vzťah (1), ale je potrebné aj preveriť doplňujúcu podmienku jej vzniku. A síce, či (a aké vysoké) indukované náklady daná úspora vyvolá. Túto podmienku možno matematicky vyjadriť vzťahom:

$$(2) \quad U_R - C_I > 0, \text{ kde}$$

U_R je dosiahnutá racionálna úspora, C_I sú indukované náklady, ktoré vznikli v dôsledku uskutočnenej racionalizačnej akcie.

Racionalizačná úspora teda nesmie svojimi dôsledkami vyvolať dodatočné náklady, ktoré by viedli k celkovým vyšším spoločenským stratám. Pokiaľ táto podmienka nie je splnená, potom ide o tzv. neracionálnu (neúčinnú) úsporu. Pre **neracionálnu (neúčinnú) úsporu** platí, že znížením nákladov dôjde v konečnom dôsledku k tomu, že dosiahnutá úspora vyvolá vo výdavkoch či v plnení iného cieľa (inej aktivity) dodatočné náklady, čo možno vyjadriť nasledovným matematickým vzťahom:

$$(3) \quad U_N = (C_P - C_R) - C_I < 0, \text{ kde}$$

U_N je neracionálna úspora, C_P sú pôvodne plánované náklady, C_R sú reálne vynaložené náklady, $(C_P - C_R)$ je pseudoracionálna úspora, C_I sú indukované náklady.

Rozdiel medzi C_P a C_R , hoci je kladný, predstavuje v prípade neracionálnej úspory U_N tzv. **pseudoúsporu**, pretože indukované náklady C_I prevyšujú rozdiel medzi plánovanými nákladmi C_P a reálne vynaloženými nákladmi C_R . Celkovo tak vzniká záporný úžitok U_N . „Takáto aktivita je z ekonomického hľadiska neracionálna, nezmyselná. Je v rozpore s princípom účelného vynakladania zdrojov, preto tento prípad označujeme termínom neracionálna (neúčinná) úspora“ [7]. Príkladom takýchto neuváženích škrtov môže byť redukcia počtov príslušníkov ozbrojených síl a s ňou súvisiace rušenie niektorých vojenských útvarov a zariadení, ktoré má negatívny dopad na naplnenosť jednotiek, úroveň ich výcviku a odbornú pripravenosť, no najmä však na rozsah a kvalitu nimi plnených úloh. Čo viedlo k postupnej strate (dokonca až nezvratnej) niektorých vojenských spôsobilostí (schopností), ktorá sa v konečnom dôsledku negatívne premieta do úrovne obranyschopnosti Slovenskej republiky ako aj do kvality plnenia medzinárodných záväzkov najmä v oblasti prípravy na budúce konflikty. Ako sa uvádza v dokumente Biela kniha o obrane Slovenskej republiky „MO SR, vrátane jemu priamo podriadených štruktúr, napriek takmer každoročným organizačným zmenám a znižovaniu počtu personálu, nedosiahlo potrebnú úroveň racionalizácie štruktúr a efektívnosť v ich činnosti“ [8]. Práve spomínané neracionálne škrtý sú sprievodným javom nekonceptných zásahov vedúcich v konečnom dôsledku ku spoločenskej strate. To nás privádza ku konštatovaniu, že realizácii navrhovaných racionalizačných opatrení smerujúcich k dosiahnutiu úspor, by vždy mala predchádzať dôsledná analýza ich prejavov a potenciálnych dopadov.

Preveriť racionalitu navrhovaných postupov a opatrení je nutné tiež v prípade, keď hľadáme úspory formou zvýšenia efektívnosti. Dodatočnú úsporu môžeme v prípade racionalizačných postupov zvyšujúcich efektívnosť dosiahnuť buď znížením nákladovej efektívnosti (meranej nákladmi na jednu vyprodukovanú jednotku výstupu) alebo zvýšením produktivity nákladov, kedy sledujeme, koľko vyprodukovaných jednotiek dosiahneme z jednej jednotky vstupu. Ide o potup, kedy preskúmavame spomínané dopady redukcie zdrojov (v tomto prípade meraných formou jednotkových nákladov) na vojenské schopnosti. Tiež je nutné preveriť, či zníženie jednotkových nákladov nevyvoláva indukované náklady, ktoré by svojou výškou prekročovali získanú úsporu na efektívnosti [4].

V záujme zachovania princípu ekonomickej racionality je okrem zníženia nákladov (ako efektu hospodárnosti) a zvýšenia efektívnosti (ako dôsledku nižších jednotkových nákladov či vyššej produktivity nákladov) potrebné preveriť aj účinnosť (účelnosť) úsporného efektu. Navrhované opatrenia k úsporám totiž môžu viesť k úspore nákladov, či ku zníženiu nákladovej efektívnosti, avšak z hľadiska celkového efektu sa môžu mýňať účinkom. Ochrana, F. [4] odporúča na preverenie účinnosti navrhovaných racionalizačných opatrení zodpovedať si nasledovné otázky: Nedochádza daným opatrením k ohrozeniu plnenia stanoveného cieľa? Sú aj v prípade zníženia jednotkových nákladov dosiahnuté všetky plánované parametre cieľov (danej obrannej schopnosti), Nevyvolá navrhovaná racionalizácia v budúcnosti nejaký rast nákladov vo výdavkoch na obranu?

2. PROBLÉM EFEKTÍNEHO VYUŽÍVANIA ZDROJOV V REZORTE OBRANY A MOŽNOSTI JEHO RIEŠENIA

Efektívnosť využívania dostupných zdrojov v rezorte obrany je jednou z hodnotených oblastí prijatého politicko-strategického dokumentu Biela kniha o obrane Slovenskej republiky, v ktorom sa konštatuje, že: „Dlhodobý nesúlad medzi definovanými úlohami a zdrojmi ako vonkajší (objektívny) faktor bol prehlbovaný vnútorným (subjektívnym) faktorom – nižšou úrovňou efektívnosti využívania zdrojov v procese obranného plánovania, vrátane nízkej funkčnosti, efektívnosti a transparentnosti procesov obstarávania, ktoré zvýšili zdrojový deficit v rezorte obrany. Tieto faktory, spolu s často neprimeranými požiadavkami na rozvoj ozbrojených síl, spôsobili, že ani zdroje reálne pridelené rezortu obrany neboli vždy využité na plánované priority rozvoja požadovaných spôsobilostí ozbrojených síl. Strategické dlhodobé ciele obrannej politiky sa v dostatočnej miere nepremietali do programových plánov a návrhov rozpočtov. Navyše, v priebehu rozpočtového roka bola alokovaná výška finančných prostriedkov upravovaná, resp. priority menené. To následne spôsobovalo aj zmeny v ročných plánoch obstarávania zákaziek, ktoré po zmenách boli zväčša plnené, pričom však neboli realisticky zhodnotené negatívne dôsledky odklonu od pôvodných zámerov. Tento systém manažovania zdrojov sa ukázal ako málo efektívny a netransparentný“ [8].

K problému efektívneho využívania zdrojov v rezorte obrany sa v ostatnom období vyjadrujú nielen vrcholoví predstavitelia, resp. upozorňujú naň viaceré strategické dokumenty rezortu, ale stáva sa aj objektom záujmu rôznych médií. Na problém plytvania vo verejnej správe, vrátane rezortu MO SR, upozorňujú aj slovenské tlačové médiá. V novembri 2007

spustil INESS⁶ unikátny projekt monitoringu plytvania so zdrojmi vo verejnej správe, ktoré sa objavilo v médiách. Monitorované sú správy hlavných slovenských denníkov a časopisov. Úlohou projektu je evidovať prípady (sledovanými kategóriami sú súdne spory, klientelizmus a plytvanie), v ktorých médiá dokumentujú neefektívne nakladanie s verejnými zdrojmi zo strany predstaviteľov verejnej správy. Hlavným cieľom projektu je posilniť kontrolu občanov nad verejnou správou cestou poskytovania komplexných ale zároveň ľahko pochopiteľných informácií o verejnej správe na jednom mieste [9]. Od roku 2009 do roku 2013 médiá upozornili spolu na 21 prípadov plytvania v celkovej sume 49 522 722 Eur. Pozitívne možno hodnotiť skutočnosť, že od roku 2012 početnosť takýchto prípadov poklesla.

Na niektoré konkrétne príklady neefektívneho využívania zdrojov v rezorte obrany, ako aj na ich možné príčiny, poukazujú výsledky uskutočneného empirického skúmania danej problematiky, ktoré ponúkame čitateľovi v syntetizovanej podobe v nasledujúcej časti príspevku.

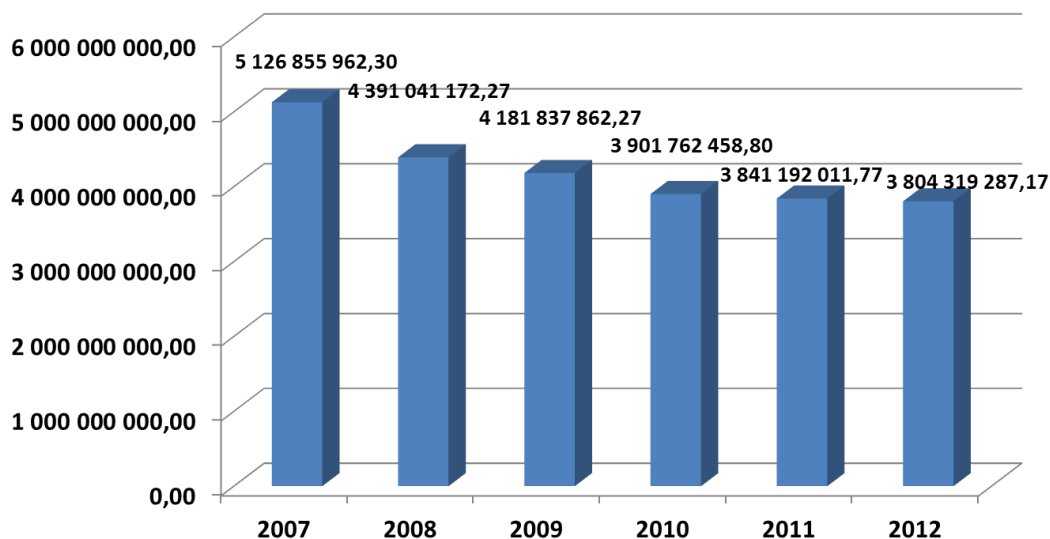
Poznatky o hospodárení s pridelenými finančnými zdrojmi v rezorte MO priniesol empirický prieskum⁷ realizovaný v rámci riešenia diplomovej práce na Katedre manažmentu Akadémie ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši v roku 2011. Na otázku, či respondenti využívajú všetky pridelené zdroje pri výkone svojej funkcie hospodárne, uviedlo 19 % opýtaných odpoveď „áno vždy“, 25 % „veľmi často/takmer vždy“, 47 % „často/bežne“, 3 % „zriedka/ojedinele“ a 6 % „nikdy“. Za najzávažnejší problém pri hospodárení so zdrojmi v rezorte respondenti považovali plytvanie finančnými zdrojmi. Ďalšie problémy videli vo vysokej miere korupcie a následne v neefektívnom riadení činností a procesov. Za oblasť s najväčšími rezervami z hľadiska efektívneho, hospodárneho a účinného vynakladania rozpočtových prostriedkov respondenti označili oblasť verejného obstarávania. Naopak za najmenej problematickú v tomto smere považovali personálnu oblasť. Ďalšie výsledky prieskumu ukázali, že ekonomickými princípmi sa pri výkone svojej funkcie riadi „vždy“ len 3 % opýtaných, „veľmi často/takmer vždy“ rovnako 3 % opýtaných, „často/bežne“ 13 % opýtaných, „zriedka/ojedinele“ 43 % a „nikdy“ až 38% opýtaných [10].

⁶ Pozn.: INESS (Inštitút ekonomických a sociálnych štúdií) je slovenský libertariansky think tank, ktorý pôsobí v oblasti analýz verejných financií, monetárnej politiky, zdravotníctva, EÚ a nakladania s verejnými zdrojmi. Jeho hlavným cieľom je šíriť povedomie o fungovaní voľného trhu a dôsledkoch štátnych zásahov. Patrí k najcitovanejším think tankom na Slovensku.

⁷ Pozn.: Prieskum bol realizovaný na vzorke 32 respondentov – dôstojníkov a poddôstojníkov pôsobiach na rôznych stupňoch riadenia a vykonávajúcich rôzne funkcie v rámci 15 vojenských útvarov a zariadení v pôsobnosti MO SR.

Možno konštatovať, že neuspokojivá miera využívania ekonomických princípov v riadiacej práci veliteľov môže byť dôsledkom viacerých príčin, ktoré by bolo potrebné ďalej hlbšie preskúmať. Nespornou však je skutočnosť, že prioritou súčasného vojenského vzdelávania je príprava vojenského odborníka, čo je správne, lenže sa opomína fakt, že jej súčasťou by malo byť aj rozvíjanie ekonomického myslenia ako základného predpokladu ekonomicky racionálneho správania a konania budúceho dôstojníka.

Empirické poznatky potvrdzujú, že zdroje rezortu boli dlhodobo odčerpávané v dôsledku existencie a udržiavania rozsiahleho nehnuteľného a hnutel'ného majetku štátu v správe MO SR, ktorý OS SR nepotrebujú, ako aj veľkého počtu rozostavaných stavieb, pričom mohli byť efektívnejšie využité pri rozvoji ozbrojených síl. V ostatných rokoch nielenže postupne klesal rozsah majetku v správe MO najmä v dôsledku zmien organizačných štruktúr a dislokácií (bližšie pozri Graf 1), ale podstatne sa urýchlil aj proces nakladania s prebytočným a neupotrebitelným majetkom štátu v správe MO SR, čo umožnilo dynamicky znižovať prevádzkové náklady vrátane nákladov na ochranu objektov a dane z nehnuteľností, ako aj na rekonštrukcie, ktoré by sa inak realizovali v rámci životného cyklu nehnuteľností.

Graf 1 Graf 1 Vývoj hodnoty inventarizovaného majetku

Zdroj: VIGLASKY, Š. *Inventarizácia majetku, záväzkov a rozdielu majetku a záväzkov rozpočtovej organizácie MO SR v praxi. [prezentácia zo seminára].* Trenčín : Generálny štáb OS SR, Štáb pre podporu operácií. 2013.

Aktuálny rozsah majetku v správe MO však nemožno stále považovať za optimálny, proces optimalizácie rozsahu majetku a miest dislokácií nie je stále dokončený. Počet objektov a rozsah priestorov vrátane posádkových strelníc a cvičísk musí byť novo definovaný vo väzbe na potreby obrany štátu a OS SR. Navyše dlhodobo finančne podhodnotený rozvoj infraštruktúry v rezorte obrany a výrazné obmedzovanie investícií do jej modernizácie, ale aj údržby v jednotlivých rokoch spôsobili, že v súčasnosti je väčšina objektov v správe MO SR v zlom technickom stave, morálne zastaraná a nákladná na prevádzku.

Na množstvo ďalších problémov poukazujú aj výsledky kontrol hospodárenia s majetkom štátu v správe MO. Na dokreslenie možno uviesť závery z najvyššej formy kontroly – inventarizácie majetku, záväzkov a rozdielu majetku a záväzkov v rozpočtovej organizácii MO SR. V roku 2012 boli inventarizáciou zistené inventarizačné rozdiely, ktoré boli spôsobené najmä: „odbornou nevedomosťou – slabou pripravenosťou na výkon funkcie (v konkrétnych prípadoch: neznalosťou sortimentu a typu účtovaného majetku, neznalosťou účtovných zásad funkcionárov zodpovedných za evidenciu pohybu majetku, nesprávnym zaúčtovaním účtovného vzťahu, nezaúčtovaním dokladov pri prevode majetku štátu k zložke OS SR), nezodpovedným plnením funkčných povinností (v konkrétnych prípadoch: nezodpovednou starostlivosťou o zverené hodnoty, nedôsledným preberaním majetku pri plnení úloh reorganizačných zmien, nedôslednou kontrolou evidencie a účtovných dokladov nadriadenými funkcionármi, nedostatočným zabezpečením proti neoprávnenej manipulácii s majetkom resp. proti jeho krádeži) a napokon nepredvídateľnými a neočakávanými udalosťami (mimoriadnou udalosťou)“ [11]. V rámci inventarizačných rozdielov manká dlhodobo prevyšovali prebytky. Až do roku 2013 zistené manká vykazovali rastúci trend.

Empirické poznatky nás privádzajú ku konštatovaniu, že uplatňovanie ekonomickej racionality v hospodárení so zdrojmi v rezorte obrany na Slovensku, je podobne ako u našich okolitých susedov, výrazne ovplyvnené (v negatívnom zmysle) najmä nasledovnými faktormi: fyzickým a morálnym opotrebením vojenskej techniky a zbraní, rozsahom majetku, ktorý nemožno považovať s ohľadom na aktuálne potreby za optimálny, často nevyhovujúcim stavom využívaných objektov a zariadení, nezainteresovanosťou zamestnancov (vrátane manažmentu) na hospodárnom a účelnom využívaní zdrojov, ale aj neznalosťou základných princípov racionálneho hospodárenia [12].

Ukazuje sa, že pre zaručovanie obrany štátu v budúcnosti bude preto okrem iného veľmi potrebné aj plánovať a realizovať opatrenia na odstraňovanie vnútorných rezerv s cieľom zvýšiť efektívnosť činnosti a generovať úspory, a to predovšetkým [8]:

- skvalitnením činnosti MO SR v oblasti riadenia obrany štátu a riadenia, výstavby a kontroly OS SR;
- racionalizáciou štruktúr a optimalizáciou vnútorných procesov MO SR a OS SR;
- racionalizáciou a zefektívnením činnosti podriadených prvkov MO SR, a to aj aplikovaním opatrení vládneho programu ESO (Efektívna, Spoľahlivá a Otvorená štátna správa);
- prispôbením rozsahu hnutel'ného a nehnuteľného majetku štátu v správe MO SR ako aj ostatnej obrannej infraštruktúry potrebám obrany štátu a OS SR⁸;
- aplikovaním opatrení v oblasti energetickej efektívnosti objektov;
- optimalizáciou skladových zásob všetkého druhu a ich manažmentu;
- optimalizáciou systému obranného plánovania⁹ SR vrátane spresnenia kompetencií a zodpovednosti, plánovania a sledovania spotreby v priebehu životného cyklu jednotlivých systémov, širšieho využitia metód a nástrojov controllingu a systémového prepojenia procesov programového plánovania a rozpočtovania MO SR v jeho integrovanom informačnom systéme;
- nepretržitou a dynamickejšou kontrolou požiadaviek v oblasti verejného obstarávania formou zoštíhlenia neprehľadného plánu obstarávania a po prioritách, na báze pravidelného vyhodnocovania a zadávania úloh, riešením a kontrolou plnenia každej požiadavky;
- prostredníctvom spoločných projektov vyzbrojovania na medzirezortnej a medzinárodnej úrovni;
- systémom výkonných, efektívnych a transparentných procesov nakladania s majetkom štátu a verejného obstarávania, vrátane využívania elektronickej aukcie;
- posilnením kontrolných mechanizmov s dôrazom na nakladanie so zdrojmi, vrátane systému riadenia rizík a priebežného hodnotenia efektivity vnútorných procesov;
- priebežnou analýzou kapacít rezortu obrany s dôrazom na oblasť výcviku, vzdelávania a zdravotníctva s následnou ponukou aktuálne voľných kapacít, resp. dopytom chýbajúcich kapacít v národnom i medzinárodnom rámci na princípe vzájomnej výhodnosti;

⁸ Pozn.: Rezort plánuje ušetriť finančné prostriedky odovzdaním prebytočných objektov.

⁹ Pozn.: Práve procesy programového plánovania majú zabezpečiť cielenú a prehľadnú alokáciu zdrojov na udržanie a rozvoj konkrétnych spôsobilostí pri zohľadnení ich životného cyklu a umožniť spätné monitorovanie efektívnosti ich využitia v súlade so schválenými plánmi s dôrazom na plánované priority rozvoja.

- širším využitím fondov EÚ v podmienkach rezortu obrany.

Takto získané finančné prostriedky by mali byť prednostne využité na priority rozvoja OS.

Záverom tejto časti príspevku možno konštatovať, že rezort obrany ako súčasť verejného sektora je pod tlakom vonkajších faktorov efektívnosti¹⁰ sám nútený nachádzať a uplatňovať sústavu vnútorných faktorov efektívnosti¹¹. Úsilie by pritom malo byť sústredené najmä na zdokonaľovanie systému riadenia (napr. v zmysle dôsledného uplatňovania princípu zodpovednosti vedenia za vážnejšie poruchy rezortu), deľby práce a štruktúry všetkých činností, ktoré sa v rámci rezortu realizujú. Ďalej na intenzívnejšie využívanie vedy a techniky, podnecovanie iniciatívy a zvyšovanie kvalifikácie zamestnancov a v neposlednom rade aj lepšie využitie ich potenciálu.

ZÁVER

Dlhodobo pretrvávajúci nesúlاد medzi stanovenými úlohami rezortu obrany na strane jednej a reálne vyčleňovanými obrannými zdrojmi na ich realizáciu na strane druhej sa prejavuje nielen v potrebe generovať úspory, ale aj v požiadavke hľadať a odstraňovať vnútorné rezervy s cieľom zvýšiť efektívnosť činnosti rezortu a jeho jednotlivých súčastí. Empirické poznatky potvrdzujú, že ani v ekonomickom riadení rezortu obrany nemožno pripustiť modifikáciu základných všeobecne platných ekonomických princípov. S ohľadom na dlhodobo pretrvávajúci negatívny vývoj sa stále viac zdôrazňuje potreba uplatňovať v ekonomickom riadení rezortu princíp ekonomickej efektívnosti, ktorý vytvára významný predpoklad pre analyzovanie uskutočňovaných procesov a následné vytypovanie tých procesov, ktoré sú spojené s neefektívnym a nehospodárnym vynakladaním zdrojov.

Komplexným skúmaním problematiky sme dospeli k záveru, že k efektívnejšiemu využívaniu dostupných zdrojov v rezorte obrany môže prispieť realizácia nasledovných opatrení:

- uplatňovanie širokého spektra opatrení pre hospodárnosť;
- racionalizovanie a zefektívnenie činnosti všetkých riadiacich a podporných štruktúr;
- revitalizovanie systému obranného plánovania – previazanie cieľov, úloh a zdrojov;

¹⁰ Pozn.: Vonkajšími faktormi efektívnosti nazývame javy, ktoré pôsobia na subjekt zvonku, teda predstavujú jeho okolie. Sú výsledkom celkového usporiadania spoločnosti a fungovania jeho ekonomiky.

¹¹ Pozn.: Vnútorné faktory efektívnosti sú také, pri ktorých závisí od samotného subjektu či ich bude využívať.

- nastavenie účinnejších hodnotiacich a kontrolných mechanizmov umožňujúcich včasnú nápravu;
- prispôsobenie rozsahu infraštruktúry a majetku štátu objektívnym potrebám obrany štátu a ozbrojených síl, uvoľnenie prebytočného hnutel'ného i nehnuteľného majetku;
- zintenzívnenie rozvoja medzinárodnej spolupráce v oblasti rozvoja spôsobilostí.

Z hľadiska dlhodobého napätia medzi reálnou potrebou zdrojov a ich disponibilnou dostupnosťou sa javí ako potrebné vypracovať metodiky a postupy pre hľadanie a dosahovanie úspor na všetkých stupňoch rezortu a nákladových stredísk. Keďže, ako bolo v príspevku naznačené, akýkoľvek rozpočtový „škrt“ nemusí zákonite znamenať skutočný dodatočný prínos v reálnej úspore zdrojov, je potrebné aby na všetkých úrovniach riadenia obranných zdrojov bola racionálna úspora dôsledne rozlíšená od spomínanej pseudoúspory. To si však vyžaduje, aby rezort obrany disponoval manažérmi a odborne zdatným personálom, ktorý bude ovládať metódy, techniky a alokačné postupy hospodárneho, efektívneho a účelného hospodárenia so zdrojmi, čo je aj jednou z kľúčových podmienok úspešného implementovania cieľovo orientovaného rozpočtovania. Uvedená požiadavka by sa preto mala prejavovať aj v oblasti prípravy a ďalšieho vzdelávania príslušníkov rezortu obrany.

LITERATÚRA

- [1] AFONSO, A., SCHUKNECHT, L., TANZI, V. *Public Sector Efficiency: An International Comparison*. ECB Working, Paper no. 242, July 2003, [online]. [cit. 2014-03-14]. Dostupné na internete: <<http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp242.pdf>>.
- [2] NEDBAL, J. Racionální hospodáření se zdroji ve sféře obrany – obecný pohled. In *Vojenské rozhledy*. ISSN 1210-3292, 2007, roč. 16, Zvláštne číslo: Ekonomická teorie a obrana, s. 131-138.
- [3] KUPKOVIČ, M. a kol. *Podnikové hospodárstvo*. Bratislava : Sprint vfra, 2002, ISBN 80-88848-93-8.
- [4] OCHRANA, F. Východiska pro tvorbu postupů při hledání a dosahování úspor v rezortu Ministerstva obrany ČR. In *Vojenské rozhledy*. ISSN 1210-3292, 2012, roč. 21, č. 2, s. 91-101.
- [5] *Zákon č. 502/2001 o finančnej kontrole a vnútornom audite*. [online]. [cit. 2014-03-20]. Dostupné na internete: <http://www.colnica.sk/dokumenty/zakony/502_2001.pdf>.

- [6] KÁDÁROVÁ, J. Plytvanie v priemyselnom podniku. In Zborník z 15. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie „Trends and Innovative Approaches in Business Processes 2012“. [online]. [cit. 2014-04-09]. Dostupné na internete: <<http://www.sjf.tuTaIPvPP/2012/index.files/clanky/46%20Jaroslava%20KAdArovA%20Plytvanie.pdf>>.
- [7] HORÁK, R. a kol. Cesty racionalizace ekonomického zabezpečení součástí rozpočtového úseku MO ČR. Projekt CEP MO, kód Ekonomie, MO 11711199104, Brno : VA, 2002.
- [8] *Biela kniha o obrane Slovenskej republiky*. 2013 [online]. [cit. 2014-03-20]. Dostupné na internete: <http://web1.mod.gov.sk/ine/BKO/dokumenty/BKO2013_plne_rozlisenie.pdf>.
- [9] Plytvanie štátu. [online]. [cit. 2014-05-14]. Dostupné na internete: <<http://cenastatu.sme.sk/plytvanie/Eur/>>.
- [10] SAMÁK, T. Uplatňovanie ekonomických princípov a nástrojov v riadiacej práci manažéra v Ozbrojených silách Slovenskej republiky: diplomová práca. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2011. 96 s.
- [11] VIGLASKY, Š. *Inventarizácia majetku, záväzkov a rozdielu majetku a záväzkov rozpočtovej organizácie Ministerstva obrany SR v praxi*. [prezentácia zo seminára]. Trenčín : Generálny štáb OS SR, Štáb pre podporu operácií, 4. septembra 2013.
- [12] FRIANOVÁ, V. *Hospodárenie so zdrojmi vo sfére obrany*. In recenzovaný zborník na CD z Vedecko-odbornej konferencie: „Manažment – teória, výučba a prax 2011“. Liptovský Mikuláš : AOS GMRŠ, 2011. ISBN 978-80-8040-427-7. s. 52-59.

Recenzent: doc. Ing. Miroslav ŠKOLNÍK, PhD.

CHARAKTERISTIKA PRVÁKOV PRIJATÝCH V AKADEMICKOM ROKU 2013/2014 NA BAKALÁRSKE ŠTÚDIUM NA AOS GMRŠ Z POHLĎADU ICH NÁZOROV NA VYUČOVANIE FYZIKY

RNDr. Eva BAJČIOVÁ JUREČKOVÁ, PhD.

Katedra elektroniky

Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši

The characteristics of first year students admitted in the academic year 2013/2014 for bachelor studies at the Armed Forces Academy of gen. M. R. Štefánik in terms of their views on physics teaching

ABSTRAKT

Na Akadémii ozbrojených síl generála M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši medzi povinné vyučovacie predmety 3-ročného denného bakalárskeho štúdia v študijných programoch Elektronické systémy, Počítačové systémy, siete a služby a Zbraňové systémy, zbrane a ich časti patrí aj predmet Fyzika. Článok prináša výsledky dotazníkov, z ktorých sa učiteľom fyziky pôsobiacim na Katedre elektroniky podarilo získať vstupnú charakteristiku študentov uvedených študijných programov prijatých na AOS z pohľadu ich názorov na vyučovanie fyziky. Získané informácie sú potrebné pre ich následnú pedagogickú prácu so študentmi.

Kľúčové slová: vyučovanie, bakalárska fyzika, anonymný dotazník, názory študentov

ABSTRACT

The Armed Forces Academy of Gen. M. R. Štefánik in Liptovský Mikuláš offers also a 3-year course of bachelor studies in the fields: Electronic Systems, Computing systems, networks and services and Weapon systems, weapons and their parts. These three fields of study include also an obligatory subject Physics. This paper presents the results from the questionnaires distributed by the physics lecturers at the Department of Electronics. These results helped the lecturers to get the characteristics of students who entered the academy to study the above-mentioned courses. The obtained data are necessary for lecturers' subsequent educational work with students.

Keywords: teaching, Physics for bachelors, anonymous questionnaire, students' attitudes

ÚVOD

V akademickom roku 2013/2014 zahájilo štúdium na Akadémii ozbrojených síl generála M. R. Štefánika (ďalej len AOS) v Liptovskom Mikuláši aj 41 študentov 3-ročného denného bakalárskeho štúdia v študijných programoch Elektronické systémy (ďalej ES), Počítačové systémy, siete a služby (PSSS) a Zbraňové systémy, zbrane a ich časti (ZSZČ). Dotácia hodín na predmet Fyzika, ktorý patrí medzi povinné vyučovacie predmety a taktiež počet kreditov, ktoré možno získať za úspešné absolvovanie tohto predmetu sú u jednotlivých študijných programov rôzne. U študentov študijného programu ES sa fyzika učí v dvoch semestroch – v 1. semestri štúdia v rámci predmetu Fyzika I (30 hodín/2 kredity) a v 2. semestri štúdia v rámci predmetu Fyzika II (74 hodín/7 kreditov). Predmet Fyzika je u študentov študijných programov PSSS a ZSZČ zaradený do 2. semestra štúdia - u študijného programu PSSS s počtom hodín 74 (6 kreditov) a u študijného programu ZSZČ s počtom hodín 88 (7 kreditov).

V minulom období bola súčasťou prijímacieho konania na štúdium aj skúška z fyziky. V súčasnosti záujemcovia o bakalárske štúdium prijímaciu skúšku z fyziky nerobia (vedomostná prijímacia skúška sa vykonáva pre všetky študijné programy formou písomných testov z predmetov matematika a anglický jazyk). Zo študentov bakalárskeho štúdia, ktorí nastúpili na AOS v akademickom roku 2013/2014, robili prijímaciu skúšku z fyziky len tí, ktorí sa prihlásili na študijné programy ES a ZSZČ, študenti študijného programu PSSS prijímaciu skúšku z fyziky nerobili.

Článok prináša výsledky dotazníkov, z ktorých sa podarilo získať vstupnú charakteristiku študentov študijných programov ES, PSSS a ZSZČ prijatých na AOS z pohľadu ich názorov na vyučovanie fyziky na strednej škole. Poznanie študentov z hľadiska konkrétneho vyučovacieho predmetu pomáha učiteľovi urobiť vyučovanie kvalitnejším a pre študentov motivujúcejším.

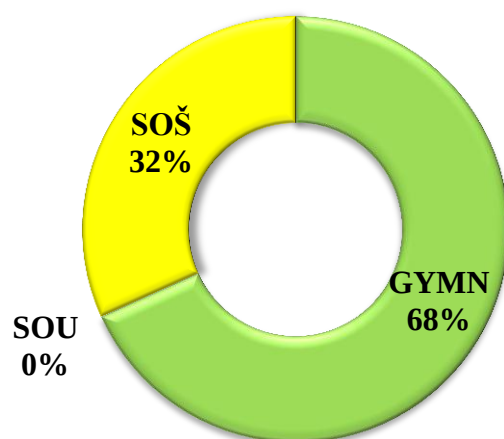
1. ZÁKLADNÉ ÚDAJE O RESPONDENTOCH

Na zistenie základných údajov o respondentoch bol použitý neanonymný dotazník zostavený z 5 diagnostických položiek. Prieskumu boli podrobení študenti 1. ročníka študijnej skupiny B11 ES na začiatku zimného semestra akademického roka 2013/2014, kedy u nich začalo vyučovanie predmetu Fyzika I a študenti študijných skupín B13 PSSS a B14 ZSZČ na začiatku letného semestra akademického roka 2013/2014, kedy u nich začalo vyučovanie predmetu Fyzika. Dotazník vyplnilo spolu 41 študentov, z toho 15 študentov bolo zo študijnej

V₀JENSKÉ REFLEXIE

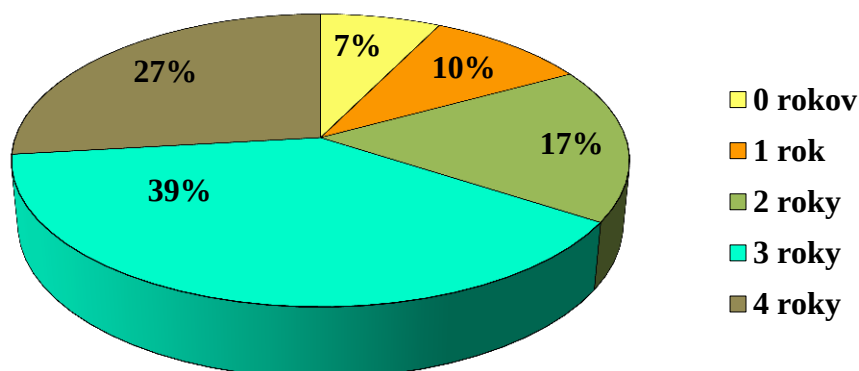
skupiny B11 ES, 14 študentov zo skupiny B13 PSSS a 12 študentov zo študijnej skupiny B14 ZSZČ. 90,2 % z celkového počtu respondentov boli chlapci a 9,8 % boli dievčatá.

Z hľadiska typu strednej školy (SŠ) sú študenti prijatí do 1. ročníka na AOS absolventmi buď gymnázií (GYMN) alebo strednej odbornej školy (SOŠ). Stredné odborné učilište s maturitou (SOU) neabsolvoval nikto. Percentuálne zastúpenie študentov podľa typu strednej školy absolvovanej pred príchodom na vysokú školu (VŠ) je zrejmé z **Grafu 1**.

Graf 1 Percentuálne zastúpenie študentov podľa typu SŠ absolvovanej pred VŠ

Okrem faktu, že na úspešné zvládnutie vysokoškolskej fyziky sú najlepšie pripravení absolventi gymnázií (v sledovaných študijných skupinách je to 68 % študentov), dôležitú úlohu tiež zohráva počet rokov fyziky na SŠ (**Graf 2**).

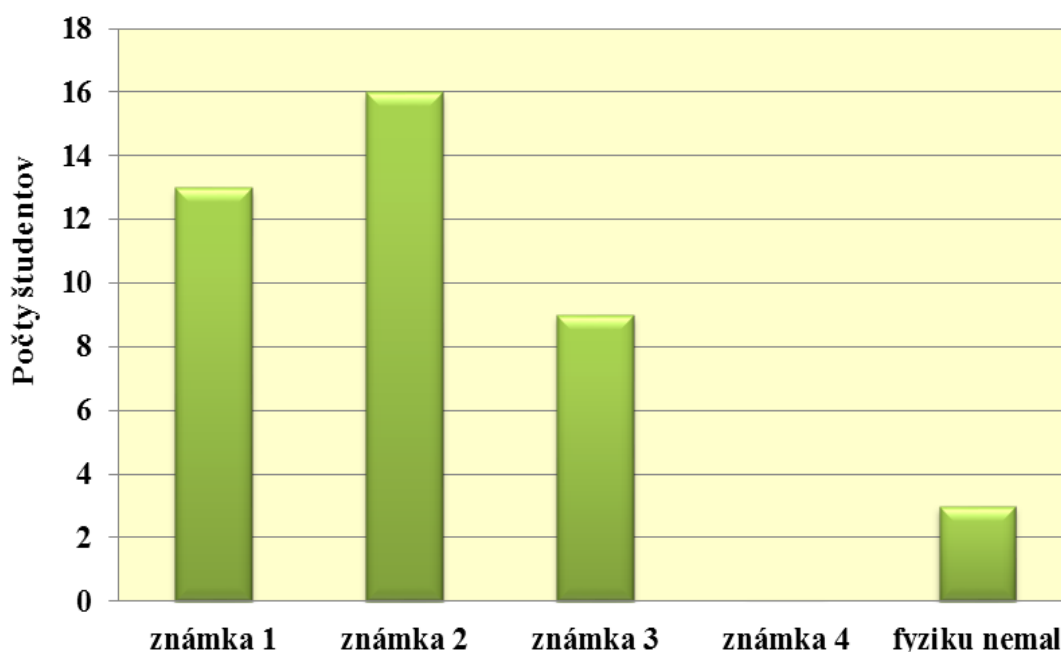

Graf 2 Percentuálne zastúpenie študentov podľa počtu rokov fyziky na SŠ

V_oJENSKÉ REFLEXIE

Približne jedna štvrtina respondentov (27 %) mala na SŠ 4 roky fyziku, viac ako polovica respondentov (56 %) mala 2 alebo 3 roky fyziku a takmer vôbec nie je na tento predmet pripravených 17 % respondentov, ktorí mali na SŠ 1 rok fyziku, prípadne ju vôbec nemali.

Keďže nie všetci uchádzači o bakalárske štúdium na našej škole robili prijímaciu skúšku z fyziky (nerobili ju študenti študijnej skupiny B13 PSSS), zaujímalo nás, akí študenti – čo sa týka stredoškolských výsledkov z fyziky – sa k nám hlásia (**Graf 3**).

Graf 3 Výsledky prieskumu zameraného na zistenie poslednej známky z predmetu fyzika na vysvedčení

Z **Grafu 3** je zrejmé, akou poslednou známkou z predmetu fyzika na vysvedčení boli respondenti ohodnotení. Hoci 70 % študentov malo poslednú známku z fyziky na vysvedčení „jednotku alebo dvojku“, aj tak takmer tretina študentov (30 %) buď fyziku nemala alebo mala na vysvedčení „trojku“ (ani jeden študent neuviedol „štvorku“).

Vzhľadom na to, že vstupnými predpokladmi pre úspešné zvládnutie vysokoškolského predmetu Fyzika sú znalosti študentov zo stredoškolskej matematiky a fyziky na úrovni gymnázia, zaujímalo nás, či prváci prijatí na bakalárske štúdium v študijných programoch ES, PSSS a ZSZČ maturovali z týchto predmetov a s akými výsledkami. Kým 65,9 % opýtaných respondentov uviedlo, že z matematiky maturovalo (priemerná známka z matematiky na maturite bola 1,52) a zvyšných 34,1 % nematurovalo, čo sa týka maturovania z fyziky je

skóre oveľa horšie – len 22 % respondentov z fyziky maturovalo (priemerná známka bola 1,33) a až 78 % (viac ako tri štvrtiny študentov) nematurovalo.

2. NÁZORY ŠTUDENTOV NA VYUČOVANIE FYZIKY NA STREDNEJ ŠKOLE

Pre učiteľov fyziky pôsobiacim na Katedre elektroniky je pre ich pedagogickú prácu dôležité poznať aj postoje študentov k fyzike. Fyzika a fyzikálne poznávanie sa zameriava na študovanie a vysvetľovanie javov okolo nás. Z viacerých prieskumov názorov študentov vyplýva, že fyzika ako vyučovací predmet patrí medzi nie veľmi obľúbené predmety [1], [2], [3]. Problémy študentov so získavaním vedomostí a nových poznatkov vo fyzike súvisia jednak s matematickým aparátom, ktorý fyzika používa a taktiež s abstraktným myslením v myšlienkových experimentoch, ktoré sa vo fyzike využívajú na modelovanie reálnych javov.

Na zistenie názorov študentov na vyučovanie fyziky na strednej škole sme použili anonymný dotazník zostavený z 21 položiek (tvorili ich 3 typy položiek – zatvorené, otvorené, polootvorené) [4]. Niektoré položky boli koncipované širšie so zámerom celkového hodnotenia vyučovania fyziky, iné položky boli určené na bližšie skúmanie špecifických aspektov vo vzťahu študentov k vyučovaniu.

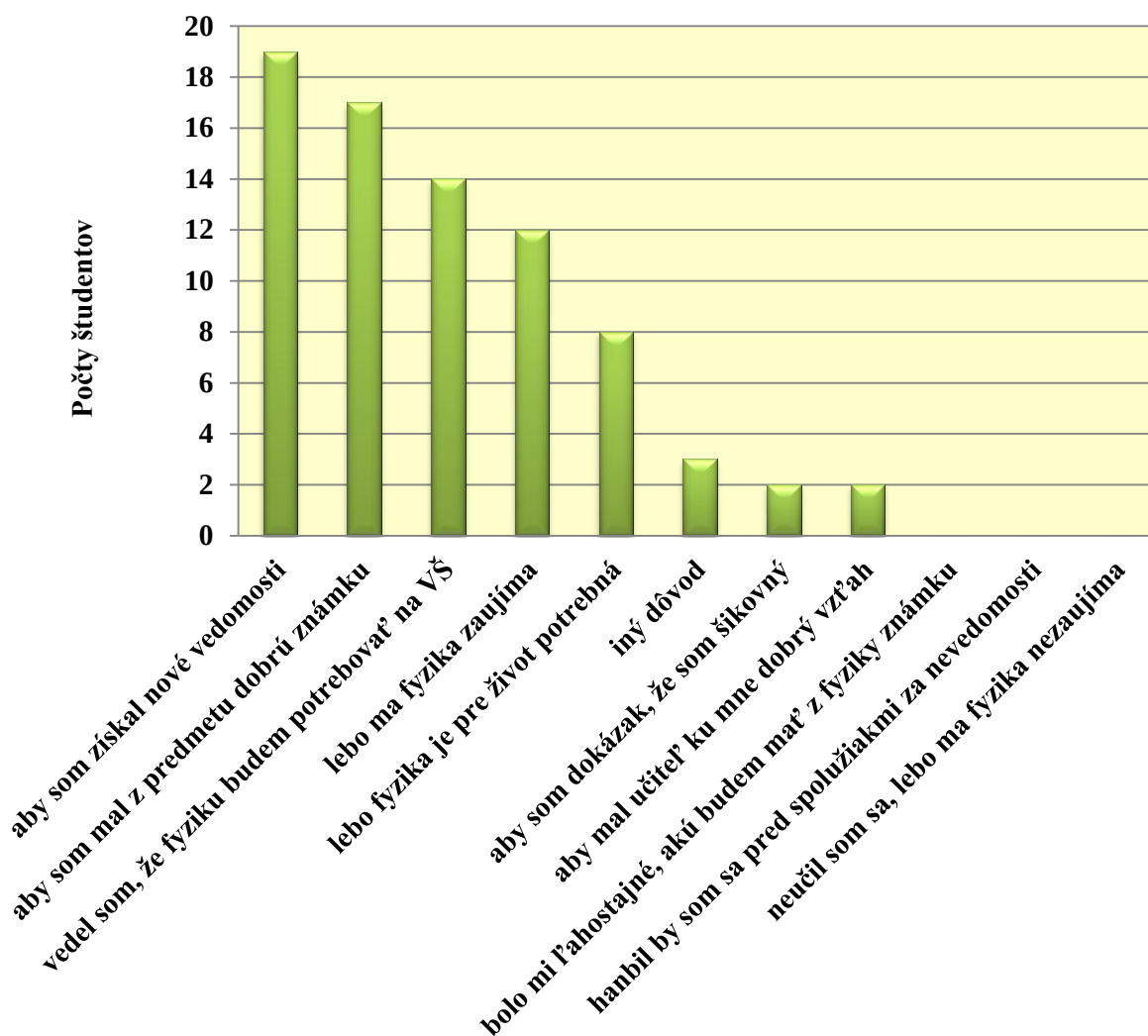
Zo 41 respondentov prieskumu 3 študenti študijného programu ZSZČ fyziku na strednej škole nemali, takže dotazník vyplnilo spolu 38 študentov (15 študentov zo študijnej skupiny B11 ES, 14 študentov zo študijnej skupiny B13 PSSS a 9 študentov zo študijnej skupiny B14 ZSZČ).

Prvé položky dotazníka bližšie skúmali také špecifické aspekty vo vzťahu študentov k vyučovaniu, ako sú zaujímavosť a pragmatickosť vyučovania. Učivo, ktoré sa preberalo v predmete Fyzika považovalo 23,7 % študentov za mimoriadne zaujímavé a veľmi zaujímavé, 63,2 % (takmer dve tretiny) za zaujímavé a 13,1 % za málo zaujímavé (ani jeden študent sa nevyjadril o preberanom učive ako o absolútne nezaujímavom). 76,3 % študentov sa domnieva, že veci, javy a zákonitosti, o ktorých sa učili vo fyzike, budú pre ich ďalšie štúdium veľmi užitočné a užitočné, 21,1 % ich považuje za málo užitočné, 0 % za zbytočné a 2,6 % to nevedelo posúdiť.

Študenti sa učia jednotlivé vyučovacie predmety z rôznych dôvodov. Položka dotazníka, v ktorej sme položili otázku „Ktorý dôvod bol pri príprave na predmet Fyzika pre Vás rozhodujúci?“ skúmala oblasť motivácie študentov. Poradie odpovedí študentov na danú

VŠ JENSKÉ REFLEXIE

otázku počnúc odpoveďou s najväčšou frekvenciou je zrejme z **Grafu 4** [5]. Respondenti mohli zakrúžkovať aj viaceré možnosti.

Rozhodujúci dôvod pri príprave na predmet Fyzika

Graf 4 Výsledky prieskumu zameraného na zistenie motivácie študentov k príprave na predmet Fyzika

Z odpovedí študentov je zrejme, že pri príprave na predmet Fyzika zohrávala úlohu tak vonkajšia motivácia (učím sa, aby som mal z fyziky dobrú známku; vedel som, že fyziku budem potrebovať na VŠ, ...), ako aj motivácia vnútorná (učím sa, lebo ma fyzika zaujíma; aby som získal nové vedomosti; lebo fyzika je pre život potrebná, ...).

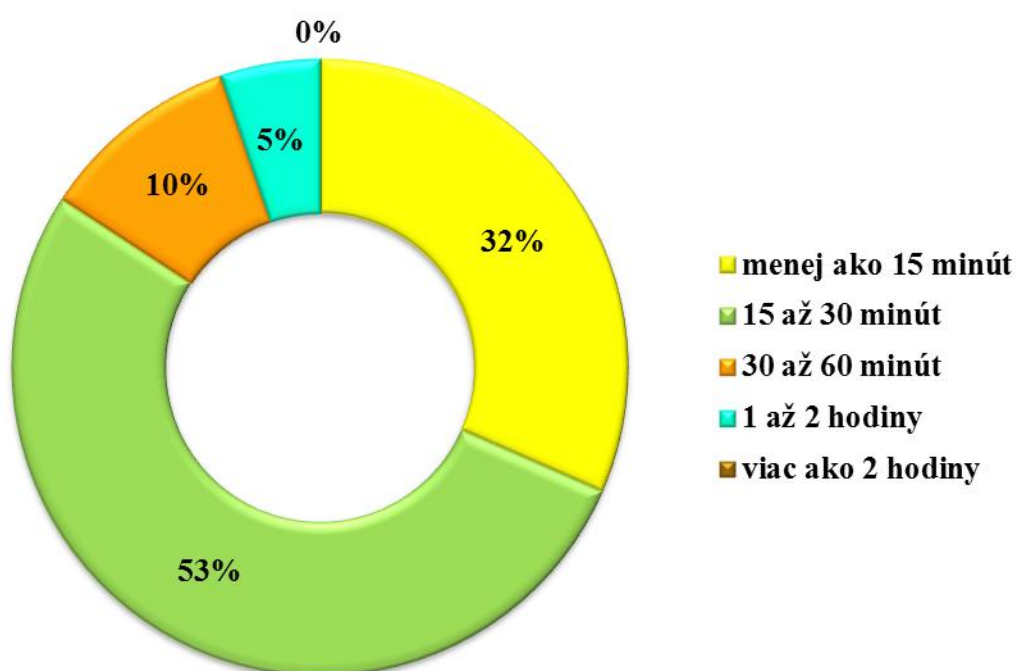
Položky skúmajúce prežívanie študentov ukázali, že strach alebo trému pred hodinou fyziky nikdy nemalo 36,8 % študentov, len ojedinele 57,9 %, často 5,3 %, stále 0 % študentov [5]. Pocit úspechu na hodinách fyziky (úspešne vyriešený príklad, úspešná

V_UJENSKÉ REFLEXIE

odpoveď, pochvala, uznanie) malo často 57,9 % respondentov a zriedkakedy 42,1 % respondentov (veľmi často - 0 % študentov, nikdy - 0 % študentov).

Preberané učivo z fyziky väčšinou už na vyučovacej hodine pochopilo 63,2 % študentov, po nasledujúcom samoštúdiu doma 36,8 % a vôbec nepochopilo 0 %. Pri samostatnom štúdiu doma 55,3 % študentov používalo len poznámky z hodiny, 2,6 % len učebnicu fyziky a 42,1 % používalo poznámky z hodiny aj učebnicu.

V položke dotazníka, v ktorej sa mali študenti vyjadriť, koľko času venovali priemerne príprave na fyziku, je frekvencia odpovedí vyjadrená **Grafom 5**.

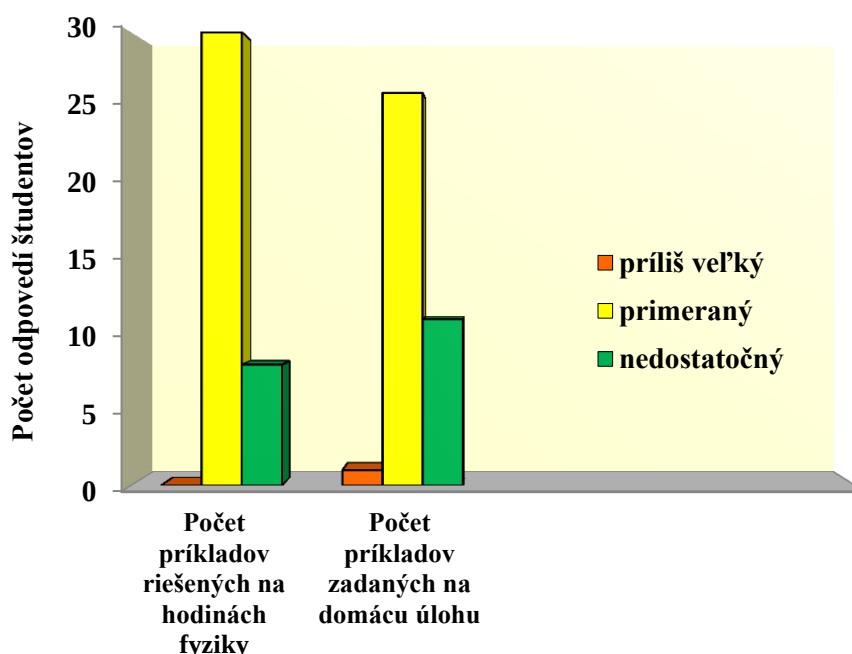
Graf 5 Percentuálne zastúpenie odpovedí študentov týkajúcich sa času priemerne venovaného príprave na fyziku

Ďalšie položky dotazníka sa týkali riešenia príkladov z fyziky. Kým pri výklade učiva študenti získavajú teoretické vedomosti o fyzikálnych javoch a zákonitostiach, riešením príkladov si overujú porozumenie preberaných skutočností. Študenti riešili príklady jednak na hodinách fyziky a jednak ich dostávali na domáce úlohy. 36,8 % respondentov sa vyjadrilo, že na hodinách fyziky riešili len tzv. „učebnicové“ príklady, 10,5 % respondentov uviedlo, že riešili len aplikačné príklady, 50,0 % príklady „učebnicové“ aj aplikačné a 2,7 % študentov príklady vôbec neriešili.

Počítanie príkladov na domácu úlohu umožňuje študentom preukázať jednak špecifický transfer, kedy riešia podobné príklady ako už riešili, teda podľa predloženého

vzoru a jednak nešpecifický transfer, kedy riešia príklady pre nich nové, bez poznania algoritmu riešenia. Ťažko predpokladať, že študenti preukážu transfer (špecifický i nešpecifický), keďže len približne tretina z nich počítala príklady na domácu úlohu samostatne, ďalšia tretina domáce úlohy počítala s pomocou spolužiakov a posledná tretina domáce úlohy odpisovala alebo ich nepočítala vôbec, prípadne žiadne domáce úlohy z fyziky im učiteľ nezadával.

Niektorí študenti považovali počet riešených príkladov za príliš veľký, iní za primeraný a ďalší za nedostatočný. **Graf 6** ukazuje, aké je zastúpenie odpovedí študentov v prípade počtu príkladov, ktoré riešili na hodinách fyziky a aké v prípade počtu príkladov zadaných na domácu úlohu.

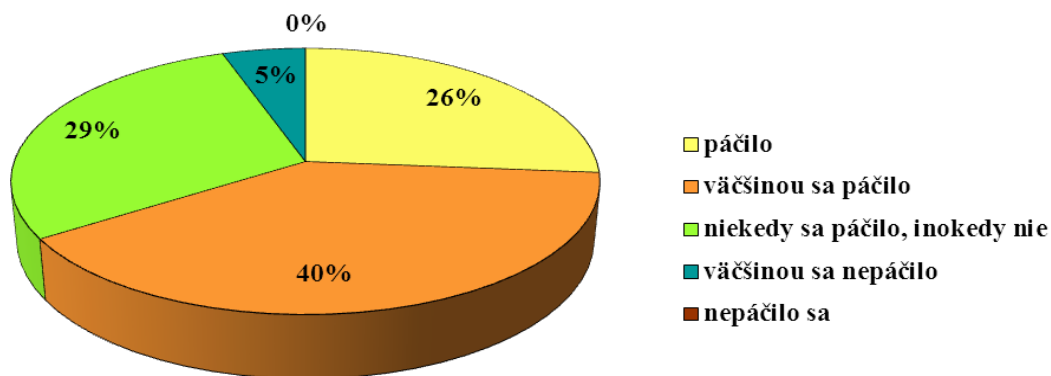

Graf 6 Výsledky prieskumu odpovedí študentov, ktorými vyjadrili svoj názor na počet príkladov riešených na hodinách fyziky a zadaných na domácu úlohu

Čo sa týka prístupu učiteľa fyziky ku študentom, 71, 1 % respondentov ho považovalo za kolegiálny, 10,5 % za povýšenecký, 2,6 % za arogantný a 15,8 % si vybralo možnosť iný prístup (ľahostajný, kamarátsky, chápavý, ...).

Odpovede študentov na otázku „Ako sa Vám páčilo vyučovanie fyziky na strednej škole?“ sú uvedené v **Grafe 7** a vypovedajú o vzťahu študentov k vyučovaniu fyziky. Potešiteľný je fakt, že len 5 % respondentov uviedlo, že vyučovanie fyziky na SŠ sa im nepáčilo alebo väčšinou sa im nepáčilo, zostávajúcich 95 % respondentov sa vyjadrilo, že sa im vyučovanie fyziky páčilo, väčšinou sa im páčilo alebo niekedy sa im páčilo a inokedy nie.

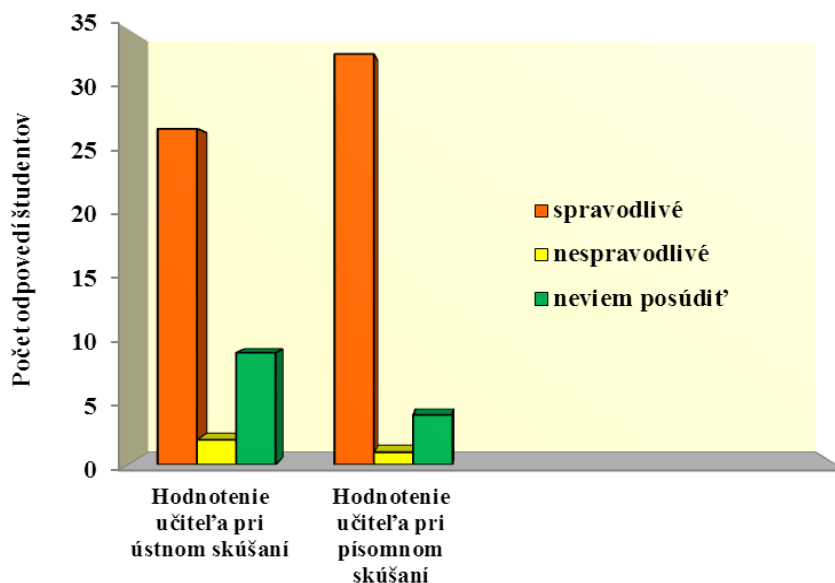
Vyučovanie fyziky na strednej škole sa študentom:

Graf 7 Percentuálne zastúpenie odpovedí študentov, ktorými odpovedali na otázku „Ako sa Vám páčilo vyučovanie fyziky na strednej škole?“

V ďalších položkách dotazníka sa respondenti vyjadrovali ku hodnoteniu fyziky na strednej škole. Ústnou aj písomnou formou overoval vedomosti z fyziky učiteľ u 81,6 % študentov, len písomnou formou u 18,4 % študentov a výlučne ústnou formou sa neoverovali vedomosti u žiadneho z opýtaných. Keďže v súčasnosti sa na našej vysokej škole overujú vedomosti študentov výlučne v písomnej podobe, opýtali sme sa študentov, či im takýto spôsob overovania vedomostí z fyziky vyhovuje. 73,7 % študentom takýto spôsob vyhovuje, 13,2 % študentov by uvítalo kombináciu písomného a ústneho skúšania, 2,6 % by vyhovovalo ústne skúšanie a 10,5 % študentov to nevedelo posúdiť.

Graf 8 ukazuje, ako sa v poslednej položke dotazníka študenti vyjadrili ku hodnoteniu učiteľa pri ústnom a písomnom skúšaní.

Graf 8 Výsledky prieskumu odpovedí študentov, ktorými vyjadrili svoj názor na hodnotenie učiteľa pri ústnom a písomnom skúšaní

ZÁVER

Cieľom tohto príspevku bolo zhrnúť výsledky dotazníkov, z ktorých mali učitelia fyziky získať vstupnú charakteristiku študentov bakalárskych študijných programov ES, PSSS a ZSZČ prijatých na AOS. Študenti prichádzajúci študovať na AOS majú veľmi rôznorodé a veľakrát nedostatočné vedomosti z fyziky. Napomáha tomu neustála redukcia hodín fyziky na strednej škole. Zvoliť primerané tempo a formy vysokoškolského štúdia fyziky je veľmi náročné. Medzi študentmi, ktorí nedokončia štúdium na AOS sú niekedy aj takí, ktorí nezvládnu skúšku z fyziky.

LITERATÚRA

- [1] <http://www.ddp.fmph.uniba.sk/~bendikova/metodika/index.htm>
- [2] http://www.fyzikaonline.kvalitne.cz/.../phd_obhajoba_prezOOOOK1.ppt
- [3] <http://pdf.truni.sk/download?actafp/2012/c/gerhatova-02.pdf>
- [4] DARÁK, M., KRAJČOVÁ, N.: *Empirický výskum v pedagogike*. 1. vyd. Prešov: Manacon, 1995. ISBN 80-85668-22-X
- [5] TUREK, I.: *Učiteľ a pedagogický výskum*. 1. vyd. Bratislava: Metodické centrum mesta Bratislavy, 1996. ISBN 80-7164-173-1

Recenzent: doc. RNDr. Ferdinand CHOVANEC, CSc.

RECENZIA VEDECKEJ MONOGRAFIE

BEZPEČNOSŤ AKO KATEGÓRIA.

Autori: LASICOVÁ, Jana – UŠIAK, Jaroslav

Bratislava : Veda – vydavateľstvo SAV, 2012.

264 s. ISBN 978-80-224-1284-1.

Recenzent: plukovník gšt. Ing. Radoslav IVANČÍK, PhD.

Generálny štáb Ozbroyených síl SR, Bratislava,

e-mail: radoslav.ivancik@gmail.com

Autori **doc. PhDr. Jana Lasicová, PhD.** a **Mgr. Jaroslav Ušiak, PhD.**, ktorí sa vo svojej tvorbe zaoberajú predovšetkým bezpečnostnou problematikou, vydali vo vydavateľstve Slovenskej akadémie vied – Veda vedeckú monografiu v slovenskom jazyku s názvom **Bezpečnosť ako kategória.**

Cieľom autorov publikácie bolo spracovať a priblížiť v nej čitateľom celkový koncept bezpečnosti, vyzdvihnúť šírku problematiky a zdôrazniť nutnosť, prečo je potrebné zaoberať sa agendou bezpečnosti nielen z praktického, ale aj teoretického hľadiska. Domnievajú sa totiž, že výskum bezpečnosti sa v súčasnosti nachádza v prelomovom období, a to hlavne preto, že kým na jednej strane sa zvyšujú požiadavky na dodržiavanie ľudských práv, na korektnosť vzťahov medzi jednotlivými štátmi a na posilňovanie humanistických ideálov, na druhej strane, vojny a konflikty neutíchajú, naopak, vznikajú nové, zvyšujú sa výdavky na zbrojenie, nedodržiavajú sa pravidlá medzinárodného práva a zvyšuje sa rozsah odstrašovania.

Uvedená dvojica spoluautorov sa v publikácii okrem toho zaoberá aj otázkou definovania bezpečnosti. Každý si totiž pod ňou predstavuje čosi iné. Niektorí vnímajú bezpečnosť ako pocit domácej istoty, ochrany alebo pokoja, skrátka stav, keď sa človek cíti bezpečne. Iní vnímajú bezpečnosť ako stav, keď nie sú ohrozovaní alebo necítia bezprostrednú hrozbu, to znamená stav bez hrozieb, vojen a ozbrojených alebo občianskych konfliktov. A ďalší ju zasa vnímajú ako stav, počas ktorého je zabezpečená ich osobná sloboda, dodržiavajú sa ľudské práva, je zaistená ochrana a skladovanie informácií, dodávok

vody, potravín, energií a pod. Zámerom autorov bolo preto vymedziť pojem bezpečnosti tak, aby čitatelia získali obraz a prehľad o tom, ako sa bezpečnosť klasifikuje, aké štruktúry obsahuje a akým spôsobom zasahuje do existencie človeka, spoločnosti, štátnych režimov i celého medzinárodného spoločenstva.

Lasicová a Ušiak zároveň v monografii riešia metodologický problém. Je bezpečnosť predmetom samostatnej vedy, má svoj vlastný systém, terminológiu, zákonitosti, alebo je len súčasťou iných vedných disciplín, ako napríklad medzinárodných vzťahov, medzinárodného práva, či politických alebo vojenských vied? Odpoveď na túto otázku je veľmi zložitá a je predmetom rozsiahlych diskusií už viac ako dve desaťročia. Skúmanie bezpečnosti sa totiž neustále prehľbuje, pribúdajú nové sektory bezpečnosti, objavujú sa nové roviny analýzy i nové nástroje skúmania. A hoci autori berú do úvahy všetky tieto atribúty, pri riešení predmetného problému vychádzajú najmä z vlastných výskumných a pedagogických skúseností a poznatkov.

Samotná publikácia sa skladá zo štyroch hlavných kapitol. Okrem toho obsahuje predhovor, prológ, epilóg, menný a vecný register, zoznam použitej literatúry a zdrojov, a tiež slovník pojmov v bezpečnosti, čo z dôvodu absencie univerzálneho a všeobecne akceptovaného slovníka pojmov z oblasti bezpečnosti v podmienkach Slovenskej republiky hodnotím mimoriadne kladne.

Prvá kapitola, nazvaná *Formovanie agendy bezpečnosti*, je venovaná historickému vnímaniu bezpečnosti od konca tridsaťročnej vojny (náboženského a mocenského konfliktu prebiehajúceho v Európe v rokoch 1618 – 1648) až po súčasnosť. Hlavným dôvodom pre určenie tohto časového obdobia bola skutočnosť, že na základe Vestfálskeho mieru (označenie pre 11 zmlúv podpísaných v roku 1648, ktorými sa skončila tridsaťročná vojna) sa vytvoril systém, ktorý z hľadiska výskumu bezpečnosti priniesol vznik dvoch základných prvkov medzinárodného systému – národného štátu a medzinárodného práva.

Druhá kapitola, s názvom *Problémy definovania bezpečnosti*, sa zaoberá už vyššie uvedeným problémom definovania bezpečnosti a analýze jednotlivých prvkov, ktoré s týmto problémom úzko súvisia. Autori v nej zároveň oboznamujú čitateľov s relevantnými teóriami medzinárodných vzťahov, filozofickými konotáciami bezpečnosti, ako aj s možnosťami a limitmi súčasného akademického diskurzu o pojmoch súvisiacich s bezpečnosťou.

V tretej kapitole recenzovanej monografie, ktorá nesie názov *Štruktúra súčasného výskumu bezpečnosti*, sa môžu čitatelia oboznámiť so súčasným výskumom bezpečnosti

prostredníctvom analýzy rôznych typov a foriem štúdií, teoretických škôl a prístupov, pričom prínosom pre rozvoj oblasti bezpečnosti ako vedného odboru sú najmä rozpracované koncepcie, ktoré dokladajú rozširovanie a prehľbovanie agendy bezpečnosti.

Štvrtá kapitola sa, ako už napovedá jej názov *Doktrínálne myslenie – aplikácia vývoja teórie na prax*, venuje predovšetkým súčasnému doktrínálnemu mysleniu v oblasti kolektívnej bezpečnosti v organizáciách, ktoré hrajú rozhodujúcu úlohu v európskom bezpečnostnom priestore, t.j. v Severoatlantickej aliancii a v Európskej únii. Zároveň, v druhej časti spomínanej kapitoly, prináša čitateľom informácie o strategickej kultúre v krajinách, ktoré sú stálymi členmi Bezpečnostnej rady Organizácie spojených národov, t.j. v Ruskej federácii, Čínskej ľudovej republike, Veľkej Británii, Francúzsku a v Spojených štátoch amerických.

Celkovo možno na záver zhodnotiť, že recenzovaná vedecká monografia autorov Jany Lasicovej a Jaroslava Ušiaka je vysoko aktuálna, originálna a má veľký význam pre lepšie pochopenie problematiky bezpečnosti, nakoľko nielen veľmi vhodne sumarizuje doterajšie poznatky, ale súčasne prináša a objasňuje nové, aktuálne informácie z predmetnej oblasti.

V úplnom závere svojej recenzie si dovoľujem vyzdvihnúť využitie štandardných i špecifických metód vedeckého výskumu autormi, čo sa pozitívne prejavilo nielen na dosiahnutých výsledkoch a naplnení stanovených vedeckých cieľov monografie, ale zároveň významným spôsobom zvýšilo teoretický i praktický prínos hodnotenej publikácie. Monografiu je tak možné využiť pri vyučovaní vo všetkých stupňoch vysokoškolského štúdia, či už na Akadémii ozbrojených síl generála M. R. Štefánika alebo na iných univerzitách a vysokých školách v Slovenskej republike.

VOJENSKÉ REFLEXIE

VOJENSKÉ VEDECKO-ODBORNÉ PERIODIKUM

Informácie pre autorov:

1. Príspevky musia byť spracované písmom „Times New Roman“, veľkosťou písma „12“, s riadkovaním „1,5“ v MS WORD.
2. Nadpis príspevku, nadpis abstraktu a nadpisy kapitol zvýraznite „tučným písmom „B“ bold.
3. Pod názvom príspevku uveďte meno, priezvisko a pracovisko autora.
4. Následne uveďte stručný abstrakt príspevku a kľúčové slová.
5. V záujme prehľadnosti čleňte príspevky do kapitol.
6. Odkazy uvádzajte pod čiarou na konci strany, resp. bibliografické odkazy (použité pramene) na konci príspevku pod hlavičkou „BIBLIOGRAFICKÉ ODKAZY“, „LITERATÚRA“, alebo „BIBLIOGRAPHY“.
7. Príspevky (korešpondenciu) posielajte na e-mailovú adresu redakcie/editorial board: pavel.bucka@aos.sk, dusan.salak@aos.sk

VOJENSKÉ REFLEXIE

AOS

VOJENSKÉ REFLEXIE

Vojenské vedecko - odborné periodikum

Vydavateľ: Akadémia ozbrojených síl
generála Milana Rastislava Štefánika
v Liptovskom Mikuláši

Demänovská cesta č. 393
031 06 Liptovský Mikuláš 6

Počet strán: 121

Náklad: elektronický časopis uverejnený na internete:
www.aos.sk

Vydané: december 2014, ročník IX, č. 2/2014

Foto obálka: Mgr. Mário PAŽICKÝ

Obálka: Ing. Dušan SALAK

ISSN 1336-9202

AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL
GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNICA